

Projekt realizowany przez:

EURO-FORUM

20-010 Lublin

ul. Graniczna 4/7,8

tel./fax: 81 534 95 72

www.euro-forum.lublin.pl

Program i materiały edukacyjne w czasie trwania projektu dostępne na stronie www.zo.quizforum.pl, po zakończeniu projektu na portalu dla nauczycieli „Scholaris”.

EURO – FORUM MAREK GUDKÓW

Zaczarowany Ołówek

Innowacyjny Program Nauczania Wczesnoszkolnego

Redakcja merytoryczna: BEATA PASIKOWSKA

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Projekt współfinansowany przez Unię Europejską w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

EURO – FORUM MAREK GUDKÓW

Zaczarowany Ołówek

**Innowacyjny Program
Nauczania Wczesnoszkolnego**

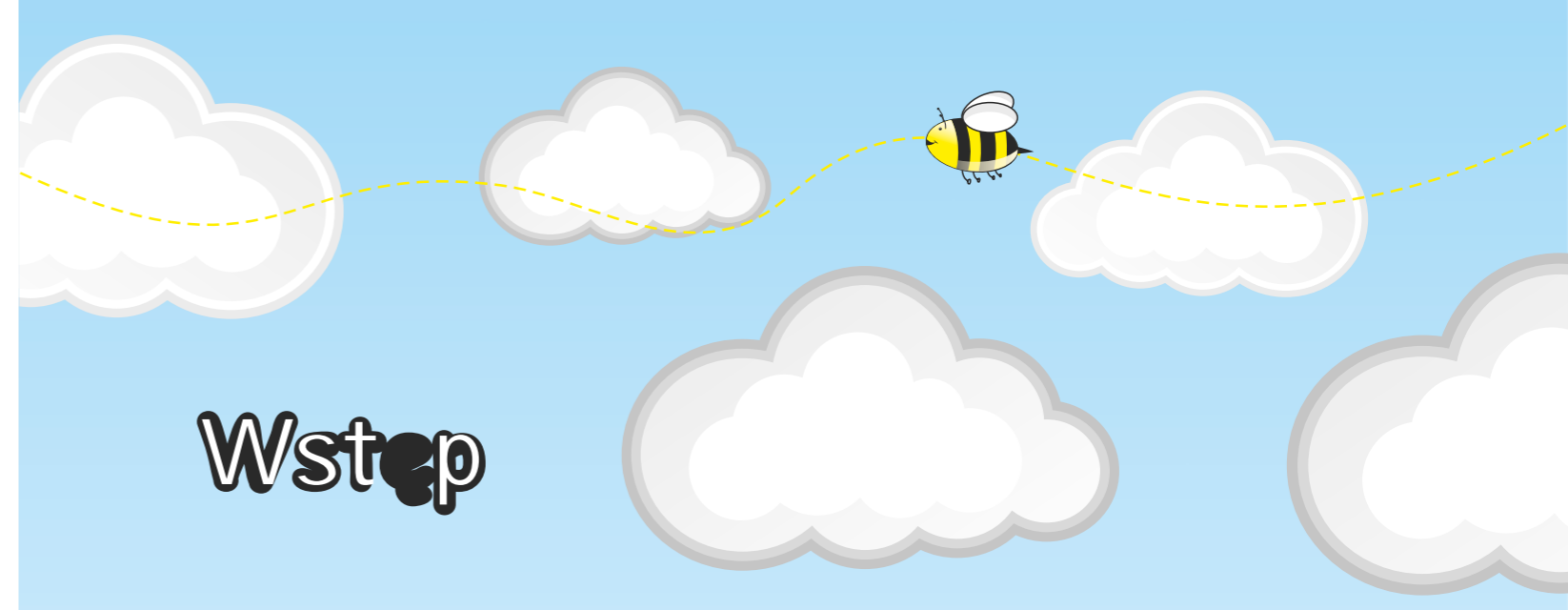
Redakcja merytoryczna: BEATA PASIKOWSKA

Program i materiały edukacyjne w czasie trwania projektu dostępne są na stronie www.zo.quizforum.pl, po zakończeniu projektu na portalu dla nauczycieli Scholaris.

Spis treści

Wst p	5
Rozdział 1. Zało enia programu	9
Moduł I. System diagnozy stylów uczenia si , inteligencji emocjonalnej, kompetencji społecznych oraz uzdolnie <i>Agata Łukasik, Magdalena Przybyło, Ewa Sosnowska-Bielicz</i>	10
Moduł II. Ocenianie kształtuj ce <i>Małgorzata Guellard, Barbara Kurant, Mariola Skoczylas</i>	21
Moduł III. Komunikacja i jej znaczenie w procesie edukacyjnym <i>Anna Barczak, Anetta Bober, Danuta Sienkiewicz</i>	29
Moduł IV. System testowania <i>Jolanta Falkowicz, Modesta Szcz sna, Danuta Sienkiewicz</i>	39
Moduł V. Innowacyjno programu <i>Anna Barczak</i>	42
Moduł VI. Projekt edukacyjny <i>Danuta Iwanek, Marta Majchrzak, Agata Sidor</i>	49
Rozdział 2. Cele ogólne i szczegółowe	63
Rozdział 3. Sposoby osi gania celów ogólnych i szczegółowych	75
Rozdział 4. Ocenianie i monitorowanie pracy ucznia i nauczyciela	89
Zako czenie	95
Bibliografia	97

Wstęp

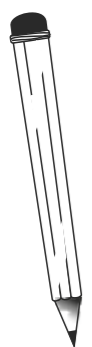
*Je li porównujesz si z innymi, mo esz sta si pró ny lub zgorzkniały,
albowiem zawsze b d lepsi i gorsi od ciebie.
Ciesz si zarówno swymi osi gni ciami jak i planami.
Wykonaj z sercem sw prac , jakakolwiek by była skromna.
Jest ona trwał warto ci w zmiennych kolejach losu.*

Kartezjusz, 1692

Program „Zaczarowany Ołówek” powstał z inspiracji rodziców dzieci w wieku wczesnoszkolnym. Rok lub wi cej do wiadzenia bycia rodzicem małego ucznia zrodziło wiele emocji, refleksji, ciepłych chwil zapami tanych na zawsze, ale te momentów frustracji. Wi kszo rodziców marzy o takiej szkole dla swojego dziecka, w której ucze nabiera wiary w siebie i przekonania, e mo e wiele osi gn , nie czuje si porównywany czy szufladko- wany, a jego talenty i mocne strony s zauwa ane i rozwijane. Obok niezbd nej wiedzy, dziecko nabiera cennych kompetencji społecznych i postaw, które rozwija w dalszej edukacji i yciu. Taka szkoła to miejsce, gdzie ka dy czuje si zwyci zc , a wło ony wysiłek jest dostrze ony i doceniony.

Autorzy programu „Zaczarowany Ołówek” to nauczyciele i metodycy, którzy podzielaj powy sz tez i widz w rodzicach równorz dnych partnerów procesu edukacyjnego. Koncepcj programu zbudowano wokół idei oceniania kształtuj cego, wierz c, podobnie jak jej autorzy: Paul Black and Dylan William, e jest to droga w kierunku szkoły przyszło ci. We wst pie do polskiego wydania znanej ksi ki „Jak ocenia , aby uczy ” czytamy: „To taka szkoła, któr dzi troch jeszcze trudno sobie wyobrazi . Nauczyciel jest w niej prawdziwym opiekunem i przewodnikiem ucznia w jego uczeniu si . Organizuje ten proces, starannie planuje zdarzenia ka dej lekcji, ale pozwala uczniowi współtworzy scenariusz tych zdarze . Dzieli si , ukrytymi dotychczas starannie, tajemnicami warsztatu – mówi uczniowi, czego, dlaczego i jak b dzie si uczył, sk d b dzie wiedział, e ju to dobrze umie.” (Black i in., 2006:5). Istotna cze programu to jasno sprecyzowane cele i tre ci nauczania, które zostały sformułowane w j zyku ucznia.

Tak przygotowane szczegółowe treści nauczania są wspólnym drogowskazem dla nauczyciela, rodzica i dziecka, w jakim kierunku powinni podążać i co znajduje się u celu: jaka wiedza, umiejętności czy postawa są oczekiwane. To nie ocena, czy ktoś wyraża obecnie na różne sposoby: za pomocą cyfr, liter, poprzez pieczęć czy symbol, ale dobrze przygotowana informacja zwrotna pokazuje uczniowi, w którym punkcie drogi edukacyjnej się znajduje. Uczniowie unikną w ten sposób porównywania się czy rankingowania wyników, które często wpływają demotywująco, szczególnie na uczniów mających trudności w nauce (Sterna, 2008:4). Ocenianie kształtujące to również okazja do refleksji nad procesem uczenia się i budowania wiadomej odpowiedzialności za ten proces. Jesteśmy przekonani, że takie elementy oceniania kształtującego jak samoocena czy ocena koleżeńska może być wdrażana już na wczesnym etapie edukacyjnym. Pozwala to pokazać dzieciom, że sukces nie zawsze zależy od otrzymanej pochwały, że można uczyć się na błędach, wyrazić negatywną opinię w atmosferze bezpieczeństwa i zaufania. Umiejętności te postrzegamy jako cenne kompetencje społeczne, które zapoczątkujemy w przyszłym życiu.

Autorzy programu „Zaczarowany Ołówek” dostrzegają również fakt, że każdy uczeń przychodzący do szkoły jest „małym wiatrem” - ma swoje pasje, talenty, zwyczaje, sposób, w jaki najlepiej przyswaja nowe rzeczy, a do tego wrodzony temperament i poziom energii. Już na początku edukacji szkolnej nauczyciele wspólnie z rodzicami tworzą portret dziecka, a następnie za pomocą przygotowanych w ramach programu szablonów diagnostycznych dopełniają ten obraz. Identyfikacja dzieci w zakresie stylów uczenia się, rozwoju emocjonalnego, poziomu adekwatnych do ich wieku kompetencji społecznych, pozwoli na lepsze ocenienie ich możliwości oraz realizowanie i budowanie procesu edukacyjnego opartego na mocnych stronach dziecka. W swoich założeniach program „Zaczarowany Ołówek” kładzie szczególny nacisk na rozwijanie umiejętności matematycznego myślenia oraz posługiwania się językiem obcym. Bogata obudowa dydaktyczna programu stwarza okazję do uczynienia szkoły miejscem, gdzie każdy znajduje coś dla siebie, uczy się w naturalny dla siebie sposób, a nauczyciel wykorzystuje różne formy pracy. Taka szkoła to miejsce, gdzie dzieci często wstają z ławek, uczą się nawzajem od siebie, w procesie poznawania wykorzystują wszystkie zmysły, a jeżeli tego potrzebują, znajdują moment wytchnienia i chwile do samodzielnej pracy. Przygotowane ćwiczenia stwarzają dzieciom okazję do odkrywania, samodzielnego dochodzenia do rozwiązań, eksperymentowania, prezentowania, współdziałania oraz poznawania nowych faktów w znanych i bliskich wiatu dziecka realiach.

Bogactwo materiałów dydaktycznych (1500 kart pracy, 4250 quizów interaktywnych, 480 prezentacji i 50 gier interaktywnych) pozwalają nauczycielom, korzystając z programu „Zaczarowany Ołówek”, na powtarzanie materiału w różnych kontekstach, przez to na wykorzystywanie wiedzy w praktyce. Zgodnie z ideą oceniania kształtującego ważne jest, aby odwoływać się do tego, co dzieci już wiedzą. Zróżnicowany poziom trudności przygotowanych materiałów, szczególnie na etapie klasy I umożliwia wiążącą indywidualizację nauczania, co ma szczególne znaczenie w przypadku sześciu- i siedmiolatków.

Dodatkowo nauczyciele mogą korzystać z 200 szablonów ocen kształtujących, które zbudowane są w oparciu o szczegółową analizę najczęściej popełnianych przez uczniów klas I-III błędów. W tym założeniem było dla nas również kształtowanie kompetencji społecznych, inteligencji emocjonalnej oraz rozwijania talentów, dlatego te nauczyciele mają do dyspozycji 16 rozbudowanych szablonów diagnostycznych: karty obserwacji, ćwiczenia oraz interakcje, które mogą samodzielnie wykorzystać w klasie. Dzięki temu budują oni na bieżąco aktualizowany „Kartę rozwoju ucznia.” Jest ona w tym elementem komunikacji z rodzicami, którzy wspólnie z nauczycielem poznają zarówno mocne strony, jak i potrzeby dzieci, co pozwala na zaplanowanie obszarów do dalszej efektywnej pracy.

Zachęcamy wszystkich do zapoznania się z programem „Zaczarowany Ołówek” oraz opracowanymi do niego obudowami dydaktycznymi, a także do wykorzystania go w codziennej praktyce. Przez cały czas pracy nad programem towarzyszyła nam idea oceniania kształtującego i bliskich jej koncepcji Merilla Harmina, autora znanej książki „Duch klasy”. Jego słowa, o tym jak ważne jest „stworzenie w klasie takich warunków, które trwale wzmacniają poczucie własnej wartości ucznia, stymulują wzrost zaangażowania i samodzielności, zachęcają do współdziałania w grupie oraz wiadomego reagowania na zmieniające się okoliczności” (2008:11), były dla autorów programu nieustanną inspiracją.

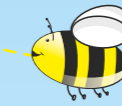
Autorzy programu

Program „Zaczarowany Ołówek” zgodny jest z następującymi podstawami prawnymi:

- ⇒ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych określona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., Nr 51, poz. 977 z późniejszymi zmianami).
- ⇒ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. z 2007 r., Nr 83, poz. 562 z późniejszymi zmianami).
- ⇒ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych (Dz. U. z 2012 r., poz. 204).
- ⇒ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r., poz. 532).
- ⇒ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty - tekst jednolity (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późniejszymi zmianami).

Rozdział I

Założenia programu

My I przewodni programu „Zaczarowany Ołówek” jest idea oceniania kształtującego, a koncepcja programu opiera się na 5 filarach (modułach):

- Moduł I: System badania rozwoju emocjonalnego, kompetencji społecznych, stylów uczenia się, oraz uzdolnień ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb uczniów 6 i 7 letnich.
- Moduł II: Ocenianie kształtujące.
- Moduł III: Model komunikacji nauczyciel, uczeń, rodzic wzbogacony o zastosowanie technologii komunikacyjnych (platforma Moodle).
- Moduł IV: System testowania dla każdego rodzaju edukacji oparty o zasady oceniania kształtującego.
- Moduł V: Innowacyjno program rozumiana jako kształtowanie w szczególności umiejętności uczenia matematycznego, efektywnej komunikacji w języku angielskim oraz zastosowanie nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- Moduł VI: Praca metodą projektu ze szczególnym nastawieniem na kształtowanie umiejętności uczenia matematycznego, wartości kulturowej oraz pracy zespołowej.

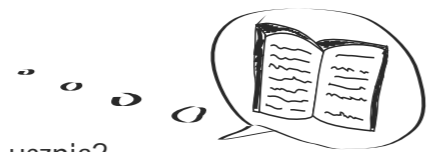
I. MODUŁ I

Moduł I skierowany jest do nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, zainteresowanych wielowymiarowym rozwojem uczniów. Wprowadzona reforma edukacji wczesnoszkolnej obliguje dzieci sześciolatnie do rozpoczynania nauki w klasie I, co wymaga dostosowania programu szkolnego do specyfiki rozwojowej tej grupy dzieci. W tym założeniem programu „Zaczarowany Ołówek” jest diagnozowanie i rozwijanie najważniejszych sfer rozwoju psychospołecznego uczniów klas I-III, z uwzględnieniem specyfiki rozwoju sześciolatków.

Celem modułu I jest przybliżenie nauczycielom i rodzicom informacji związanych z funkcjonowaniem i rozwojem psychospołecznym dzieci rozpoczynających edukację szkolną, w zakresie stylów uczenia się, inteligencji emocjonalnej, kompetencji społecznych oraz uzdolnień. Zwrócono na te aspekty uwagi, gdyż mają one niebagatelne znaczenie w rozwoju dzieci w wieku wczesnoszkolnym, a istniejące programy szkolne nie poświęcają temu wystarczająco uwagi i nie proponują adekwatnych, przemierzanych oddziaływań w tym zakresie. Dlatego celem modułu I jest również wskazanie roli szkoły i nauczyciela w poznawaniu (diagnozowaniu) i rozwijaniu wyżej wymienionych właściwości psychospołecznych. W kolejnych częściach modułu I odpowiedziano na pytanie, dlaczego poznawanie i rozwijanie inteligencji emocjonalnej, kompetencji społecznych, uzdolnień i stylu uczenia się jest ważne i potrzebne nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej, a także przedstawiono praktyczne ujęcia danego zagadnienia wraz ze wskazówkami, w jaki sposób nauczyciel może samodzielnie dokonywać ich diagnozy i wpływać na ich rozwój. W ramach obudowy dydaktycznej nauczyciele dostaną do dyspozycji konkretne narzędzia w postaci 16 rozbudowanych szablonów diagnostycznych, dzięki którym będą mogli diagnozować i kształtować u uczniów określone postawy, kompetencje, style radzenia sobie w różnych sytuacjach oraz rozwijać zaobserwowane talenty. Szablony diagnostyczne powstały po konsultacjach z nauczycielami i są odpowiedzią na zgłoszone przez nich uwagi i spostrzeżenia.

a. STYLE UCZENIA SIĘ

Dlaczego ważne jest poznanie stylów uczenia się ucznia?
Każdy człowiek uczy się na swój sposób, który jest osobisty i dla niego charakterystyczny. Nie ma lepszych i gorszych stylów, istotne jest to, abyśmy odnaleźli taki, który dla nas jest najlepszy. Pamiętajcie o słowach Wygotskiego (1971:519): „małe dziecko uczy się według własnego programu, dziecko w wieku szkolnym według programu nauczyciela”, odnajdujemy sens diagnozowania stylów uczenia się dzieci w edukacji wczesnoszkolnej. Styl uczenia się nauczyciela wcale nie musi być stylem uczenia się jego ucznia, dlatego ważne jest posiadanie umiejętności rozpoznawania stylów uczenia się poszczególnych dzieci w klasie. Wyobraźmy sobie, że różne treści prezentowane są na lekcji tylko w jeden sposób, np. angażując wyłącznie kanał wzrokowy. W takiej sytuacji uczniowie, którzy preferują modalność słuchową, będą bez problemu przyswajali informacje, ale w tym samym czasie pozostali uczniowie będą nieefektywnie uczestniczyli w lekcji. Dzieje się tak, gdy sposób przekazu jest niedostosowany do ich preferencji i możliwości. Jak się okazuje, to właśnie niedopasowanie stylów uczenia się do formy przekazu wykorzystywanej przez nauczyciela, jest jednym z najczęstszych przyczyn niepowodzenia szkolnych dzieci.

Aby uniknąć tych trudności proponujemy przeprowadzenie na początku klasy I wstępnej diagnozy stylów uczenia się i lateralizacji (szablon nr 1), dzięki której nauczyciel będzie miał orientację, jaka jest specyfika funkcjonowania poznawczego uczniów w jego klasie i jak dostosować metody pracy do ich potrzeb i możliwości. Rodzice uzyskają ponadto odpowiedź na pytanie, jak organizować dziecku jego domowe środowisko pracy tak, by uczenie się było procesem przyjemnym i efektywnym.

Jak rozpoznać sposób przyswajania informacji przez ucznia?
U podstawą różnicowania w zakresie recepcji, przetwarzania i wykorzystywania informacji, a tym samym uczenia się, leżą dominujący u danej jednostki systemy reprezentacji poznawczej. Najczęściej wyróżniamy cztery takie systemy: wzrokowy, słuchowy, dotykowy i kinestetyczny (te dwa typy najczęściej ujmowane są w jednej grupie).

<p>Wzrokowiec (około 40% uczniów): zazwyczaj jest dobrze zorganizowany, schludnie ubrany, podczas nauki preferuje słowo pisane, ilustracje i wykresy; podczas zajęć zazwyczaj siedzi prosto i prowadzi oczami za nauczycielem.</p>	<p>Słuchowiec (około 30% uczniów): pyta o informacje, podczas nauki preferuje objaśnienia werbalne, lubi się uczyć przy muzyce lub odgłosach rozmowy, nie lubi ciszy, nuci coś, podśpiewuje, podczas zajęć często cicho powtarza sobie słowa wypowiedziane przez nauczyciela lub energicznie potakująco kiwa głową.</p>
<p>Dotykowiec (około 15% uczniów): podczas nauki preferuje sporządzanie notatek, rysowanie, dotykanie przedmiotów, lubi coś robić rękami, ma potrzebę akceptacji, nie potrafi się skoncentrować w miejscu, gdzie inni go nie lubi; podczas słuchania lubi bawić się różnymi przedmiotami, np. włóczką i włóczką długopis, przekłada przedmioty z ręki do ręki.</p>	<p>Kinestetyk (około 15% uczniów): trudno mu usiedzieć nieruchomo w jednym miejscu, jeśli musi siedzieć, garbi się, stuka butami w podłogę lub porusza nogami, podczas nauki lubi coś demonstrować, odtwarzać, angażować się w sytuacje związane z ruchem, używa zwrotów: „czuj się z tym dobrze; kontaktuj się; to mnie zniechęca, odpycha” itp.; słuchając, wygodnie rozkłada się na krześle, a często i na ławce.</p>

Każdy z nas ma dominujący jeden ze sposobów przetwarzania informacji, często towarzyszy mu drugi słabszy. Jeśli metoda nauczania stosowana podczas zajęć nie oddziałuje na najbardziej dominujący zmysł (sposób przyswajania informacji) ucznia, to może on mieć trudności z nauką, chyba że wykorzystamy drugi w kolejności sposób przyswajania informacji (Dryden, Vos, 2003). Wiedza, na temat sposobów przyswajania informacji przez uczniów, uzyskana przez nauczyciela pomoże mu lepiej wykorzystać zasoby obudowy dydaktycznej programu, która oferuje wiczenia, interakcje i zabawy przemawiające do dzieci o różnych potrzebach. Nauczyciel znający predyspozycje swoich uczniów wiadomo dobrać różnorodne formy przekazu - o danym zagadnieniu opowie, zademonstruje na szablonie oraz zaproponuje do niego zabawy ruchowe.

Jak ucze porz dkuje i przetwarza informacje?

U wi kszo ci ludzi lewa (logiczna) półkula mózgu odpowiada za analiz , linearno , logik , cyfry, słowa, porz dek. Prawa półkula (twórcza) wi e si z obrazami, syntez , kolorami, marzeniami, przestrzeni , muzyk , intuicj . Ka dy z nas ma dominuj c jedn z półkul, przekłada si to na przewag funkcjonaln jednej ze stron ciała nad drug w zakresie symetrycznych narz dów. Ma tu miejsce asymetryczna dominacja, co oznacza, e dominacja jednej półkuli zwi zana jest z dominacj przeciwległej r ki, oka, nogi, ucha. Ta funkcjonalna przewaga okre lana jest jako lateralizacja (Bogdanowicz, 1992).

W zdecydowanej wi kszo ci uczniowie rozpoczynaj cy edukacj wczesnoszkoln maj ju okre lon lateralizacj . Mo na to zaobserwowa w codziennych czynno ciach ucznia, takich jak: preferowanie prawej lub lewej r ki podczas rysowania, malowania, ci cia noyczkami, podawania itp.; preferowanie prawej lub lewej nogi podczas zabaw ruchowych, kopania piłki, skakania na „silniejszej” nodze. Do okre lenia dominacji oka mo emy wykorzysta kalejdoskop, czy ciemn butelk z w ska szyjk - ucze spojrzy tym okiem, które jest dominuj ce; do okre lenia dominuj cego ucha mo emy wykorzysta muszl i poprosi ucznia, aby posłuchał, czy słyszy „szum fal” (wi cej na ten temat w publikacjach M. Bogdanowicz). Te wskazówki ujawni dominuj c półkul , która decyduje o sposobie przetwarzania informacji.

Podsumowuj c, mo emy powiedzie , e poznanie indywidualnych preferencji ucznia w zakresie uczenia si umo liwia zastosowanie odpowiednich metod, technik nauczania, pozwoli zaspokoi potrzeby uczniów przy jednoczesnym realizowaniu celów edukacyjnych. Nauczyciel b dzie zatem dzielił klas na grupy, ze wzgl du na preferowane sposoby przyswajania informacji (na grup : wrokowców, słuchowców, kinestetyków) oraz dostosuje do nich charakter zadania i form przekazu. Z uczniem, który ma szczególne trudno ci w zdobywaniu wiedzy z okre lonej partii materiału, nauczyciel mo e wybra tak form dodatkowych wicze i wskazówek, które b d dopasowane do preferowanego stylu uczenia si . Ponadto, nauczyciel pami taj c o tym, e dzieci zlateralizowane lewostronnie cz ciej maj specyficzne trudno ci w nauce czytania i pisania (ryzyko dysleksji), powinien mie zwi kszon czujno podczas obserwacji ich post pów w nauce.

W działaniach edukacyjnych nale y (na tyle, na ile jest to mo liwe) dopasowywa metody nauczania do indywidualnych preferencji uczniów w zakresie przetwarzania i wykorzystywania informacji oraz uwzgl dnia wszystkie style uczenia si . Zaowocuje to wzrostem szybko ci i skuteczno ci uczenia si oraz, co wa ne dla uczniów w dalszej karierze edukacyjnej, zbuduje to dobre nastawienie i motywacj do nauki w szkole. Co wi cej, pozwoli na nabywanie kompetencji ułatwiaj cych edukacj na kolejnym poziomie edukacyjnym i dobre funkcjonowanie na poziomie społecznym, emocjonalnym w dorosłym yciu.

b. INTELIGENCJA EMOCJONALNA

Dlaczego wa ne jest poznanie i rozwijanie inteligencji emocjonalnej ucznia?

Emocje s wrodzonym mechanizmem słu cym do regulowania naszego zachowania. Inteligencja emocjonalna to zespół zdolno ci intelektualnych, które umo liwiają kontrolowanie i regulowanie własnych emocji. Zdolno ci wchodz ce w skład inteligencji emocjonalnej s cz ciowo determinowane biologicznie - co wynika z natury samych emocji i powi zanego

z nimi podło a temperamentalnego, jednak zasadnicza ich cz wywodzi si z wiedzy i do wiadczenia zdobywanego na ró nych etapach rozwoju. Skoro zatem, znaczna cz zdolno ci okre lanych mianem inteligencji emocjonalnej mo e by rozwijana, nale ałoby uwzgl dni ich rozwój w oddziaływaniach edukacyjnych.

Obok rodziny, szkoła jest jedn z najwa niejszych jednostek społecznych stwarzaj cych warunki do zdobywania ró norodnych kompetencji emocjonalnych. Warto zatem w ramach nauczania wczesnoszkolnego, w sposób wiadomy i zaplanowany, rozwija w dzieciach te wa ne umiej tno ci - rozumienia i zarz dzania emocjami. Zdolno ci z zakresu inteligencji emocjonalnej maj bowiem niebagatelne znaczenie dla:

- sposobów radzenia sobie z problemami adaptacyjnymi i ró norodnymi trudno ciami przez dzieci (np. agresj , przemoc , konfliktami, odrzuceniem społecznym, nieumiej tno ci pracy w grupie, wyst powaniem na forum grupy, czy radzeniem sobie ze stresem),
- umiej tno ci tworzenia przez nie bliskich, wspieraj cych, zgodnych i satysfakcjonuj cych relacji interpersonalnych,
- odnoszenia sukcesów w szkole, a pó niej tak e w pracy.

Dzieci, u których inteligencja emocjonalna jest słabo rozwini ta, cz ciej b d :

- miały trudno ci z okre leniem przyczyn problemów oraz nazwaniem swoich emocji i potrzeb,
- reagowa niewspółmiernie silnie do sytuacji (płaka , krzycze , zło ci si , obra a , wycofywa , chichota itp.),
- tworzy sytuacje konfliktowe,
- mie trudno ci w odraczaniu gratyfikacji (np. czekanie na pochwał).

To wszystko mo e doprowadzi do izolowania i odrzucania takiego dziecka przez rówie ników, a nawet pod wiadomie przez nauczycieli. Dlatego warto zadba o rozwój inteligencji emocjonalnej na ró nych etapach rozwoju dziecka i tym samym ułatwi mu funkcjonowanie w grupie społecznej, jak jest klasa szkolna, a potem społecze stwo. Rozwijanie tej sfery usprawni prac nauczyciela (dzieci rozwijaj ce swoje kompetencje emocjonalne to dzieci, które mog wi cej uwagi po wi ci nauce i rozwijaniu innych zdolno ci), a tak e pozytywnie wpłynie na udział dziecka w yciu rodziny.

Sze cioletki, w porównaniu do siedmiolatek, maj słabiej rozwini t sfer emocjonalno-społeczna, w zwi zku z czym nie panuj tak dobrze nad swoimi emocjami, s bardziej zmienne i mniej przewidywalne w swoich reakcjach. Jednak w perspektywie indywidualnej wyst puj niekiedy znaczne ró nice mi dzy osobami w tym samym wieku, st d spotykamy dzieci sze cioletnie równie dobrze lub lepiej radz ce sobie ze sfer emocjonaln ni dzieci siedmioletnie. Opiswane tu zróżnicowania w rozwoju stwarzaj du e wyzwanie dla nauczyciela, w którego klasie b d dzieci na ró nym etapie rozwoju emocjonalnego. Wychodz c naprzeciw potrzebom nauczyciela, w programie „Zaczarowany Ołówek” zawarto opracowane przez zespół pomoce dydaktyczne w postaci szablonów, umo liwiają cych diagnozowanie i rozwijanie kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów.

Czym jest inteligencja emocjonalna?

Inteligencja emocjonalna to pojęcie stworzone przez Saloveya, Mayera (1990) na określenie zbioru umiejętności niezbędnych do rozumienia własnych i cudzych uczuć oraz wykorzystywania emocji w myśleniu i działaniu. Na inteligencję emocjonalną składają się 4 zdolności (opisane za: Taracha, 2010):

1. Zdolność do dostrzegania i ekspresji emocji, która umożliwia właściwą percepcję własnych i cudzych stanów emocjonalnych, ich adekwatną ocenę, a także wyrażanie emocji. Emocjonalne kompetencje dziecka kształtowane są w procesie socjalizacji w oparciu o umiejętności zdobywane na poszczególnych etapach rozwoju. Zdolność do dostrzegania i ekspresji emocji stanowi fundamentalny aspekt rozwoju inteligencji emocjonalnej – bez posiadania elementarnej wiedzy o emocjach (głównie nazywania i rozróżniania emocji dziecka przez rodziców i nauczycieli), dziecko nie będzie potrafiło prawidłowo rozpoznawać emocji u siebie i innych, a ponadto nie będzie zarządzać nimi w sposób adekwatny. Należy przy tym zaznaczyć, że umiejętności opisywania bądź symbolizowania emocji obejmują całość procesów wnioskowania i interpretowania sygnałów emocjonalnych silnie powiązanych z rozwojem sfery poznawczej. Również rozwój językowy jest niezbędny dla rozumienia emocji – dziecko musi znać odpowiednie słownictwo dotyczące emocji, aby spostrzegać, rozumieć i rozwiązywać problemy o charakterze emocjonalnym. Bogaty zasób słownictwa jest konieczny także do nabywania reguł kierujących uczuciami, ujawniania własnych stanów emocjonalnych oraz radzenia sobie z nimi. Deficyty w tym podstawowym obszarze inteligencji emocjonalnej opóźniają rozwój innych kompetencji społecznych i emocjonalnych (Izard, 2001). W związku z tym nauczyciel musi pamiętać o wszechstronnym rozwoju dziecka i współzależności jednej sfery od innych. Dbaj o rozwój językowy ucznia, dbaj o jego rozwój emocjonalny. Gdy dziecko zna kilka określeń na swoje samopoczucie, łatwiej jest mu sobie uwiadomić, powie o tym, co czuje i wpływa na swój stan emocjonalny. Ponieważ ta zdolność stanowi punkt wyjścia do rozwoju innych kompetencji emocjonalnych, powinna być rozwijana od początku edukacji wczesnoszkolnej. W odpowiedzi na twą kwestię, w programie „Zaczarowany Ołówek” zaprojektowano szereg różnorodnych zadań diagnozujących i rozwijających kompetencje dzieci w tym zakresie (szablon nr 2, 3 oraz 4). Przykładem wiczenia zdolności emocjonalnych jest rozpoznawanie i nazywanie różnych emocji na podstawie wylosowanego rysunku.

2. Zdolność do emocjonalnego wspomagania myślenia to włączanie emocji do myślenia i rozwiązywania problemów. Jest to po pierwsze, umiejętność dostępu do uczuć i generowania ich w momentach, gdy mogą wspomóc procesy myślowe, np. ułatwiają lepsze rozumienie przeżyć innych ludzi. Ta zdolność umożliwia także uważne śledzenie i analizowanie zjawisk, o których dużej wadze i wartości wiadczą powiązane z nimi emocje. Inteligencja emocjonalna może tu wreszcie pomagać w rozpatrywaniu problemu z różnych perspektyw, a także w pobudzaniu własnej kreatywności i myślenia twórczego. Biorąc pod uwagę możliwości i potencjał rozwojowy dzieci uczących się w klasach I szkoły podstawowej, w programie „Zaczarowany Ołówek” dużej uwagi poświęcono rozwojowi empatii oraz decentracji myślenia, które są niezbędne do rozumienia innych ludzi i sytuacji społecznych oraz budowania zgodnych relacji

z nimi. Aby wspomóc rozwój tej umiejętności u dzieci, stworzono liczne wiczenia diagnozujące i rozwijające empatię (szablon nr 5). Przykładem jest zadanie polegające na opisanu przez ucznia przedstawionego na rysunku wydarzenia z perspektywy różnych osób. Dziecko nazywa uczucia, myśli i zachowania poszczególnych postaci.

3. Zdolność do rozumienia i analizowania emocji. Ta umiejętność odnosi się do tzw. wiedzy emocjonalnej, pozwalającej lepiej rozumieć emocjonalne znaczenie sytuacji i ludzkich zachowań. Opanowanie tej zdolności, dziecko wie, czym są emocje, jakie przyczyny je wywołują i jakie powodzą za sobą konsekwencje, a także jak mogą się zmieniać ich nasilenie i treść w różnych okolicznościach. Bazując na doświadczeniach i wiedzy o emocjach zdobytych w klasie I, gdy dziecko powinno już umie rozpoznawać i adekwatnie nazywać emocje, możemy przejść do pracy nad analizowaniem i rozumieniem szerszego kontekstu sytuacji emocjonalnych oraz rozwijaniem wiedzy i sposobów wnioskowania o tym, jakie przyczyny i sytuacje wywołują określone emocje. Aby określić poziom rozwoju i kształtować tę umiejętność, zaprojektowano różnorodne wiczenia i zabawy zawarte w szablonie 3 i 4. Przykładem zadania rozwijającego kompetencje uczniów w tym zakresie jest polecenie uszeregowania obrazków przedstawiających zdarzenia o charakterze przyczynowo-skutkowym, nacechowanych emocjami.

4. Zdolność do zarządzania emocjami to umiejętność pojawiająca się w rozwoju jednostki najpóźniej. Polega ona na wiadomym regulowaniu własnych stanów emocjonalnych, by wspomagać rozwój emocjonalny i intelektualny. Rozwijając inteligencję emocjonalną u dzieci, zwiększamy ich umiejętność do akceptowania własnych stanów emocjonalnych – zarówno pozytywnych jak i negatywnych, co buduje dobrą orientację we własnych motywach działania, daniach i potrzebach, a także umożliwia wykorzystanie energii zawartej w emocjach do stawiania i osiągania celów. Umiejętności pojawiające się najpóźniej w perspektywie rozwojowej jest panowanie nad własnymi i cudzymi stanami emocjonalnymi – bez ich tłumienia, odrzucania, lekceważenia czy przeceniania. Doskonalenie umiejętności samoregulacji emocjonalnej umożliwia przy tym inicjowanie i podtrzymywanie autentycznych emocji, a także zmniejszanie intensywności negatywnych lub niepokojących stanów emocjonalnych bądź wzmacnianie pozytywnych. Uczniowie właściwie regulujący swoje emocje mogą w sposób łatwy w osiągnięciu po danych przez siebie celów, np. nawiązaniu i utrzymywaniu przyjaźni, radzeniu sobie z zadaniami szkolnymi, mimo pojawiających się emocji (uczeń jest w stanie dobrze napisać klasówkę czy olimpiadę, chociaż się stresuje), a także w utrzymywaniu pozytywnej samooceny nawet w obliczu chwilowych trudności czy niepowodzeń (ten aspekt inteligencji emocjonalnej rozwijany jest z wykorzystaniem szablonu nr 8). Przykładem zadania jest tu zachęcanie dzieci do dostrzegania i doceniania swoich nawet najmniejszych sukcesów i zalet. Dzieci w wieku 6-9 lat charakteryzują się względnie stabilnością emocjonalną czy wyciszeniem (głównie w sytuacji szkolnej), dlatego okres ten sprzyja wiczeniu umiejętności samoregulacji emocji (siła i zmienność pojawiających się u dziecka stanów emocjonalnych jest łatwiejsza do samokontroli).

Kiedy dziecko uczestniczy w coraz bardziej skomplikowanym i stawiającym duże wymagania życiu szkoły i grupy rówieśniczej, regulacja własnych emocji staje się konieczna, tym bardziej, im wraz z rozpoczęciem edukacji szkolnej wzrasta także ono emocjonalnie dzieci. Dzięki treściom zawartym w module I oraz wskazanych szablonach diagnostycznych, pomagamy dziecku w przyswajaniu elastycznego repertuaru strategii zaradczych, które umożliwiają mu adekwatne zarządzanie pobudzeniem emocjonalnym i złymi emocjami (*m.in. radzenie sobie z trudnymi sytuacjami lub ich unikanie, przeformułowywanie problemu, rezygnacja z celu, wybór celu zastępczego, odwracanie uwagi, ponowne skupianie uwagi, poszukiwanie wsparcia, rozluźnianie się*). W związku z tym uczniowie mają możliwość rozwijać wiadomo potrzeby regulacji własnych emocji, umiejętność podejmowania niezależnych wysiłków zmierzających do autoregulacji, a także skuteczność w radzeniu sobie z własnymi stanami emocjonalnymi oraz zdolność dostrzegania związku między podejmowanymi działaniami a samopoczuciem. W programie „Zaczarowany Ołówek” szczególną uwagę poświęcono kwestii radzenia sobie z sytuacjami stresującymi i towarzyszącymi temu emocjom. Od początku edukacji dzieci stają przed różnymi wyzwaniami i trudnymi sytuacjami, a emocje pojawiające się wtedy mogą im utrudniać skuteczne pokonywanie. Tak naprawdę niemal każda sytuacja, z którą styka się dziecko w klasie szkolnej, może być stresogenna, dlatego zaproponowano różne metody pracy nad umiejętnościami radzenia sobie przez dzieci z szeroko rozumianym stresem i jego konsekwencjami (szablon nr 6). Przykładowym zadaniem jest nauka technik oddychania i relaksacji.

W programie „Zaczarowany Ołówek” zadbano o rozwój wszystkich wymienionych wyżej kompetencji emocjonalnych adekwatnie do możliwości dzieci w wieku 6-9 lat. Oddziaływania dydaktyczne przyjmują zarówno postać rozmowy o emocjach, jak i bezpośredniego treningu.

KOMPETENCJE SPOŁECZNE

Dlaczego warto rozwijać kompetencje społeczne uczniów?

Kompetencje społeczne to właściwości, które warunkują efektywne funkcjonowanie jednostki w różnych środowiskach, m.in. rodzinnym, szkolnym i zawodowym. W kontekście szkolnym rozwijanie kompetencji społecznych uczniów przyczynia się do ich dobrego samopoczucia, dobrego funkcjonowania w klasie szkolnej i w grupie rówieśniczej, łatwego nawiązywania i utrzymywania przyjaźni szkolnych, dobrej współpracy z nauczycielami, budowania bliskich więzi z rodzicami, a także łatwości w uczeniu się i nabywaniu nowych umiejętności. Kształtowanie kompetencji społecznych jest wyraźnie podkreślone w podstawie programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, jak również w strategiach edukacyjnych Komisji Europejskiej jako umiejętności kluczowe czy przekrojowe, które należą do rozwoju od wczesnych etapów edukacyjnych.

Umnieszenie znaczenia i nieprzykładanie należytej uwagi do rozwijania kompetencji społecznych może prowadzić w konsekwencji do różnego rodzaju dysfunkcji i zagrożeń, takich jak poczucie osamotnienia, izolacja społeczna, objawy somatyczne (np. utrzymujące się bóle brzucha, głowy, wymioty). Aby zmniejszyć ryzyko takich zagrożeń, oprócz uczestnictwa dziecka w codziennych, naturalnych sytuacjach społecznych, kompetencje powinny być rozwijane poprzez wiadome i zaplanowane oddziaływania już od najmłodszych lat (Knopp, 2010). Głównym miejscem, w którym tak rozumiany trening kompetencji społecznych powinien się odbywać, jest szkoła. W związku z tym program „Zaczarowany Ołówek” zakłada wiele form

oddziaływań na rozwój kompetencji społecznych dzieci w klasach I-III szkoły podstawowej, polegających, m.in. na trenowaniu występie publicznych w bezpiecznych warunkach, wiczeniu asertywności i efektywnej komunikacji własnych potrzeb, a także radzenia sobie z lękiem czy budowaniem pozytywnego wizerunku własnej osoby. Akcentuje się tu rolę kompetencji społecznych w prawidłowym rozwoju dziecka, jak również przygotowaniu uczniów do funkcjonowania w zmieniającym się społeczeństwie. Autorzy programu wierzą, że czas poświęcony na wiadome i przemyślane budowanie kompetencji społecznych już na wczesnym etapie szkolnym jest podstawą sukcesu dzieci w ich dalszej edukacji i życiu.

Czym są kompetencje społeczne?

Kompetencje społeczne rozumiane są jako zdolności warunkujące efektywne radzenie sobie w różnego rodzaju sytuacjach społecznych (Matczak, 1997). W wewnętrznej strukturze kompetencji społecznych wyróżniono na trzy rodzaje aspektów (za: Smółka, 2008):

1. Aspekt poznawczy, czyli wiedza na temat norm i reguł życia społecznego, obejmuje zdolność ucznia do rozumienia i interpretowania sytuacji społecznych, dostrzegania i stosowania różnych sposobów działania w odmiennych sytuacjach, decentracji interpersonalnej, czyli rozumienia, że inni mogą czuć i myśleć inaczej niż on sam, a także przewidywania i planowania zachowań społecznych. Ten aspekt kompetencji społecznych często określany jest jako inteligencja społeczna, czyli zdolność do przetwarzania informacji o charakterze społecznym. Uczniowie mający wysoką inteligencję społeczną będzie lepiej współpracować z innymi dziećmi (umiejętność rozwijana z wykorzystaniem szablonu nr 14), przestrzegać zasad życia w klasie i szkole oraz realizować zadania wynikające z roli ucznia (umiejętności rozwijane poprzez wybrane wiczenia i zabawy zawarte w szablonach nr 7, 9, 13). Inteligencja społeczna jest również szeroko rozwijana w ramach edukacji społecznej w klasach I-III, a przygotowane w ramach obudowy dydaktycznej programu karty pracy, gry i zabawy interaktywne wspierają nauczyciela w kształtowaniu odpowiednich strategii zachowań.
2. Aspekt motywacyjny to postawy interpersonalne uczniów (np. nastawienie na rywalizację lub orientacja na współpracę) oraz ich przekonania na temat ludzi i relacji z nimi, które decydują o ich chęci do angażowania się w sytuacje społeczne, zainteresowaniu innymi ludźmi i łatwości wchodzenia w interakcje z nimi. Dziecko, które spostrzega innych ludzi jako wrogich, dobrych i stanowiących źródło wsparcia, będzie chętnie nawiązywało nowe znajomości, współpracowało, pomagało czy uczestniczyło we wspólnej nauce i zabawie, natomiast dziecko przekonane, że inni ludzie są mniej wartościowi od niego samego, niegodni zaufania, zagrażający jego dobremu samopoczuciu i interesom, będzie przejawiało silne skłonności rywalizacyjne, które niekiedy mogą przeradzać się w atak i otwarty konflikt, co może utrudniać budowanie satysfakcjonujących relacji, uzyskiwanie wsparcia w trudnych momentach, a także czerpanie radości ze wspólnej aktywności. Aspekt motywacyjny wiąże się ponadto z chęcią i gotowością do podejmowania wyzwań interpersonalnych, czyli angażowania się w nowe i często trudne sytuacje społeczne. Pewne znaczenie dla takiej gotowości ma wrodzony układ cech temperamentalnych (niektóre dzieci charakteryzują się większą otwartością, odwagą czy łatwością nawiązywania kontaktów i wchodzenia w nowe sytuacje, inne dzieci są z natury nie miałe, wycofane, zamknięte w sobie, wolą unikać zmian i nowości), jednak najistotniejsze jest posiadanie umiejętności radzenia sobie z lękiem społecznym (nie miało ci) i kontrolowania tremy. Dogodnym sposobem na to jest rozwijanie w ramach treningu

społecznego wymienionych wyżej umiejętności jest uczestnictwo w niezmiennej i bezpiecznej grupie, jak jest klasa szkolna. Program „Zaczarowany Ołówek” wychodzi naprzeciw tym potrzebom i tworzy liczne okazje do rozwijania i utrwalania umiejętności społecznych, w tym radzenia sobie z problemami społecznymi i kontrolowania tremy (szablon nr 6, 10, 11 i 12).

3. Aspekt behawioralny to po prostu umiejętność wykorzystania w praktyce posiadanych umiejętności społecznych, czyli podejmowanie zachowań zmierzających do realizacji określonego celu. Aspekt behawioralny może być też rozumiany jako umiejętność generowania po danych, adekwatnych i skutecznych zachowań w odniesieniu do określonej sytuacji oraz tworzenia po danego wzorunku własnej osoby w oczach innych ludzi. Rozwijajcie aspekt behawioralny kompetencji społecznych, dzieci poszerzają repertuar praktycznych umiejętności, a także zdobywają wprawę w ich prezentowaniu. Ponieważ rozwojowi praktycznych kompetencji sprzyja uczestnictwo w życiu małej grupy społecznej, jak jest klasa szkolna, program „Zaczarowany Ołówek” proponuje różnorodne zadania, gry i zabawy, które umożliwiają wielokrotne wyczerpanie prostych i złożonych umiejętności związanych z efektywną komunikacją z rówieśnikami oraz nauczycielami (szablon nr 9), rozwiązywaniem konfliktów interpersonalnych (szablon nr 7), współpracą z innymi dziećmi w czasie zabawy oraz przy realizacji projektów szkolnych (szablon nr 13 i 14), czy wreszcie autoprezentacją i radzeniem sobie z problemami społecznymi (szablon 10, 11 i 12).

Można wyróżnić trzy podstawowe typy trudnych sytuacji społecznych, które wymagają odmiennych kompetencji społecznych (Argyle, 1998; Matczak, 2001):

1. Sytuacje intymne i bliskie kontakty interpersonalne związane z daleko idącym odstawianiem się, czyli zwieraniem się z osobistych problemów, słuchaniem innych i udzielaniem im wsparcia. Budowanie trwałych, zgodnych i satysfakcjonujących przyjaźni z rówieśnikami oraz czerpanie wiedzy i wsparcia w relacji z nauczycielem wymaga rozwijania u dzieci umiejętności komunikowania się werbalnego i niewerbalnego, aktywnego słuchania, przekazywania informacji o sobie, stosowania reguł dobrej komunikacji, a także bycia empatycznym (wczuwanie się w stan emocjonalny drugiej osoby umożliwiający zrozumienie jej punktu widzenia), uważnym i nagradzającym (udzielanie pozytywnych informacji zwrotnych, wyrażanie akceptacji oraz różnego rodzaju gratyfikacji werbalnych i niewerbalnych). Program „Zaczarowany Ołówek” zakłada diagnozę i rozwijanie kompetencji społecznych należących do tej sfery przez różnorodne wyczerpania (szablon nr 3, 5, 9, 10, 11 oraz 12). Przykładem zabawy jest tu gra planszowa, w której dziecko w bezpiecznych warunkach mówi o swoich przeżyciach, np. nieprzyjemnym lub najmilszym wspomnieniu z wakacji.

2. Sytuacje ekspozycji społecznej mają miejsce wtedy, gdy dziecko jest potencjalnym obiektem uwagi i oceny ze strony innych osób. Podczas edukacji szkolnej uczeń niemal nieustannie poddawany jest konfrontowaniu się z sytuacjami, kiedy „występuje” przed publicznością. Przedstawienia szkolne, konkursy, apele, a nawet codziennie realizowane zadania i wyczerpania wymagają od uczniów prezentowania się. Z tym typem sytuacji wiąże się umiejętność komunikacji werbalnej i niewerbalnej (np. sposób mówienia) oraz szeroko pojęte umiejętności kształtowania własnego wzorunku (autoprezentacja, czyli wywieranie wpływu na to, jak widz nas inni). W codziennym życiu szkolnym obserwujemy różnorodnych uczniów, słuchaczy, dla których wystąpienie przed publicznością nie stanowi żadnej trudności czy wyzwania, słuchacze uczniowie, którym takie sytuacje dostarczają dużo emocji (mogą to być zarówno emocje pozytywne jak i negatywne). Słuchacze, którzy na samym miejscu o prezentowaniu się na forum (czy to w większym, czy mniejszym) dr twój przeżywać napady lęku, niechęć do mielenia i nie są w stanie pokonać tych ograniczeń. We współczesnym świecie umiejętność

prezentowanie samego siebie jest niezbędną umiejętnością warunkującą sukces zarówno zawodowy jak i osobisty, dlatego program „Zaczarowany Ołówek” wyszedł naprzeciw tym potrzebom. Ponadto rozwijanie tego rodzaju kompetencji społecznych u dzieci już na wczesnych etapach edukacji umożliwia im lepsze funkcjonowanie w grupie rówieśniczej (wiskę akceptację ze strony kolegów i koleżanek), a co ważniejsze korzystnie będzie wpływać na utrzymywanie i podwyższanie poczucia własnej wartości oraz kształtowanie po danej to samo ci osobistej (umiejętności rozwijane poprzez wybrane wyczerpania i zabawy zawarte w szablonach nr 6, 8, 10, 11 oraz 12). Przykładem wyczerpania mającego rozwijać kompetencje uczniów w sytuacjach ekspozycji społecznej jest zareklamowanie siebie jako osoby, z którą można się zaprzyjaźnić.

3. Sytuacje wymagające asertywności mają miejsce, gdy dziecko realizuje własne cele i potrzeby poprzez wywieranie wpływu na innych bądź opiera się temu wpływowi. Efektywne funkcjonowanie w tego typu sytuacjach wymaga podejmowania działań zgodnych z własnym interesem i nienaruszanie praw innych ludzi. Dzieci, które mają rozwiniętą umiejętność asertywnego zachowania, potrafią rozpocząć, kontynuować i zakończyć rozmowę, jasno wyrazić swoje potrzeby i uczucia (zarówno te pozytywne, jak i negatywne), prosić o pomoc i wsparcie, odmawiać, określić swój punkt widzenia i oczekiwanie względem innych, a także chwalić i przyjmować pochwały oraz krytykę. Dzieci, u których niedostatecznie rozwinięta jest asertywność, przyjmować mogą dwojakiego rodzaju postawy w relacjach z rówieśnikami i nauczycielami oraz przy realizacji zadań i wymagań szkolnych. Niektóre z nich będą się nadmiernie podporządkowywać, ulegać, wycofywać, zachowywać postawę bierną, nie podejmując wyzwania oraz rezygnując z własnego zdania i celów. Inne z kolei mogą przejawiać postawę agresywną – zaczepiać, nadmiernie krytykować lub wręcz atakować innych, nie respektując ogólnie przyjętych zasad klasowych, wymuszając swoją kolej, czy wykluczając się z rówieśnikami i nauczycielami. Program „Zaczarowany Ołówek” proponuje diagnozę i rozwijanie kompetencji społecznych związanych z asertywnością poprzez różnorodne wyczerpania i zabawy (szablon nr 7, 8 i 9). W przykładowym wyczerpaniu nauczyciel proponuje odegranie w teatrze pacynek konfliktu na wzór faktycznie zaistniałego w klasie sytuacji lub jakiegoś wybranego scenariusza. Po odegraniu konfliktu widzowie proponują rozegranie go w sposób dobry dla wszystkich uczestników. Odgrywane scenariusze nie proponowane są do czenia.

Kompetencje społeczne mogą i powinny być rozwijane w ramach treningu społecznego także w ramach interakcji i zajęć w szkole. Opracowywanie odpowiednich form oddziaływań psychopedagogicznych i korygujących wymaga przeprowadzenia diagnozy poziomu kompetencji społecznych uczniów oraz ewentualnych deficytów w tym zakresie (Knopp, 2010). Program „Zaczarowany Ołówek” poprzez różnorodne formy aktywności - zabawy, gry, wyczerpania i zadania stwarza zarówno możliwości diagnozy poziomu rozwoju społecznych kompetencji u uczniów klas I szkoły podstawowej, jak i rozwoju umiejętności niezbędnych do dobrego funkcjonowania w odmiennych typach sytuacji społecznych, omawianych wyżej.

d. UZDOLNIENIA

Dlaczego ważne jest poznanie i rozwijanie uzdolnień ucznia?

Współcześnie temat uzdolnień rozumiany jest na dwa sposoby: pierwszy zwany elitarnym zakłada, że osoby utalentowane stanowią 3-5% populacji, oraz drugi – egalitarny, znacznie pojemniejszy, obejmuje 25-30% populacji. To drugie, szersze rozumienie obszaru uzdolnień pozwala zakładać, że co trzeci lub co czwarty uczeń to osoba zdolna (Limont, 2012). Umiejętne rozpoznanie i rozwijanie uzdolnień ucznia wpływa bezpośrednio na jego jakość życia. Uczeń taki: realizuje swoje zainteresowania, dostaje pozytywne informacje z otoczenia na swój temat, co bezpośrednio wpływa na poziom jego samooceny, uczy się wytrwałości i pracowitości na interesującym go materiale, ma większy wybór przy planowaniu kariery i rozwoju zawodowego. Ponadto, odpowiednio pielęgnowane uzdolnienia przekładają się na szeroko rozumiany sukces w późniejszym okresie życia (sukces szkolny, zawodowy, osobisty, międzynarodowy). To właśnie twórczych, uzdolnionych naukowców i artystów pamiętamy najlepiej, ponieważ to oni przyczynili się w twórczy sposób do rozwoju społeczeństwa i nauki w różnych dziedzinach. Dlatego w programie „Zaczarowany Ołówek” dużą wagę przypisuje się do diagnozowania i rozwijania uzdolnień już na etapie wczesnoszkolnym. Im bardziej wrażliwe na przejawianie zdolności rodowisko napotka dziecko oraz im bardziej bogate w doświadczenia i stymulujące do myślenia twórczego środowisko miało dzieciństwo, tym większe będą jego szanse na zamianę uzdolnień w prawdziwy talent. Najlepiej temat rozwijania uzdolnień podsumowują słowa Salchera (2009): „nie stać nas na gubienie talentów”.

Czym są uzdolnienia?

Pojęcie *uzdolnienia* bywa stosowane zamiennie z takimi wyrazami jak: talent, geniusz, zdolności. Gdy mówimy o uzdolnionym dziecku, najczęściej mamy na myśli dziecko o wyjątkowych zdolnościach w jednej dziedzinie, np. muzyce, naukach ścisłych, plastyce lub dziecko wybitnie inteligentne wyróżniające się na różnych polach aktywności.

Dzierzgowska (2012:14) wymienia szczegółowy zestaw cech typowych dla młodych talentów: szybkie zapamiętywanie, kojarzenie, prawidłowe wyrażanie wniosków, ciekawość, umiejętność obserwowania świata i ludzi, dociekliwość, zadawanie pytań, dążenie do tematu, szerokie zainteresowania, znajomość wielu faktów, niekiedy ukierunkowana pasja, przyjemność z wykonywania zadań umysłowych, umiejętność skupiania się przez dłuższy czas na jednym zagadnieniu, bogata wyobraźnia, oryginalne pomysły, ciekawe rozważania, wyrażanie swoich pasji w różny sposób, niezależność, odwaga, samodzielność, a także poczucie humoru.

O zdolnych uczniach najczęściej myślimy w kontekście odnoszonych przez nich sukcesów szkolnych, szybkiego i efektywnego uczenia się, co stanowi podstawę osiągnięcia sukcesu w życiu. Jak dowodzą badania osób wybitnie uzdolnionych, sukces zależy nie tylko od posiadanych zdolności. Bez stymulującego środowiska (szkolnego, rodzinnego) talent dziecka może zostać zaprzepaszczony. Samo posiadanie uzdolnień jest konieczne, ale niewystarczające do realizacji rozmaitych zamierzeń i celów. Dlatego zawarcie w programie „Zaczarowany Ołówek” treści rozwijających u uczniów twórcze, giętkie myślenie, silnie koreluje

z posiadaniem wybitnych uzdolnień jest tak uzasadnione. Rozwijanie tych umiejętności polega przykładowo na tworzeniu alternatywnych, nietypowych zastosowań dla określonego przedmiotu. Program „Zaczarowany Ołówek” proponuje diagnozę twórczego, giętkiego myślenia dokonywaną przez nauczyciela na podstawie obserwacji ucznia, wytworów jego pracy oraz w trakcie wykonywania przez niego zadań diagnostycznych. Umożliwia również rozwijanie: pamięci, uwagi, kreatywności, samodzielności, giętkiego myślenia, zasobu słów, rozumowania itp. Dodatkowym efektem zaproponowanych działań, oprócz kształtowania twórczego, giętkiego myślenia, jest wzrost samooceny i zainteresowania różnymi rodzajami napotykanymi problemami (szablon nr 16).

Jak podkreśla ekspert w zakresie edukacji i rozwoju uzdolnień u dzieci Erica Landau (2003), błędem jest rozwijanie u zdolnego dziecka jedynie jego talentów. Dlatego Program „Zaczarowany Ołówek” w swoim założeniu stawia na harmonijny rozwój osobowości dziecka, jego kompetencji społecznych, umiejętności emocjonalnych, intelektualnych oraz uzdolnień. Z pewnością wzbogaci warsztat pracy nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, zainteresowanych wielowymiarowym rozwojem uczniów.

II. MODUŁ II

1. Czym jest ocenianie kształtujące w edukacji wczesnoszkolnej?

W pierwszym przewodnim programie jest ocenianie kształtujące. Prekursorami oceniania kształtującego są dwaj Brytyjczycy - Paul Black i Dylan William, których szeroko zakrojone badania wykazały wysoką skuteczność tej strategii w poprawie wyników nauczania. Dylan William stwierdził, że „stosowanie oceniania kształtującego przez rok może dać efekt od 6 do 9 miesięcy dodatkowej nauki. Jest to najbardziej ekonomiczny sposób podnoszenia skuteczności szkolnego nauczania” (Sterna, 2008:7). Do Polski idea oceniania kształtującego dotarła w 2002 roku, a w jego promocji w naszych szkołach od początku czynnie angażuje się Centrum Edukacji Obywatelskiej. Głównym celem stosowania oceniania kształtującego jest wyposażenie uczniów w umiejętności uczenia się. Ocenianie kształtujące zachęca uczniów do podjęcia odpowiedzialności za proces uczenia się i wypracowanie własnych strategii uczenia się. Jak pisze Danuta Sterna „zadaniem nauczyciela jest nie tyle nauczać, ile stworzyć uczniom warunki, by mogli się efektywnie sami uczyć” (2008:7). Ocenianie kształtujące to również szansa na stworzenie atmosfery, którą Merrill Harmin nazywa „duchem klasy”. W klasie takiej: „Uczniowie nie sprawiają wrażenia zawstydzonych. Nie trwają w nieustannej gotowości do sprostania każdemu zadaniu czy wygrania kolejnej rozgrywki. Sprawiają wrażenie osób pełnych szacunku dla samych siebie, wiadomych swoich możliwości oraz wiedzy, że ich wartość jako istot ludzkich nie zależy od sukcesu lub pochwały. Siedzą wyprostowani. Czują się w klasie bezpieczni, są odprężeni i całkowicie pochłonięci nauką” (2008:13).

W ocenianiu kształtującym proponuje się, aby nauczyciel przed lekcją zastanowił się: po co uczy uczniów danego tematu? Co chciałby, aby uczniowie umieli i dlaczego mają to umieć? Po czym poznam, że lekcja zakończyła się sukcesem? Ta refleksja nad procesem uczenia się jest sednem oceniania kształtującego. We współczesnej pedagogice ceni się kształtowanie procesu nauczania, a nie tylko osiągnięty efekt. Jest to nowa jakość w polskiej szkole, której należą promować. Trzeba też wspierać nauczycieli rozumiejących potrzeby zmian. Ocenianie kształtujące jest bardzo skutecznym sposobem podnoszenia osiągnięć uczniów, przygotowuje uczniów do uczenia się przez całe życie, jest pomocne także w zakresie wyrównywania szans edukacyjnych. Nie koncentruje się na porównywaniu uczniów, ale na podkreśleniu tego, co każdy uczeń umie i dostarczeniu mu informacji o jego następnym kroku (Sterna, 2008:6-11).

Czym wobec tego jest to ocenianie, jakie są jego elementy i na czym ono polega? Jest to: *czyste, interaktywne ocenianie postępów ucznia i poziomu zrozumienia materiału nauczania, tak, by móc określić, jak uczeń ma się dalej uczyć i jak najlepiej go nauczyć* (Jacek Strzemieczny według raportu OECD).

Ocenianie kształtujące ma właściwą na celu takie ocenianie, które daje uczniowi rzetelną informację na temat tego, co uczeń zrobił dobrze, a co powinien poprawić i w jakim kierunku może się dalej rozwijać. Uczeń otrzymuje mniej ocen - stopni, a więcej informacji zwrotnej od nauczyciela, czy kolegi. Nauczyciel szczegółowo ustala, czego zamierza nauczyć, w jaki sposób to zrobić, jakie będą jego wymagania wobec uczniów oraz jak sprawdzi rezultaty nauczania.

Poniżej przedstawiono najważniejsze elementy oceniania kształtującego:

- a.** Określenie celów - w programie cele będą sformułowane w języku zrozumiałym dla ucznia.

Cele pomagają zaplanować lekcję, określić, dokąd się zmierza i co się chce osiągnąć. Uczeń, który zna tylko temat lekcji, ale nie wie, co jest celem lekcji, co ma poznać i po co, mniej wiadomie uczestniczy w dążeniu do celu. Jeśli nauczyciel określi cel lekcji, to powinien spróbować wyrazić go w języku zrozumiałym dla ucznia. Stałe informowanie uczniów o celu lekcji, przesuwając odpowiedzialność za uczenie z nauczyciela na uczniów. Cel, do którego dążymy, staje się wspólny, nie jest to tylko zadanie dla nauczyciela - doprowadzi uczniów do danego punktu, ale jest to wspólna wycieczka uczniów z przewodnikiem. Należy go tylko uwiadomić uczniom (Sterna, 2008:33-36).

W programie „Zaczarowany Ołówek”, w części „Trzeci szczegółowe nauczania” autorzy formułują cele w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw w języku ucznia. Poniżej zamieszczamy kilka przykładów tak określonych celów dla wybranych edukacji:

- ⇒ Edukacja polonistyczna:
 - Dowiem się, że zbiór liter to alfabet i poznam ich kolejno.
 - Będzie wiedział, że nazwy osób, zwierząt, roślin i rzeczy to rzeczowniki, o które pytamy: kto? lub co?
 - Nauczę się, gdzie napisać kropkę, znak zapytania lub wykrzyknik.
 - Nauczę się, jak napisać zaproszenie, np. na urodziny.
 - Dowiem się, co to jest moralba ni.
 - Nauczę się pisać pytania do podanej ilustracji.

- ⇒ Edukacja matematyczna:
 - Nauczę się wskazywać, kto jest ode mnie wyższy, niższy lub tego samego wzrostu.
 - Będzie układał z patyczków poznane figury geometryczne.
 - Będzie mierzył płyny za pomocą szklanki, butelki, kubka. Stosuję pojemności: litr, dwa litry.
 - Nauczę się przeliczać pieniądze i robić zakupy w sklepie szkolnym.
 - Nauczę się odczytywać i zapisywać słowami podane liczby.
 - Nauczę się układać zadania tekstowe do podanej ilustracji.

- ⇒ Edukacja język obcy nowożytny (język angielski):
 - Nauczę się, jak pisać nazwy przyborów szkolnych po ładzie.
 - Nauczę się, jak zapytać o cenę w sklepie.
 - Poznam nazwy zabawek i rzeczy, którymi się bawię.
 - Poznam nazwy dni tygodnia i będzie umiał wymieniać na wyrywki.
 - Nauczę się pytać o plany poza szkolnych.
 - Poznam pytanie: jaka jest pogoda i będzie umiał opisać pogodę.

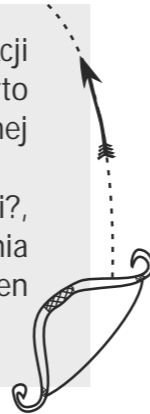
- ⇒ Edukacja komputerowa:
 - Nauczę się obsługiwać myszkę komputerową, rozróżniać prawy i lewy przycisk myszy.
 - Dowiem się, w jaki sposób wybierać grubość ołówka, grubość i wielkość gumki.
 - Dowiem się, jak narysować koło, prostokąt, trójkąt przy pomocy wybranego narzędzia.
 - Będzie umiał znaleźć pasek narzędzi w wybranym edytorze tekstu.
 - Dowiem się, jak wpisać adres strony internetowej w odpowiednim miejscu.
 - Poznam określenia: plik, folder i dowiem się, jaka jest różnica pomiędzy plikiem a folderem.

Nasuwają się pytania, w jaki sposób podawać uczniom cele nauczania. Nauczyciele praktycy oceniania kształtującego wskazują kilka rozwiązań: w edukacji wczesnoszkolnej można wykorzystać rebusy, łamigłówki, zagadki, plakaty, przygotować karteczki z zapisanymi celami, które uczniowie wklejają do zeszytu i wspólnie o nich porozmawiają (*Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy!* Zeszyt 1:16). Nauczyciele, którzy mają dostęp do tablicy multimedialnej mogą wykorzystać liczne narzędzia, takie jak: kurtyna, spotlight, kształty, które pozwalają na stopniowe odkrywanie celów w sposób, który angażuje dzieci, a nawet buduje napięcie. Sposób ten pozwala również na archiwizowanie tak zapisanych celów i ponowne ich wykorzystanie w kolejnych latach. Wskazując uczniom to wzrokowcy, słuchowcy lub kinestetycy – stosowanie różnych form: ustnej, pisemnej, odkrywania przez działanie pomoże dzieciom lepiej zapamiętać podawane cele.

Ważne jest sprawdzenie, czy osiągniemy założony cel. Można tu stosować różne metody, tak aby pod koniec lekcji uczniowie byli wiadomi, co udało im się osiągnąć, a czego nie, aby nauczyciel wiedział, czy może przejść do następnego obszaru, czy powinien jeszcze poświęcić czas na dany temat. Jedną z metod są zdania podsumowujące, które można systematycznie stosować na zakończenie zajęć w danym dniu. Można przygotować specjalny plakat lub w przypadku tablicy multimedialnej stron, które z łatwością otworzymy pod koniec lekcji. Prosimy uczniów,

aby dokończyli zdanie: Dzisiaj nauczyłem się , e .../Po dzisiejszej lekcji potrafi /Zdziwiło mnie, e W wersji multimedialnej warto wypróbować ciekawy grafik – symbol – który pobudzi dzieci do podobnej refleksji. Inne ciekawe techniki sprawdzenia, na ile udało nam się osiągnąć założone cele, to: rozmowa w parach: co było najważniejsze na lekcji?, metoda wiatel drogowych, rundka bez przymusu (patrz rozdział 4), pytania do tematu: czego chciałbym/chciałabym dowiedzieć się jeszcze na ten temat? (Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy! Zeszyt 1:16).

b.

Nacobezu – czyli: „Na co b d zwracał/a uwag ?” rozumiane jako podanie jasnych kryteriów oceniania znanych dziecku. B dzie to kontrakt zawarty między nauczycielem a uczniem.

Jest to ustalenie, na co nauczyciel zwraca uwagę przy ocenianiu zadań domowych, sprawdzianów, aktywności, umiejętności czy postaw. Określenie kryteriów, które pokażą nauczycielowi i uczniowi, czy cel lekcji został osiągnięty. Dzięki nacobezu zawieramy z uczniem, ale także z rodzicami, umowę dotyczącą tego, co podlega ocenie. Uczniowie, a w przypadku edukacji wczesnoszkolnej również rodzice, wiedzą, jakie wiadomości i umiejętności dzieci powinny opanować na lekcji i jaki poziom wykonania zadania jest wymagany. To sprawia, że mogą być nie tylko bardziej skupieni na celu, lecz również sami określają, co osiągnęli, a czego jeszcze nie. Kryteria oceniania mogą ustalić sam nauczyciel i podzielić się tym z uczniami. Może okazać się, że w procesie wspólnego ustalania kryteriów oceniania nauczyciel dowie się, czego jeszcze uczniowie nie opanowali dobrze i do czego warto wrócić (Sterna, 2008:46-47). Autorzy programu zachęcają do uczestwienia dzieci w budowaniu kryteriów sukcesu, szczególnie w przypadku prac plastycznych, muzycznych, pracy metodą projektu, w ocenie umiejętności (np. informatycznych, ruchowych czy postaw). Zaplanowana diagnoza stylów uczenia się, inteligencji emocjonalnej, kompetencji społecznych i uzdolnień (moduł I) pozwoli nauczycielowi poznać talenty i mocne strony poszczególnych dzieci. Dzięki temu nauczyciel może tak pokierować wspólnym ustalaniem nacobezu, że w zależności od zadania będzie ono umożliwiał sukces dla każdego dziecka (np. uczniowie mogą sami określić: co będzie kryterium oceny danej pracy plastycznej, ile trafnych rzutów do kosza będzie „poziomem mistrzowskim”, co powinien zawierać opis ulubionego zwierzęcia w języku angielskim, po czym poznamy, kto ładnie zapiewał lub na podstawie czego ocenimy pracę poszczególnych osób w grupie). Należy dostosować także stopień trudności realizowanych treści, uwzględniając potrzeby sześciu- i siedmiolatków.

Nacobezu wklejone do zeszytu może być wskazówką i informacją dla rodziców, czego wymagamy od dziecka i doskonałym „narzędziem” do budowania komunikacji między uczniem, nauczycielem i rodzicem. Zdaniem autorów programu, obok informacji zwrotnej to nacobezu może przekonać rodziców najbardziej do idei oceniania kształtującego. Na etapie edukacji wczesnoszkolnej, są oni często zaangażowani w codzienną pomoc dziecku poprzez monitorowanie zadań domowych czy przygotowanie do szkolnych testów. Dobrym przykładem obrazującym, jak nacobezu może być przydatne i docenione przez rodziców jest edukacja języka obcego nowożytnego, w naszym przypadku będzie to język angielski. Wyobraźmy sobie sytuację, w której uczeń klasy II ma w zeszycie informację: „Sprawdzian z unitu 3”. Po otwarciu książki, wicze i zeszytu można zauważyć, że tematem jest pogoda, dni tygodnia, a nawet ubrania.

W niektórych ćwiczeniach należy pisać czy obrazek ze słowem, podawać krótkie odpowiedzi, a w jeszcze w innych pisać pełne zdania. Nie jest jasne, czy nazwy dni tygodnia uczeń powinien napisać z pamięci czy tylko pogrupować, np. w kolejności od poniedziałku do niedzieli. Tak naprawdę nie wiadomo od czego zacząć.

Nacobezu do testu może brzmieć:

- Podpiszesz obrazki przedstawiające pogodę używając zdań: *It's cold. It's hot. It's sunny. It's windy. It's cloudy. It's snowing* - pisanych z pamięci.
- Na podstawie obrazków napiszesz krótkie odpowiedzi na pytania, używając: *Yes, it is. No, it isn't. Np. Is it sunny? No, it isn't.*
- Uzupełnisz brakujące litery w nazwach dni tygodnia.

W ten sposób uczeń dostaje jasne wskazówki, co będzie kryterium sukcesu na tej lekcji, nie musi denerwować się, że czegoś nie powtórzył lub, że nauczyciel go czymś zaskoczy - podpisali „wspólny kontrakt” i obie strony wiedzą, jakie są oczekiwania. Nacobezu jest więc również elementem budowania bezpiecznej atmosfery.

Ciekawym i cennym rozwinięciem jest również zaproponowany w zeszytach CEO pomysł, aby z uczniami szczególnie uzdolnionymi „podpisywać kontrakt na szóstkę i wówczas dodawać nacobezu, ale na zasadzie indywidualnego toku nauczania (...) Indywidualnie podejście zarówno do ucznia uzdolnionego, jak i tego z dysfunkcjami to podstawa. Zatem bazujemy na jednym nacobezu i dodajemy lub odejmujemy kryteria indywidualne.” (Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy!” Zeszyt 2:14). W edukacji wczesnoszkolnej wspomniana szóstka ma znaczenie symboliczne: może nadać uczniom wybór, czy chcą nauczyć się czegoś, co im pozwoli im na samodzielne decyzje – w ten sposób nawet mali uczniowie uczą się odpowiedzialności za proces uczenia się. Bogata obudowa dydaktyczna programu „Zaczarowany Ołówek” daje nauczycielowi wiele możliwości poszerzenia czy różnicowania nacobezu oraz wyjścia poza podstawy programowe. Dużą ilością ćwiczeń interaktywnych, których zapewne nauczyciel nie zdoła zrealizować w całości ze wszystkimi uczniami, będzie pomocna w indywidualizowaniu nauczania w zależności od potrzeb ich uczniów.

c.

Pytania kluczowe i techniki zadawania pytań.

Pytania kluczowe to pytania, które: pokazują uczniom szerszą perspektywę zagadnienia, są ściśle powiązane z celami lekcji, wprowadzają element zaciekawienia, pobudzają do samodzielnego myślenia czy łaczenia wiedzy z różnych dziedzin. Ciekawe przykłady pytań kluczowych dla edukacji wczesnoszkolnej znajdują się na stronie CEO, np. *Jak wyglądaloby życie na ziemi, gdyby nie było słońca? Dlaczego po zimie przychodzi wiosna? Co by było, gdyby pory roku pozamieniały się kolejno? Czy piłka jest organizmem żywym, bo się porusza?* (<http://www.ceo.org.pl/pl/ok/news/pytania-kluczowe-na-lekcjach-kształcenia-zintegrowanego>).

Są to pytania skłaniające uczniów do myślenia, na które wraz z nauczycielem lub kolegami mogą poszukiwać odpowiedzi w ciągu jednej lub kilku lekcji. Są to również pytania „aktywne”, czyli takie, które zadawane są przez uczniów - uczniowie pytają nauczyciela i swoich kolegów. Kto pyta, uczy się skutecznie nie ten, kto jest tylko pytany. Należy więc włączyć wszystkich uczniów w myślenie nad rozwiązywaniem problemu postawionego przez nauczyciela.

Ważny jest również sposób zadawania pytań - zadawanie jak najwięcej pytań otwartych na lekcjach, danie uczniom czasu na udzielenie odpowiedzi oraz umiejętne wykorzystanie błędnych odpowiedzi. Danuta Sterna podkreśla, że „warto uczniom pozwolić błędzić, ponieważ uczniowie czują się wtedy bezpieczniej i łatwiej podejmują ryzyko odpowiedzi, łatwiej im się myśli, gdy nie wisi nad nimi perspektywa krytyki” („Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy!” Zeszyt 6:13). Wielu nauczycieli ma nawyk odpowiadania na własne pytania lub nie wiadomo uzyskuje odpowiedzi od tych samych uczniów. Rozwiązaniem mogą być znane w ocenianiu kształtującym metody, takie jak: praca w parach, zasada niepodnoszenia ręki, czy napisania odpowiedzi na małych kartkach lub tabliczkach.

d. Informacja zwrotna.

Jest jednym z najważniejszych elementów oceniania kształtującego. Wielu nauczycieli zauważa, że jest to również najtrudniejsza część, a czasochłonna formułowania pisemnych komentarzy zniechęca niektórych do wdrażania oceniania kształtującego w codziennej praktyce. W ramach programu „Zaczarowany Ołówek” nauczyciele bardzo mogli skorzystać z 200 szablonów ocen kształtujących - powstały one na podstawie szczegółowej analizy najczęściej popełnianych błędów przez uczniów klas I-III. Nie zastąpi one pracy nauczyciela, który odnosi się do indywidualnych uczniów i konkretnych sytuacji, ale mogą ułatwić czy przyspieszyć pracę w napisaniu komentarza do typowych, powtarzalnych błędów.

Informacja zwrotna jest dialogiem nauczyciela z uczniem, mającym pomóc uczniowi w uczeniu się. Zawiera wskazówki, co jest zrobione dobrze, a nad czym należy jeszcze popracować. Prawidłowa informacja zwrotna powinna zawierać cztery elementy:

- 1) co uczeń zrobił dobrze,
- 2) co w pracy ucznia należy poprawić,
- 3) wskazówki, w jaki sposób uczeń może poprawić swoją pracę,
- 4) wskazówki dla ucznia na przyszłość.

Może być formułowana w sposób ustny lub pisemny. Warunkiem koniecznym do przyjęcia przez uczniów krytycznych uwag w informacji zwrotnej jest ich przekonanie o akceptacji ze strony nauczyciela, jego życzliwość i dobrej woli. Wskazówki powinny być jasne i konkretne. Nie może to być komunikat w formie: „dobra robota, pisz starannie, czy uważaj na interpunkcję”. Przedstawiony powyżej czteropunktowy schemat mobilizuje nauczyciela do szukania pozytywów i udzielenie konkretnej rady. Mimo ustaleń prawnych, w wielu szkołach uczniowie klas I-III otrzymują oceny sumaryczne. Są to często oceny bardzo dobre czy dobre, ale mali uczniowie nie mają jeszcze świadomości znaczenia oceny cyfrowej. Nawet praca oceniona na dobry plus, mimo iż zawiera nieliczne błędy, może być postrzegana jako porażka, a dzieci wmawiają sobie, że „nie potrafi, nie umie, a nawet, że jest głupi,” nie dostrzegając wtedy ile rzeczy udało im się zrobić dobrze. Przykładowa pełna informacja zwrotna brzmi: *Janku, bardzo dobrze wyszukałeś w tekście i podkreśliłeś czasowniki i rzeczowniki. Nie udało ci się odnaleźć przymiotników. Przypomnij sobie, na jakie pytania odpowiada przymiotnik, a następnie wybierz swój ulubiony zabawę, grę i opisz w zeszycie, użyj cztery przymiotników.* Informacja zwrotna ustna daje możliwość dialogu między uczniem a nauczycielem, pozwala wyjść niżej w tematykę dotyczącą pracy ucznia. Dobrze przygotowana rozmowa zawierać może informacje zwrotne umożliwiające lepsze poznanie sposobu myślenia i metod pracy ucznia. Stwarza także warunki do lepszego poznania siebie ucznia i nauczyciela. Pamiętajmy, że informacja zwrotna nie jest oceną ucznia, tylko oceną kolejnych efektów jego pracy (Sterna, 2008: 96-97).

Informacja zwrotna nie jest jednorazowa, ma ciągły charakter. Uczeń otrzymuje od nauczyciela komentarz, zawierający powyższe cztery elementy i poprawia swoją pracę według podanych wskazówek. Uwzględniać należy również, że poprawa może być wykonana według indywidualnego pomysłu ucznia. W klasie pierwszej informacja zwrotna może być krótsza, ważnym jest włączenie rodziców - pisząc komentarz do pracy dziecka, nauczyciel zdaje sobie sprawę, że jest to też list do jego rodziców. Z czasem dzieci będą w stanie samodzielnie przeczytać uwagi nauczyciela, a rodzice mogą im towarzyszyć w procesie uczenia się, wiedząc z podanego komentarza, w jaki sposób ich wesprze.

e. Samoocena i ocena koleżeńska.

Wprowadzając ocenę koleżeńską i samoocenę, stawiamy się uczniem w roli nauczyciela. Uczniowie wzajemnie recenzują swoje prace oraz dają sobie wskazówki. W ocenie koleżeńskiej bardzo dobrze rozumieją kolegę, którego pracę sprawdzają, gdy przed chwilą wykonywali to samo zadanie, jednocześnie nie uczą się od swojego kolegi innego podejścia do zagadnienia. Uczniowie do łatwiej jest przyjąć informację zwrotną od rówieśnika, gdy wyraża ona jest językiem, którym uczniowie porozumiewają się na co dzień. Uczniowie w roli nauczyciela stają się bardziej odpowiedzialni i przykładają się do sformułowania dobrego komentarza, a wtedy sami się również uczą. Podczas oceny koleżeńskiej następuje wymiana doświadczeń między ocenianym a oceniającym, między siedmiolatkami. Jest to krok do wzajemnego uczenia się. Ocena koleżeńska jest bardzo dobrą formą pracy na zajęciach, ponieważ uczniowie uczą się i pracują samodzielnie, wymieniają doświadczenia, uzupełniają wiedzę. Uczniowie stopniowo nabywają umiejętność udzielania informacji zwrotnej, która buduje w nich kompetencję społeczną w dorosłym życiu. Występuje tu element samooceny własnej pracy. Ocena koleżeńska sprawia uczniom wiele satysfakcji, czują się potrzebni, pokazują, że mogą kolegę, koleżankę czegoś nauczyć, kogoś sprawdzić i ocenić. Ta wymiana umiejętności doświadczeń ma duże znaczenie w odpowiedzialności za własne uczenie się. Jeśli uczeń potrafi ocenić, ile się nauczył i ile musi się jeszcze uczyć, aby osiągnąć wyznaczony cel, to pomaga mu to w procesie uczenia się i czyni z niego aktywnego uczestnika tego procesu.

f. Współpraca z rodzicami.

W programie buduje się stały, interaktywny kontakt nauczyciela z rodzicami, co stało się wykorzystaniem narzędzi TIK. Ważnym jest, by rodzice po przyjęciu dziecka ze szkoły zapytali je: „Czego się dziś nauczyłeś?”, a nie „Jak ocenę dziś dostałeś?”. Należy przedstawić rodzicom zalety oceniania kształtującego, jako wspierającego dzieci w nauce. Komunikacja z rodzicami jest ważnym elementem programu „Zaczarowany Ołówek” i została szczegółowo omówiona w następnym module.

Ocenianie kształtujące jest czymś więcej niż tylko formą oceniania. Jest związane z określonym stylem nauczania, nastawionym na to, jak uczniowie się uczą. Dotyka to całego procesu kształcenia - od planu po ewaluację rezultatów. Odnosi się do wszystkich sfer związanych z uczeniem się i nauczaniem, czyli organizacji, doboru treści, atmosfery i motywacji uczniów. Wielu nauczycieli utożsamia ocenę kształtującą ze stosowaniem w edukacji wczesnoszkolnej ocen opisowych. Uważają, że stosowanie oceniania kształtującego polega jedynie na powstrzymaniu się od wystawiania uczniom stopni w postaci cyferek. Zmieniają więc stopnie na

punkty, procenty, pieczętki, czy u mierniki - jest to jednak nadal stawianie stopni, tylko w innej postaci, a daje uczniowi jedynie informacje, na ile jego praca odbiega, czy jest zbliżona do ideału. Spełnia więc rolę podsumowującej pracę ucznia po pewnym czasie uczenia się. Uczeń dostaje dzięki niej informację: ile się nauczył. Ocena opisowa tak jest przekazywana jako podsumowanie pracy ucznia. Daje ona ogólną informację o tym, co dziecko umie, ale nie zawiera zwykle konkretnych informacji, co i jak należy poprawić oraz co dalej robić, by lepiej się uczyć.

2. Korzyści płynące z wprowadzenia oceniania kształtującego w edukacji wczesnoszkolnej.

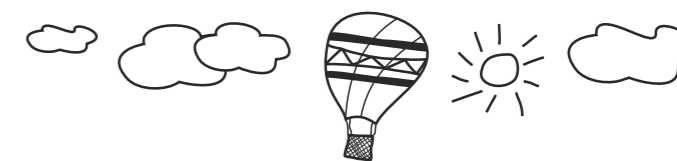
Aby uczniowie byli przygotowani do uczenia się po zakończeniu formalnej edukacji, potrzebują umieć nie tylko biernego przyswajania podawanych im informacji. Należy zatem włączyć uczniów w proces uczenia się. Trzeba wskazać im, jak samodzielnie ocenia efekty własnej nauki przy określonych w zrozumiałym dla nich sposobie celach nauczania i kryteriach sukcesu. Pozwala to uczniom rozpoznać, jaki następnym krokiem do wykonania w procesie zdobywania wiedzy i umiejętności.

Zainteresowanie ocenianiem kształtującym wynika ze znaczenia przygotowania ucznia do uczenia się przez całe życie. Jest to cel, który od wielu lat jest stawiany jako jedno z najważniejszych zadań współczesnej edukacji. Dzięki ocenianiu kształtującemu nauczyciel może dostosowywać strategię nauczania tak, aby pełniej reagować na rozpoznane potrzeby ucznia. Korzyści z wdrażania oceniania kształtującego na podstawie przeglądu wiadomości do wiadomości pozwalają uznać ocenianie kształtujące za jeden z bardziej efektywnych projektów pedagogicznych. Korzyści są zaskakująco duży i różnorodne. Jacek Strzemieczny wymienia najważniejsze korzyści z pedagogicznego i społecznego punktu widzenia:

- poprawa wyników nauczania,
- aktywne i wiadome uczenie się „na całe życie” (umie się uczyć),
- uczniowie przejmują odpowiedzialność za własną naukę i rozwój,
- szczególnie wspiera uczniów, mających trudności w nauce (indywidualne wsparcie),
- sprzyja demokratyzacji życia szkolnego oraz kształtowaniu partnerskich relacji nauczyciel-uczeń (razem pracujemy),
- wzmacnia rozwój pedagogiczny nauczycieli (m.in. jako refleksyjnych praktyków, sprawnych diagnostów, efektywnych motywatorów),
- wzmacnia funkcje szkoły poprzez związek z wychowaniem obywatelskim (samodzielność uczniów, odpowiedzialność, współpraca),
- jest sposobem reformy edukacji „od dołu” (samodzielnie przez nauczycieli i rady pedagogiczne),
- buduje atmosferę sprzyjającą uczeniu się.

Warto poświęcić czas na dyskusję o tym, jak uczniowie się uczą i co pomaga im się uczyć. Atmosfera sprzyjająca uczeniu się przejawia się w ich poczuciu własnej wartości uczniów, zaangażowaniem w proces uczenia się, samodzielności, umiejętności współpracy oraz wiadomym i odpowiedzialnym uczeniem się. Rodzice są partnerami i pomocnikami nauczyciela w nauczaniu swoich dzieci. Ocenianie kształtujące pomaga uczniowi zrobić następny krok, a krok ten jest inny dla ucznia słabego i dla ucznia zdolnego, jak również inny dla dziecka sześciolatka i siedmioletniego. Ocenianie to wzmacnia różnorodne metody pracy, zwiększa ich zakres i celowość wykorzystania. Są to wartości, które autorzy uznali za fundamenty programu „Zaczarowany Ołówek”.

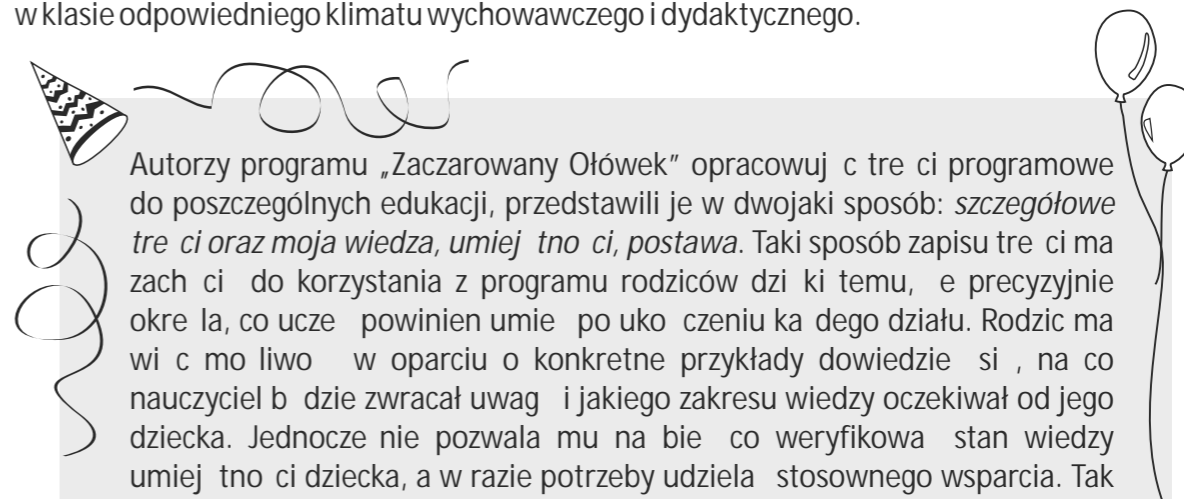
III. MODUŁ III

„Rodzice muszą się poczuć prawdziwymi partnerami dyrektora i nauczycieli. Wić nie pytaj, co rodzice mogą dać szkole, spytaj, co szkoła może zrobić dla rodziców, by pozyskać ich jako partnerów w edukacji szkolnej dziecka?” (Dzierżowska, 2000:27).

a. Jakies cele komunikowania się nauczycieli i rodziców?

Najważniejszym celem procesu komunikacji w szkole jest wymiana informacji, opinii, sądów, poglądów na temat wszystkich elementów procesu dydaktyczno-wychowawczego. Skuteczna komunikacja ma, zgodnie z ideą programu „Zaczarowany Ołówek”, zaowocować możliwie wszechstronnym poznanieniem każdego ucznia. Służą mu temu zaplanowana w ramach programu diagnoza stylów i preferencji uczenia się dzieci, ich dominujących aktywności, pasji i talentów. Nauczyciel zostanie wyposażony w odpowiednie szablony diagnostyczne, ankiety i wywiady, które wykorzysta w codziennej pracy. One pomogą mu, szczególnie na początku klasy I, lepiej poznać uczniów, a przez to odpowiednio dobrać metody pracy. Autorzy programu dają nacisk na udział rodziców w tworzeniu portretu swego dziecka stojącego u progu szkolnego procesu edukacyjnego. To przede wszystkim rodzice wiedzą, czym interesuje się ich dziecko, jakie zajęcia dodatkowo preferuje, jak lubi spędzać wolny czas, z czym radzi sobie doskonale, a co sprawia mu szczególne trudności. Te informacje uzyskane w ramach komunikacji między rodzicem i nauczycielem, połączone ze spostrzeżeniami dokonanymi przez nauczyciela, pozwolą na ujednoczenie wymagań, pobudzenie dzieci do podanych aktywności oraz stworzenie w klasie odpowiedniego klimatu wychowawczego i dydaktycznego.

Autorzy programu „Zaczarowany Ołówek” opracowując treści programowe do poszczególnych edukacji, przedstawili je w dwojaki sposób: *szczegółowe treści oraz moja wiedza, umiejętności, postawa*. Taki sposób zapisu treści ma zachęcić do korzystania z programu rodziców dzięki temu, że precyzyjnie określa, co uczeń powinien umieć po ukończeniu każdego działu. Rodzic ma więc możliwość w oparciu o konkretne przykłady dowiedzieć się, na co nauczyciel będzie zwracał uwagę i jakiego zakresu wiedzy oczekiwał od jego dziecka. Jednocześnie nie pozwala mu na bieżąco weryfikować stan wiedzy umiejętności dziecka, a w razie potrzeby udziela stosownego wsparcia. Tak opisane treści stają się wspólnym drogowskazem dla nauczycieli i rodziców. Dlatego te autorzy programu posługują się językiem „przyjaznym”, zrozumiałym dla każdego rodzica. Chcąc, aby rodzice wiedzieli, że codzienne rozmowy z dzieckiem, naturalne sytuacje życia rodzinnego mogą być wykorzystane do utrwalania nabytej w szkole wiedzy, umiejętności i postaw. Rodzice mają ku temu szczególnie wiele możliwości. To oni będą z dzieckiem na spacerze w lesie, w parku, robiąc zakupy, jadąc na rowerze, przechodząc przez jezdnię mają okazję odwołać się do treści poznawanych w szkole i pokazać ich praktycznie.

Kolejną płaszczyzn komunikacji szkoły z rodzicami realizowaną w ramach programu „Zaczarowany Ołówek” jest poznanie i stosowanie zasad konstruktywnej informacji zwrotnej. Dzięki takiej formie komunikacji rodzic dowiaduje się, co jego dziecko zrobiło dobrze, nad czym powinno pracować, w jaki sposób może mu pomóc. Informacja zwrotna stosowana systematycznie i długofalowo stworzy okazję do bardziej skutecznego i systemowego komunikowania się z rodzicami. Dzięki niej rodzice bardziej efektywnie i świadomie wspierają i motywują dzieci do nauki, zdobywania kolejnych umiejętności oraz pokonywania napotkanych trudności. Ponadto rodziców aktywnie komunikujących się z nauczycielami, łatwiej będzie im na pozyskanie do aktywności szkolnej i zachęca do wszechstronnych form współpracy. Nauczyciele staną się partnerami rodziców. Taka postawa zmniejszy dystans między rodzicami i nauczycielami, co sprzyja bardziej konstruktywnej i owocnej współpracy.

b. Dlaczego komunikacja między rodzicami i nauczycielami jest ważna?

Umiejętności interpersonalne to ważny element codziennych kontaktów międzyludzkich. Nie zawsze jednak były one doceniane na polu edukacji. Przyczyn tego stanu jest bardzo wiele i leżą one zarówno po stronie rodziców, jak i nauczycieli.

Powierzchnowe kontakty ze szkołą rodzice często usprawiedliwiają brakiem czasu lub klimatem współpracy między nimi a nauczycielami. Bywa, że nie zdają sobie sprawy, jak ważna dla ich dzieci jest spójność działań edukacyjnych i wychowawczych szkoły i domu, oparta na partnerstwie i współdziałaniu. Na ten problem zwraca uwagę Marzena Kłoda w publikacji ORE „Włócznie rodziców w edukację dzieci”. Píše ona: „Dla wielu rodziców szkoła jest instytucją powołaną jedynie do przekazywania wiedzy, co wiódł się z ich osobistymi doświadczeniami. Wspomnienie przez tych trudności i niepowodzeń budzi w nich poczucie braku kompetencji i opór przed przekroczeniem progu tego obcego, zamkniętego świata. Dlatego można zaobserwować, że rodzice najczęściej przychodzą do szkoły na wezwanie lub oficjalne zebrania, np. w związku z początkiem roku szkolnego. Niestety, nawet wtedy nie mają odwagi stawiać pytań i zabierać głosu, co może wynikać chociażby z niechęci do mielenia i ograniczonego czasu spotkania” (<http://www.ore.edu.pl/strona-ore/index.php?option>). Przełamanie tych barier może być zainicjowane przez szkołę, gdy to nauczyciele są tymi, którzy mogą spełnić potrzeby i oczekiwania rodziców i wspierają ich w trudnym procesie wychowania. Autorzy programu kładą nacisk na wzmacnianie stabilnej i długotrwałej współpracy z rodzicami m.in. poprzez poszerzenie kanałów i sposobów komunikacji. By przynosiła zamierzone skutki, powinna być oparta na uczciwości i partnerskich zasadach, gdy wzajemne zaufanie, otwarcie na pytania i informację zwrotną płynącą od rodziców, pozwala na rzeczywiste zaangażowanie ich we wspólne działania.

c. Co jest barierą w procesie komunikacji między nauczycielami i rodzicami?

Zakłócenia procesu porozumiewania się mogą pojawić się na wszystkich etapach procesu komunikacji. Zalicza się do nich: postawy, uprzedzenia, wyobrażenia nadawcy i odbiorcy, brak spójności między treścią i formą przekazu, hałas z otoczenia, zaburzenia artykulacyjne mowy, emocje i uczucia. Chcąc pokonać bariery komunikacyjne, należy zadbać o wiele elementów, a wśród nich kluczowe wydaje się poznanie prawdziwych intencji rozmówcy. Zarówno nauczyciele, jak i rodzice powinni więc pamiętać, by formułować jednoznaczne komunikaty, aktywnie słuchać, zadawać otwarte pytania, np. Jaki jest cel naszego spotkania?, W czym mogą

Panu/Pani pomóc? Czego Pan/Pani oczekuje?, Jak to Pan/Pani rozumie? Co ma Pan/Pani na myśli? Dlaczego jest to dla Pana/Pani ważne? Co w tym nie jest dla Pana/Pani zrozumiałe? Jakich są ograniczenia? Co może Pan/Pani zrobić, aby te ograniczenia zmniejszyć? Jaka jest w tym rola szkoły/nauczyciela? Jaka jest rola rodziców/domu rodzinnego? Co może Pan/Pani w tej sprawie? Jakich są nasze ustalenia związane z dzisiejszą rozmową? Po czym poznamy, że ustalenia zostały zrealizowane?

Znajdź realia życia szkolnego szczególnie uwaga należy zwrócić na wybór czasu i miejsca, w jakim ma przebiegać spotkanie nauczyciela z rodzicem. Musi to być miejsce ciche, odosobnione, zapewniające komfort rozmowy i gwarantujące jej ciszę. Ustalajcie termin spotkania, trzeba również zadbać, by zarówno rodzic jak i nauczyciel, dysponowali wystarczającą ilością czasu, tak, by rozmowa wyczerpała omawiany temat. Autorzy programu zwracają uwagę, jak ważna w relacjach nauczycieli z rodzicami jest postawa nauczyciela oraz język, jakim posługuje się w kontaktach z rodzicami. Używanie zbyt sformalizowanego języka blokuje komunikację, czyniąc ją niezrozumiałą dla rodziców. Podobną rolę odgrywa pozawerbalna postawa nauczyciela, czyli ton głosu, mimika, postawa ciała, czy kontakt wzrokowy.

W publikacji „Rodzice – brakujące ogniwo i niewykorzystany potencjał polskiej edukacji” czytamy, że w wielu szkołach nadal funkcjonuje autorytarny model komunikacji, który przejawia się w tym, że nauczyciele nie doceniają roli i wartości współpracy szkoły z domem rodzinnym dziecka. I choć przyczyny takiego stanu rzeczy ulegają ciągłym zmianom, to sama relacja nauczyciel – rodzic zmienia się powoli i nie zawsze w wystarczającym zakresie. Utrwalone przez lata stereotypy, że rodzic niewiele wie o edukacji i wychowaniu i trzeba go raczej pouczyć niż z nim dyskutować jak z równym sobie partnerem, zostają obecnie zamieniane na obawę przed jego wzmocnioną aktywnością, nadmiarem propozycji i oczekiwaniami, jak i sukcesywnym wynikiem niewystarczającej wiedzy i umiejętności nauczyciela w zakresie zarządzania zespołem ludzi. Wychodząc temu naprzeciw, autorzy programu „Zaczarowany Ołówek” poprzez wdrażanie idei oceniania kształtującego oraz zastosowanie nowoczesnych technologii w procesie komunikacji budują partnerskie relacje z rodzicami oraz dążą do tego, aby kontakty te nie były przypadkowe i sformalizowane, ale oparte na wzajemnym zaufaniu i zrozumieniu. „Rodzice oczekują określonych cech nauczyciela, są to m.in.: ciepło, otwartość, wrażliwość, elastyczność, przystępność, zaufanie, pozytywny obraz własnej osoby, wysokich umiejętności interpersonalnych, koncentracji na sprawach dziecka, umiejętności rozwiązywania konfliktów i problemów, określonego wiatopoglądu, inteligencji oraz temperamentu.” (Dudel, 2003:423). Zasadne staje się więc wyposażenie nauczycieli w narzędzia (patrz: *Scenariusze warsztatów z rodzicami, załącznik do modułu*) ułatwiających im nawiazanie i budowanie tego typu relacji z rodzicami.

Szczególne uwagi w komunikacji należy zwrócić na rodziców dzieci sześciolletnich. Mają oni wiele obaw i niepokojów związanych z obniżeniem wieku szkolnego. Adresuje się do nich szeroko zakrojone kampanie społeczne, prezentujące wyniki badań potwierdzających pozytywne opinie rodziców, którzy zdecydowali się posłać swoje dzieci do szkoły (Kaczan R., Rycielski P., 2014). Każdy rodzic oczekuje jednak kompleksowej informacji na temat, w jaki sposób i w jakich warunkach jego dziecko rozpocznie edukację. Pełna i rzetelna informacja ma kluczowe znaczenie dla każdego rodzica, którego sześciolletnie dziecko rozpocznie naukę w szkole, ponieważ każdy człowiek obawia się wszystkiego, co nowe lub nieznanne. Zrozumiała staje się więc wzmocniona troska i zainteresowanie sprawami szkolnymi rodziców dzieci sześciolletnich. Autorzy programu widzą więc potrzebę organizowania dni otwartych szkoły,

podczas których rodzice wraz z dziećmi rozpoczynają cymy nauki, mają możliwość poznania placówki, jej zaplecza dydaktycznego i wyposażenia. Dla dzieci jest to czas na spotkanie z rówieśnikami w nowych warunkach, poznanie nauczycieli, przyszłego wychowawcy, pracowników placówki, dyrektora szkoły. Dla rodziców jest to również możliwość uzyskania odpowiedzi na nurtujące ich pytania oraz okazja do kontaktów z innymi rodzicami. Program „Zaczarowany Ołówek” dostrzega w rodzicach przyszłych pierwszoklasistów ogromny potencjał wynikający z ich ciekawości, otwartości i gotowości na zmiany. Rodzice już „na starcie” powinni dowiedzieć się, na czym będzie polegać ich rola w szkole. Ideą programu jest jednak nie tylko zaznajomienie rodziców z procedurami obowiązującymi w szkole, podstawowymi dokumentami tworzącymi prawo szkolne, prawami i obowiązkami rodziców. Rodzice mają przede wszystkim poznać, jakie są ich zadania jako partnerów i sojuszników szkoły w procesie wzmocnienia rozwoju dziecka. Skuteczna komunikacja między domem i szkołą pozwoli na ujednolicenie oddziaływań wychowawczych oraz wzmocnienie kompetencji i umiejętności rodziców. W sferze oddziaływań dydaktycznych wzajemne partnerskie relacje przełożą się na pełną wiedzę rodziców na temat realizowanego programu - jego założenia, celów, warunków i sposobu realizacji.

d. Na czym polega innowacyjna komunikacja między rodzicami i nauczycielami w programie „Zaczarowany Ołówek”?

Wypracowanie właściwego modelu komunikacji opartego na zasadach partnerstwa, czyli wzajemnego zaufania jest jednym z naczelných idei naszego programu. Celem tego modelu komunikacji jest zmniejszanie dystansu między nauczycielami a rodzicami oraz budowanie kultury dialogu. Taki model komunikacji angażuje obie strony w podejmowanie decyzji i ponoszenie współodpowiedzialności za efekty działań edukacyjnych i wychowawczych. Przyczynia się do równie do łagodzenia napięć, sporów i unikania konfliktów w relacjach szkolnych oraz buduje bezpieczny i przyjazny klimat szkoły. Innowacyjna komunikacja w programie „Zaczarowany Ołówek” polega na tym, że rodzice i nauczyciele jako partnerzy stworzą pewną opartą na wzajemnym zaufaniu, szczerości, współpracy i poczuciu bezpieczeństwa. Aby osiągnąć ten cel, autorzy zakładają przeprowadzenie dla rodziców warsztatów, podczas których poznają oni mechanizmy powstawania barier i zakłóceń w procesie komunikacji, funkcje komunikacji werbalnej i niewerbalnej, zasady aktywnego słuchania, podstawy asertywności oraz wyjątki, na czym polega idea oceniania kształtującego. Innowacyjny model komunikacji między rodzicami i nauczycielami polega również na szerokim zastosowaniu narzędzi technologii informacyjnej i komunikacyjnej w tym procesie. Do niedawna podstawowymi formami komunikacji między nauczycielem i rodzicem były konsultacje, zebrania z rodzicami i doraźne interwencje w sytuacjach trudnych. Do czegoś praktykuje się także pisemne formy komunikacji w postaci zeszytów korespondencji. Obecnie coraz częściej stosuje się komunikowanie z użyciem narzędzi TIK - poczta elektroniczna, dziennik elektroniczny, profil na portalu społecznościowym, strona internetowa szkoły. Taki sposób komunikacji zapewnia rodzicom bieżący dostęp do aktualnych informacji na temat frekwencji i postępów w nauce dziecka, a także umożliwia stały kontakt z nauczycielami. Dostęp do konta dziecka pozwala skutecznie i szybko reagować w sytuacji, która wymaga szybkiej interwencji i przeciwdziałania problemom wychowawczym. Tak szybka, wygodna i bezpieczna forma komunikacji zdecydowanie ułatwia kontakt na linii rodzic-nauczyciel. Koncepcja innowacyjności w procesie komunikacji z rodzicami zakłada szerokie zastosowanie platformy edukacyjnej Moodle. Moodle to darmowe narzędzie/platforma edukacyjna, które funkcjonuje już w wielu szkołach. Dzięki temu, jest łatwe i przyjazne w instalacji oraz obsłudze, ka dy nauczyciel w krótkim czasie może stać się jego

użytkownikiem. Platforma usprawni przepływ informacji między dyrekcją szkoły i nauczycielami oraz nauczycielami a rodzicami, a także rozwinie umiejętność współpracy rodziców w trosce o lepsze wyniki edukacyjne ich dzieci. W zależności od tego, kim jest użytkownik: gościem, uczniem, nauczycielem, autorem czy administratorem, ma dostęp do różnych danych, stron i funkcji. Autorzy platformy mogą tworzyć nowe kursy i materiały do nich, uczniowie mogą wykonywać zadania, nauczyciele - sprawdzać nadesłane rozwiązania i oceniać, a rodzice monitorować postępy edukacyjne dzieci, komunikować się między sobą, wymieniać uwagi, podejmować decyzje dotyczące spraw klasowych. W porównaniu do dziennika elektronicznego platforma Moodle daje nauczycielowi dużo więcej możliwości.

Są to między innymi:

- utworzenie kursu dedykowanego swojej klasie,
- umieszczanie podstawowych informacji, w przypadku programu „Zaczarowany Ołówek” będzie to: szczegółowe treści programowe dla danej klasy, nacobezu do poszczególnych obszarów,
- zamieszczanie materiałów, plików, prezentacji z poszczególnych lekcji, a w przypadku pracy z tablicą multimedialną obrazów z zapisanej tablicy, może to stanowić doskonałą pomoc dla uczniów nieobecnych na lekcji, którzy nie muszą już pożyca zeszytów od kolegów,
- różnicowanie zadań domowych w zależności od potrzeb uczniów;
- komunikowanie się z rodzicami za pomocą forum aktualności, które automatycznie przekierowuje informacje na e-maile rodziców,
- tworzenie forów tematycznych, na których rodzice mogą wyrazić swoje zdanie, co jest szczególnie cenne w przypadku rodziców, którzy niechętnie wypowiadają się na zebraniach klasowych,
- w starszych klasach forum może być wykorzystane do pracy metodą projektu i poprzez komentowanie prac oraz postów uczy dzieci konstruktywnej informacji zwrotnej oraz oceny koleżeńskie,
- zorganizowanie głosowania na tematy z życia klasy, np. gdzie pojechać na wycieczkę czy w jaki sposób zorganizować uroczystość klasową.

Wykorzystanie komputerów i Internetu w komunikacji i współpracy niesie nowe możliwości, gdy przyspiesza przepływ informacji, niezależnie od obecności w tym samym czasie i w tym samym miejscu uczestników komunikacji, pozwala gromadzić i przetwarzać dane i informacje, a także wymieniać się zasobami wypracowanymi przez wszystkie podmioty procesu dydaktycznego.

Innowacyjny program „Zaczarowany Ołówek” to także ocenianie uczniów zgodnie z zasadami oceniania kształtującego. Rodzice mają dostęp do informacji na temat nacobezu, będą mogli na bieżąco monitorować postępy edukacyjne swojego dziecka. Dodatkowo będą otrzymywać kompleksowe informacje zwrotne udzielane zgodnie z zasadami oceniania kształtującego. Dzięki ona pełni funkcję wspierającą i motywującą ucznia do pracy oraz informującą o spełnianiu przez niego kryteriów nacobezu.

Dokładana lektura programu pokazuje, że komunikacja nauczyciel-uczeń-rodzic jest jego integralną częścią. Osiągnięcia wymiernych rezultatów edukacyjno-wychowawczych założonych w programie w dużej mierze zależą od wzajemnego „trójstronnego partnerstwa”.

Poniżej przedstawiamy przykładowy scenariusz warsztatów dla rodziców pt. *Wprowadzenie do oceniania kształtującego*.

Konspekt spotkania z rodzicami
Wprowadzenie do oceniania kształtującego - warsztaty dla rodziców
Czas trwania: 3 godziny dydaktyczne

Czas	Etap	Działania	Pomoce
WSTĘP			
15 min	Wstęp do szkolenia.	<ul style="list-style-type: none"> Powitanie na szkoleniu. Harmonogram, organizacja. Cele i program, metody. 	
<p>Cele szkolenia:</p> <p>PO SZKOLENIU UCZESTNICZY będą:</p> <p>WIEDZA:</p> <ul style="list-style-type: none"> znali elementy oceniania kształtującego, znali skrót nacobezu, znali elementy informacji zwrotnej formułowanej według zasad oceniania, kształtującego. <p>UMIĘTNOŚCI:</p> <ul style="list-style-type: none"> umieli zbudować nacobezu do codziennych sytuacji, np. sprzątanie pokoju, wykorzystali elementy informacji zwrotnej w pracy z dzieckiem. <p>POSTAWA:</p> <ul style="list-style-type: none"> przekonali się do zalet oceniania kształtującego, przekonali się, jak ważna jest współpraca rodzic-nauczyciel w wspieraniu rozwoju dziecka. 			

Czas	Etap	Działania	Pomoce
25 min	Zapoznanie się i integracja grupy.	<p>Nauczyciel rozkłada na podłodze lub przygotowanym stoliku duże flashcardy, obrazy z gazet przedstawiające różne aspekty życia: pory roku, potrawy, sposoby spędzania wolnego czasu itp.</p> <p>Zadaniem rodziców jest wybranie 1-2 obrazów, które w jakiś sposób kojarzą im się z ich dzieckiem.</p> <p>Następnie rodzice w grupach 4-6 osobowych opowiadają o swoich pociechach np. Jestem mamą. Tata Amelki. Wybrałam/łem to zdjęcie ponieważ ...</p> <p>W tym czasie nauczyciel podchodzi do poszczególnych grup i przysłuchuje się prezentacjom rodziców.</p>	30-40 kart obrazkowych w zależności od liczby dzieci w klasie.
25 min	wiczenie: zgadzam się / nie zgadzam się /trochę się zgadzam, trochę się nie zgadzam.	<p>Nauczyciel dzieli rodziców na grupy 6-8 osobowe lub wykorzystuje podział na grupy z poprzedniego wiczenia. Każdy rodzic otrzymuje trzy karty z napisami:</p> <p>Karta 1: napis: ZGADZAM SIĘ .</p> <p>Karta 2: napis: NIE ZGADZAM SIĘ .</p> <p>Karta 3: napis: TROCHĘ SIĘ ZGADZAM/TROCHĘ SIĘ NIE ZGADZAM.</p> <p>Nauczyciel podaje instrukcję :</p> <p><i>Za chwilę odczytam Państwu stwierdzenia. Proszę zdecydować, czy zgadzają się Państwo z moim stwierdzeniem, nie zgadzają czy trochę się zgadzają, a trochę nie zgadzają, a następnie podnieść odpowiednią kartkę i w grupie podzielić się swoim zdaniem.</i></p>	Plakaty z napisami/taśma lub mapa mocująca.

Czas	Etap	Działania	Pomoce
25 min	Zapoznanie się i integracja grupy.	<p>Stwierdzenia:</p> <ol style="list-style-type: none"> Chcę, aby nauczyciel systematycznie kontrolował moje dziecko i wystawiał mu takie oceny, na jakie zasłuży. Chcę, aby moje dziecko rozumiało, że nie uczy się dla stopnia, tylko dla siebie. Kiedy moje dziecko dostaje „4” z czytania, to dobrze wiem, co mu wychodzi, z czym ma trudno i jak mu pomóc. Uważam, że dobrze jest porównywać uczniów do siebie. Moje dziecko ma prawo czegoś nie umieć, nie rozumieć, nie potrafić. Po powrocie ze szkoły warto jak najczęściej pytać dziecko: <i>Co dzisiaj dostałeś?</i> Uważam, że na tym etapie szkolnym najważniejsze jest, aby dziecko czuło się bezpiecznie, budowało wiarę w siebie i uczyło się pokonywać trudności. <p>Nauczyciel dziękuje rodzicom za udział w wiczeniu i zachęca rodziców do podzielenia się swoimi uwagami/refleksjami (rundka bez przymusu). Następnie podsumowuje refleksje rodziców, starając się podkreślić te uwagi, które wspierają ideę oceniania kształtującego.</p>	
15 min	Prezentacja elementów oceniania kształtującego.	<p>Nauczyciel krótko przedstawia elementy oceniania kształtującego w formie mini-wykładu. Najlepiej wykorzystać symbole/grafiki przygotowane dla poszczególnych elementów OK. przez CEO. Założeniem warsztatu jest przybliżenie rodzicom przede wszystkim dwóch elementów: nacobezu i I.</p>	Plakat CEO lub prezentacja PowerPoint (1-2 slajdy).

Czas	Etap	Działania	Pomoce
25 min	Rysowanie szkoły.	<p>Nauczyciel zaprasza rodziców do kolejnego wiczenia. Instrukcja: <i>Za chwilę rozdám Państwu kartki papieru oraz flamastry. Proszę narysować, z czym kojarzy się Państwu szkoła. Maj Państwo 5 minut.</i></p> <p>Nauczyciel nie udziela żadnych dodatkowych wyjaśnień. Po 5 minut ocenia prace rodziców w skali od 1-6 wg swojego „sekretnego” nacobezu na obrazku narysujecie: klasę, ławki, biurko nauczyciela, tablice, dzwonek oraz zegar. Wszystkie prace, nawet twórcze i traktujące, ale nie spełniające nacobezu nauczyciel ocenia na 1, 2 w zależności od ilości elementów na obrazku z nacobezu. Po zakończeniu pyta rodziców, jak czują się z otrzymanymi ocenami, co pomogłoby im otrzymać lepszą ocenę.</p>	Kartki, flamastry.
15 min	Omówienie nacobezu.	<p>wiczenie to jest wstępem do dokładnego omówienia, czym jest nacobezu, jak je formułować, w jaki sposób nauczyciel będzie wykorzystywał je w klasie: jak często, gdzie się pojawi, na czym polega współpraca z rodzicami.</p>	Mini wykład lub 1-2 slajdy Power Point.
30 min	Pisanie nacobezu.	<p>Nauczyciel dzieli rodziców na 2 grupy, a następnie w ramach jednej grupy na mniejsze 3 osobowe podgrupy:</p> <ul style="list-style-type: none"> Grupa 1: pisze nacobezu do parkowania samochodu. Grupa 2: pisze nacobezu dla dziecka do posprzątania pokoju. <p>Nauczyciel bardzo dokładnie monitoruje pracę rodziców, tak aby nacobezu spełniało zasady OK.</p>	Kartki i długopisy.

Czas	Etap	Działania	Pomoce
		(Uwaga: rodzice mają prawo budować nacobezu wg tego, co jest dla nich kryterium sukcesu np. <i>po cielisz łó ko, tak eby si dało zamkn i po ciel nie wygl dała ze rodka lub po cielisz łó ko tak, eby po ciel była ładnie poukładana w rodku. Mo na wtedy pokaza , e nacobezu to kontrakt między nauczycielem i uczniem, a ocenia mo na tylko to, na co zgodzili my si w nacobezu).</i>	
30 min	Omówienie elementów informacji zwrotnej.	Wybrane grupy przedstawiają swoje nacobezu. Nauczyciel wprowadza ewentualne poprawki oraz zachęca rodziców do stosowania nacobezu w domu, przy wyznaczaniu różnych zadań. Nauczyciel rozdaje rodzicom przykładowe nacobezu, np. do pisania literek/ głoskowania/czytania oraz połączonych z nim informacji zwrotnych. Prosi ich o wyszukanie i nazwanie własnymi słowami 4 części składowych informacji zwrotnych. Chętni rodzice prezentują swoje pomysły. Nauczyciel podsumowuje i wprowadza 4 elementy IZ. Uważa rodziców o ich rolę w współpracy: odczytanie dzieciom informacji zwrotnej, wykorzystanie wskazówek nauczyciela do dalszej pracy.	Przygotowane przed szkoleniem nacobezu i IZ. Slajd. Rozpoczęte zdania na slajdzie.
10 min	Podsumowanie szkolenia.	Technika zdań podsumowujących: <i>Dowiedziałem się, e...</i> <i>Zdziwiło mnie, e...</i> <i>Zrozumiałem, e...</i>	

Źródło: na podstawie Zeszytu CEO: Współpraca z rodzicami, szkolenia organizowanych przez Centrum Edukacji Obywatelskiej oraz pomysłów własnych.

IV. MODUŁ IV

W module tym przedstawimy założony w programie system testowania i monitorowania stopnia realizacji założonych przez nauczyciela celów edukacyjnych.

1. Rola kontroli i oceny w procesie nauczania w szkole.

Niemal każdemu działaniu towarzyszy ocena. Podobnie wie uczniowie poprzez uczestnictwo w procesie edukacji będą podlegali ocenianiu w różnych sytuacjach szkolnych. Cały proces kontrolowania i oceniania powinien skupiać uwagę na tych czynnościach ucznia, które przyniosą mu sukces. Warunkiem koniecznym do prawidłowego przebiegu procesu kontrolowania i oceniania jest głęboka wiadomość nauczyciela i ucznia na czym cały proces polega. Uczeń powinien uświadomić sobie cel podjętej nauki, uznać go za swój i zaakceptować. Nauczyciel natomiast powinien wiedzieć, w którym miejscu drogi są jego uczniowie, jakiego rodzaju napotyka trudności i w najtrudniejszych momentach powinien przychodzić im z pomocą. Założenia te najlepiej pomagają zrealizować koncepcja oceniania kształtującego.

W rzeczywistości szkolnej sposób zakomunikowania oceny uczniowi, twierdzi profesor Bolesław Niemierko, jest tak samo ważny jak jej wysokość. Jeśli jest prawdziwa, a nauczyciel nie jest w stanie ustalić oceny adekwatnej do wiedzy i umiejętności ucznia, to zawsze może to ocenę tak zakomunikować uczniowi, że wesprze to jego rozwój, a nie zahamuje. Ocena bowiem albo motywuje do pracy, albo zniechęca. Pomaga lub przeszkadza osiągać lepsze wyniki. Ocena kształtująca, wspierająca zawiera więc wskazówki dla dalszej pracy ucznia i w ten sposób pomaga mu w uzyskiwaniu osiągnięć.

2. System testowania a emocje uczniów.

Dojrzałość emocjonalna według D. Szczyrby to zdolność do przeżywania bogatego i zróżnicowanego świata uczuć, to odpowiednia do wieku umiejętność wyrażania swoich emocji. Impulsywność reakcji u sześciu- i siedmioletka ulega obniżeniu, z czasem przeżywania różnych stanów wydziela się. Uczeń dojrzały emocjonalnie odczuwa więzi w grupie, z klasą, z panią. Przeżywa różne radości i smutki związane z życiem klasy, prawidłowo reaguje na pozytywne bądź negatywne uwagi dotyczące zachowania i postępków w nauce, nie załamuje się z byle powodów. Dziecko niedojrzałe emocjonalnie jest wybuchowe, drażliwe, agresywne, złości się lub płacze z błahego powodu, często popada w konflikty z kolegami. Może być zahamowane, zakłopotane, niepewne, napięte, nadwrażliwe, płaczące. Taki typ dziecka boi się głosu nieżyczliwych uwag nauczyciela nawet, gdy nie dotyczy jego samego. Każdy człowiek, kiedy poddawany jest sprawdzaniu, kontroli przeżywa stres, i to przed oceną. Uczeń, a zwłaszcza uczeń sześciu- czy siedmioletni bardzo przeżywa wszystkie niepowodzenia szkolne. Test czy sprawdzian umiejętności przewidzianych programem nauczania powoduje stres, i to, który objawia się problemami somatycznymi czy nawet fobiami szkolnymi. Zależy natomiast o pominięciu stresu

a efektywno ci nauki i pami ci jest podobna jak w przypadku ka dej innej pracy, a efektywno nauki jest zatem najlepsza, kiedy poziom pobudzenia jest przeci tny, optymalny dla danego zadania i ucznia sze cio- czy siedmioletniego. Zbyt mała stresu sprawia, e nie uzyskujemy wła ciwej motywacji do uczenia si , zbyt wiele sprawia, e nie jeste my w stanie wł a ciwie wykorzysta wszystkich swoich mo liwo ci intelektualnych. Motywacja, która zach ca do podejmowania wysiłku, stwarza nadziej na osi gni cie sukcesu, dodaje wiary w mo liwo ci dziecka, wzmacnia je, wskazuje na mo liwo ci dokonania zmian w post powaniu. Przyj cie zasady nie stosowania lub jak najrzadszego stosowania oceny sumuj cej na rzecz oceny kształtuj cej pozwala młodym uczniom na prac w atmosferze bezpiecze stwa, chroni przed szufladkowaniem i nawet w przypadku testu, quizu czy innego sprawdzianu umiej tno ci pokazuje im co zrobili dobrze, w ten sposób daj c poczucie sukcesu. Rol nauczyciela, szczególnie trudn w przypadku uczniów słabszych, jest doszukanie si dobrych elementów w pracy i przekazanie pełnej informacji zwrotnej zgodnie z zasadami oceniania kształtuj cego.

3. System testowania w programie „Zaczarowany Ołówek”.

W klasach I–III szkoły podstawowej oceny bie ce oraz ródroczone i roczne oceny klasyfikacyjne z obowi zkowych i dodatkowych zaj edukacyjnych oraz ródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna zachowania maj form opisow .

W programie „Zaczarowany Ołówek” funkcjonowała b dzie forma oceny opisowej półrocznej i rocznej, zgodnie z wymogami zawartymi w rozporz dzeniu MEN, ale ocenianie bie ce uczniów b dzie miało charakter oceny kształtuj cej. System testowania w programie „Zaczarowany Ołówek” w ocenie uczniów b dzie uwzgl dniał zasady oceniania kształtuj cego - nacobezu oraz zasady konstruktywnej informacji zwrotnej. Ocenianie kształtuj ce, pozwoli poprzez pozyskiwanie przez nauczyciela i ucznia w trakcie nauczania informacji, na dokładniejsze rozpoznanie, jak przebiega proces uczenia si , tak aby:

- nauczyciel modyfikował dalsze nauczanie,
- ucze otrzymywał informacj zwrotn pomagaj c mu si uczy i postrzegał test jako zobaczenie siebie na drodze do osi gni cia celu: co mi ju wychodzi, a czego jeszcze potrzebuj .

Ocenianiu kształtuj cemu podlega b dzie zarówno proces monitorowania, jak również sprawdzania osi gni szkolnych uczniów pod k tem pi ciu strategii dobrego nauczania i uczenia si . Strategie te okre laj cel stosowania oceniania kształtuj cego, czyli po co to robimy. Za elementy OK stanowi cz zbioru metod, w jaki sposób to robimy.

- 1.) Okre lanie i wyja nianie uczniom celów uczenia si i kryteriów sukcesu.
- 2.) Organizowanie w klasie dyskusji, zadawanie pyta i zada daj cych informacj, czy i jak uczniowie si ucz .
- 3.) Udzielanie uczniom takiej informacji zwrotnej, która przyczyni si do ich widocznych post pów.
- 4.) Umo liwienie uczniom, by korzystali wzajemnie ze swojej wiedzy i umiej tno ci.
- 5.) Wspomaganie uczniów, by stali si autorami procesu swojego uczenia si .

Liczne badania i raporty dowodz , e ocenianie kształtuj ce (OK) jest bardzo efektywnym sposobem podnoszenia osi gni uczniów. John Hattie w swoich meta badaniach (*Visible Learning*) stawia ocenianie kształtuj ce na czele najkorzystniejszych interwencji w nauczaniu.

Ocenianiu kształtuj cemu towarzyszy dziesi zasad słu cych tak e systemowi testowania:

- Jest ci le powi zane ze skutecznym planowaniem.
- Uwzgl dnia to, w jaki sposób uczniowie si ucz .
- Jest istotne podczas realizacji całego procesu dydaktycznego - od planowania po ko cow ocen osi gni .
- Jest zgodne z najlepszymi zasadami dydaktyki.
- Buduje indywidualne relacje nauczyciel - ucze .
- Wpływa na motywacj ucznia.
- Wymaga - ju na etapie planowania - precyzyjnego okre lenia kryteriów sukcesu - nacobezu).
- Daje uczniom konstruktywne wskazówki, jak mog poprawi swoj prac i w jaki sposób mog si rozwija .
- Uczy oceny kole e skiej i samooceny.
- Jest wł a ciwe na ka dym etapie kształcenia i w stosunku do ka dego ucznia - niezale nie od jego poziomu osi gni .

Ocenianie jako niezwykle wa ny element procesu uczenia si , powinno wskazywa , co jest najwa niejsze dla ucznia w tym procesie, wspiera oraz motywowa dziecko do dalszej nauki. W ocenianiu zbieramy cał wiedz o uczniach, aby trafniej rozpoznawa i opisywa ich osi gni cia oraz wskazywa mocne stron.

4. Interdyscyplinarny charakter systemu testowania w programie „Zaczarowany Ołówek”

Jak podaje słownik synonimów j zyka polskiego mianem testu okre li mo na prób , egzamin, ankiet , konkurs, sprawdzian, kartkówk , zadanie klasowe, czy prac klasow , ale również rodzajem testu jest badanie, do wiadczenie, eksperyment, pomiar. Podj tym działaniami powinno towarzyszy analizowanie ich efektów.

W programie „Zaczarowany Ołówek” test ma pełni rol rezultatu, efektu procesu kształcenia w oparciu o rzetelne, ró norodne narz dzia pomiaru (powtarzalno testów w celu badania przyrostu wiedzy). W procesie monitorowania osi gni uczniów nale y wykorzystywa ró norodne okazje do diagnozy i gromadzenia wyników obserwacji, aby zapewni uczniom wsparcie, które powinno towarzyszy procesowi uczenia si . Takimi narz dziami w niniejszym programie stan si :

- obserwacja, szablon, karta diagnostyczna („Karta Rozwoju Ucznia”);
- karta pracy, test zada otwartych, zamkni tych, niedoko czonych zda , stawiania pyta , udzielania odpowiedzi itp.;
- zadania słu ce samoocenie i ocenie kole e skiej - gry i zabawy, zadania tworzone przez samych uczniów w oparciu o podane nacobezu;
- scenki sytuacyjne, eksperymenty, do wiadczenia;
- quizy edukacyjne, gry dydaktyczne;
- wiczenia interaktywne, prezentacje multimedialne;
- zadania prowadzone metod projektu, konkursy itp.

W ramach obudowy dydaktycznej programu nauczyciel ma do dyspozycji 300 testów przygotowanych w formie przyjaznej dziecku, spójnych z kartami pracy i innymi materiałami dydaktycznymi, które b d stanowi form sprawdzenia osi gni uczniów oraz efektywno ci zastosowanych przez nauczyciela metod pracy. Testy podzielone zostały na poszczególne lata i edukacje (100 narz dzi testowych na ka dy rok szkolny, ze szczególnym uwzgl dniem edukacji matematycznej oraz j zyka obcego). Testy i poszczególne zadania zostały zapisane w takiej formie, aby nauczyciel mógł dokonywa edycji w zale no ci od potrzeb.

Aby działania nauczyciela w aspekcie oceniania mogły spełnia funkcje informacyjne, wspieraj ce i motywuj ce, zach camy do:

- rozpoznania indywidualnych potrzeb edukacyjnych uczniów (rzetelne przeprowadzenie diagnozy wstępnej),
- gromadzenia i analizowania informacji o post pach edukacyjnych uczniów („Karta Rozwoju Ucznia”, portfolio prac),
- diagnozowania osi gni edukacyjnych,
- sprawdzania wiadomości i umiejętności (zastosowanie formy oceniania kształtującego w interpretacji wyników sprawdzianów, testów, kart pracy i innych wytworów działalności uczniów),
- nawiązania komunikacji z rodzicami i informowania o przebiegu rozwoju ich dziecka,
- przekazywania rodzicom informacji o wynikach edukacyjnych uczniów, ich analizy, wskazywania form pracy z uczniami z wykorzystaniem nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych (platforma Moodle).

Żądaniem tego programu jest spowodowanie tego, aby systematyczna diagnoza osi gni edukacyjno-społecznych rozpoczęta już na początku szkoły podstawowej mogła zapobiec trudno ciom na kolejnych etapach kształcenia, wzmacniała wiar uczniów we własne możliwości i stwarzała okazję do odnoszenia sukcesów szkolnych. System testowania ma również pomóc nauczycielom zaplanować sobie pracę, nazwać konkretnie rezultaty swoich działań i na bieżąco monitorować efektywno stosowanych metod pracy.

V. MODUŁ V

„Albert Camus powiedział kiedyś, że szkoła przygotowuje dzieci do życia w świecie, który nie istnieje (...) Z jednej strony można na słowa te odczytać jako żart - szkoła przecież przygotowuje uczniów do życia w świecie, w który wchodzi po jej opuszczeniu (wiat, do którego przygotowuje, JU nie istnieje). Jednak można na te słowa zrozumieć również jako pewną misję, wyzwanie: szkoła powinna przygotowywać do życia w świecie, który JESZCZE nie istnieje, ale który nastanie wkrótce po tym, gdy uczniowie opuszczą jej mury”. (za: Kołodziejczyk: 9-10).

1. Innowacyjno programu Zaczarowany Ołówek zakłada:

a. Kształtowanie umiejętności myślenia matematycznego w przyjaznych dla ucznia warunkach.

Obecnie wiedza matematyczna uczniów często ogranicza się do zestawu wyuczonych algorytmów, które w bardzo małym zakresie wspomagają rozwijanie myślenia matematycznego. Podobne wnioski prezentuje w swojej publikacji Alina Kalinowska, zauważając niepokojący „brak umiejętności przetwarzania wiedzy matematycznej prowadzący do bezmyślności matematycznej” - często uczniowie bardzo dobrze są w stanie opanować umiejętności mechanicznego wykonywania obliczeń, ale wielokrotnie nie radzą sobie „w prostych przykładach odwołujących się do strategii niekoniecznie wyuczonych na lekcjach.”(2010:5). Program zakłada często odwoływanie się do dotychczasowej wiedzy uczniów, wykorzystanie znanej im przestrzeni materialnej, sytuacji z codziennego życia jako bazy do konstruowania i rozumienia pojęć matematycznych, np. dzieci uczą się dodawania lub odejmowania w zakresie 10, manipulując szyszkami, kasztanami, kamyczkami, znaczkami, kartami, którymi się na coś dzieje wymieniają; uczą się dzielenia na grupy w znanych im sytuacjach szkolnych: spacer, wycieczka autokarem, zabawy na szkolnym boisku. Program zakłada wyrażenie przenikania treści matematycznych do pozostałych edukacji. Przygotowane w ramach obudowy dydaktycznej karty pracy bazują na interakcji, pracy w parach, grupach, sytuacjach, które należą do codzienności dzieci – nie są więc one szablonami do mechanicznego wypełniania, ale do dokonania konkretnych refleksji po doświadczeniu, w którym uczniowie brali udział. W ten sposób uczniowie zdobywają umiejętności matematyczne w praktycznym i przyjaznym kontekście, co pozwala na budowanie motywacji i kreowanie pozytywnych emocji związanych z uczeniem się matematyki. Jest to szczególnie ważne w przypadku dzieci 6-9 letnich: „im więcej różnorodnych doświadczeń manipulacyjnych zorganizujemy dzieciom, tym większa jest szansa tworzenia się w ich umysłach pojęć matematycznych tworzących wiedzę elastyczną i użyteczną, szczególnie w sytuacjach poznawczo nowych.” (Kalinowska: 21).

W opinii autorów programu zastosowanie oceniania kształtującego i budowanie bezpiecznej atmosfery w klasie jest szczególnie ważne w przypadku edukacji matematycznej, która często byłaby postrzegana jako najtrudniejsza i zależna od wrodzonych zdolności. Odpowiednia postawa nauczyciela i dobrze sformułowana informacja zwrotna pokazująca uczniom, że nieodłącznym elementem zdobywania wiedzy matematycznej jest możliwość popełniania błędów, ale ważne jest podejmowanie prób radzenia sobie z trudnościami. Znane w ocenianiu kształtującym metody takie jak: praca w parach, głosne myślenie, powtarzanie chórem (zabawna nauka tabliczki mnożenia), zdania podsumujące, niedopowiedzenie i praca w parach, metoda krok po kroku, wiatła drogowe - stwarzają poczucie bezpieczeństwa oraz promują wzajemne uczenie się dzieci i pokazanie, że nie zawsze nauczyciel jest jedynym źródłem wiedzy.

b. Efektywne komunikowanie się w języku angielskim.

Od roku szkolnego 2009/2010 wszyscy uczniowie klas I-III w szkołach podstawowych uczą się obywatelsko języka obcego, w większości krajów europejskich natomiast nauka pierwszego języka obcego rozpoczyna się pomiędzy piątym a dziesiątym rokiem życia dziecka. Nauka

języków obcych uznana jest za jedną z najważniejszych kompetencji kluczowych współczesnej edukacji zarówno w dokumentach krajowych, jak i unijnych (za: Komisja Europejska/ EACEA/ Eurydice). Program „Zaczarowany Ołówek” kładzie szczególny nacisk na umiejętności komunikacyjne oraz funkcje językowe. Znaczenie tych elementów w edukacji językowej podkreśla M. Kotarba-Kaczugowska w publikacji „Sze ciałek na zajęciach z języka obcego. Poradnik dla nauczycieli.” Píše ona: „Warto wprowadzać różne sytuacje uczenia się języka, gdy okazja do pełnego kształtowania kompetencji komunikacyjnej podczas zajęć z języków obcych jest nie do przecenienia (...) Uczeń powinien więc stawiać się pełnowartościowym uczestnikiem interakcji – jest to ważne od samego początku procesu kształcenia językowego.”(10) Dalej autorka podkreśla: „Podstawową zasadą wczesnego nauczania języków obcych jest nadrzędność sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia, ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozwój sprawności prowadzenia rozmowy i uczestniczenia w niej”. Praktyka szkolna często ogranicza się jednak do nauki słówek i prostych zdań, a duża liczba uczniów w klasie zniechęca nauczycieli do tworzenia sytuacji komunikacyjnych takich jak: praca w parach, praca w grupach, odgrywanie ról czy tzw. mingle activities. Program „Zaczarowany Ołówek” zakłada zastosowanie języka obcego w różnych kontekstach sytuacyjnych bliskich światu ucznia, np.: zapraszanie do wspólnej zabawy w chowanego, zakupy ulubionych słodkości, zorganizowanie gry planszowej, prezentowanie ulubionych zwierząt, sportów czy zajęć pozalekcyjnych z wykorzystaniem różnych form interakcji między uczniami.

Inspiracją do tworzenia obudowy dydaktycznej i planowania interakcji w klasie była metoda Claire Selby: Spiral Language System (spiralny system językowy) zakładający naukę według 6 etapów: sounds, pictures, interests, repetition, action, links, która bazuje m.in. na bajkach, dialogach, rymowankach, animacjach, obrazach interaktywnych, zagadnieniach, które przemawiają do dziecięcych emocji. (za: Selby C.). Poniższy schemat przedstawia założenia metody C. Selby.

ródło: Selby C., Jak pomóc Twojej klasie w nauce angielskiego, Agora SA, Warszawa 2012, s. 41.

„Kiedy zwój spirali przypomina, że słownictwo trzeba przypominać w nowych kontekstach i wiążać dane słowa z nowym materiałem tak, by uczniowie pojęli ich znaczenia i zaczęli używać złożonych zwrotów i struktur zdaniowych w miarę rozwoju kompetencji językowych. Kiedy zwój spirali przedstawia także symbolicznie rozmaite media, które możemy wykorzystać do zaprezentowania nowego materiału tak, aby dzieci mogły przyswajać język wszystkimi kanałami percepcji”. (Selby:39).

System zbudowany jest z sześciu kanałów, którym przyporządkowane są odpowiednie zestawy ćwiczeń: (za: Selby:44-50).

- Sounds tworzą: piosenki, historyjki, bajki, dialogi, rymowanki.
- Pictures to karty obrazkowe (warto położyć tutaj dwie albo trzy modalności - karty obrazkowe z muzyką lub ruchami), animacje, historyjki obrazkowe, kreskówki, ilustrowane rymowanki, obrazy interaktywne.
- Interest oznacza dobór tematów atrakcyjnych dla dzieci, dostosowanych do ich wieku, odwoływanie się do emocji takich jak podniecenie, zdziwienie, oczekiwanie, a nawet lekki strach, np. przed dinozaurami czy nową przygodą; zastosowanie humoru, który wzmacnia zainteresowanie dzieci tematem i wspomaga pamięć (humor obrazkowy, sytuacyjny, zabawny itp.).
- Repetition – utrwalanie materiału jest kluczowym sposobem efektywnego uczenia, kiedy dobrze opracowany kurs językowy posiada ćwiczenia powtórkowe oraz w kolejnych partiach materiału uczynów wiedzy z niego nabyt.
- Actions – fizyczne zaangażowanie sprawia, że materiał lepiej utrzymuje się w pamięci, dzieci efektywniej uczą się przez działanie niż tylko poprzez obserwację czy słuchanie instrukcji, słowa nabierają znaczenia, jeżeli używamy ich w reakcji na to, co dzieje się wokół nas.
- Links – polega na budowaniu sieci połączeń poprzez bazowanie na poznanym materiale, ale również łączeniu znanych elementów z nowymi.

Ważne jest, aby docierać do dzieci na wiele różnych sposobów, wykorzystując preferowane style uczenia się i działania polisensoryczne. „Wielokanałowe podejście do nauczania języka angielskiego oferuje małym uczniom bogatszą paletę rozmaitych zadań. Kiedy dziecko dostaje możliwość uczestnictwa w takich zadaniach, które najlepiej pasują do jego indywidualnego dominującego typu inteligencji, dzięki czemu ma szansę uczyć się efektywniej. Szczególnie w odniesieniu do dzieci niezbyt „mocnych” językowo jest niezwykle istotne, aby zaoferować im szersze spektrum rozmaitych form aktywności, tak aby polubiły naukę języka.” (Selby: 21-22).

Autorzy programu uznali metodę Spiralny System Nauki Języka jako innowacyjną z kilku powodów. Claire Selby wybrała te elementy dotychczas znanych metod nauczania języka obcego (np. metoda TPR, metoda zadaniowa, nauczanie interaktywne), które przyniosły dobre wyniki w pracy z małymi uczniami. Podkreśla ona konieczność stosowania różnych kontekstów, w których dzieci poznają znaczenie nowych słów. „Zestawy językowe prezentowane w ramach kursu powinny pojawiać się zatem wielokrotnie w kolejnych rozdziałach, wykorzystywane na nowe sposoby”. (38). Szczegółowe treści nauczania języka angielskiego zostały opracowane w programie „Zaczarowany Ołówek” w ten właśnie sposób. Rozbudowana obudowa

dydaktyczna (łącznie 402 karty pracy do klas I-III), gry interaktywne (18 do klas I-III), quizy interaktywne (1380 dla klas I-III) oraz prezentacje (180 dla klas I-III) umożliwiają wielokrotne powracanie do tych samych treści na różne sposoby. Selby podkreśla również wskazywanie związków pomiędzy tym, co uczniowie już wiedzą a nowym materiałem. Jest to spójne z założeniami oceniania kształtującego, które w schemacie lekcji zawsze zakłada powiązanie z wcześniejszą wiedzą uczniów. Czesto stosowanymi metodami na początku lekcji uruchamiając dotychczasową wiedzę jest technika: pytanie-wszyscy-pisz (patrz: Rozdział IV).

Etap edukacji wczesnoszkolnej jest doskonałym momentem na budowanie pozytywnych emocji związanych z nauką języka obcego. Niestety, w praktyce szkolnej mimo obowiązkowych przepisów w dalszym ciągu często funkcjonuje ocena sumacyjna, wyrażana stopniem. Zdarza się, że dzieci w klasach I-III otrzymują z języka angielskiego oceny niedostateczne, co sprawia, że tracą wiarę w swoje umiejętności językowe i zniechęcają się do nauki języków obcych. Negatywne doświadczenia w edukacji wczesnoszkolnej powodują, że na lekcjach języka obcego w klasach starszych dzieci manifestują bierność, niechęć i ogólny brak zainteresowania. Stosowanie zasad oceniania kształtującego jest szczególnie ważne w nauczaniu języka obcego, gdy zasady te budują w uczniu poczucie własnej skuteczności oraz pewność siebie i podnoszą gotowość do podjęcia nowego wysiłku.

C. Posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi.

Uczniowie funkcjonują nie tylko w rzeczywistym, ale również w wirtualnym świecie, który jest nasycony technologiami i przeladowany informacjami. Współczesna szkoła powinna przygotować młodego człowieka do odpowiedzialnego życia i funkcjonowania w dynamicznie zmieniającym się świecie. Dlatego ważne jest, aby wykorzystać ten kontekst do budowania pozytywnych nawyków i postaw. Autorzy programu postrzegają technologie informacyjno-komunikacyjne jako możliwość wyboru zarówno dla nauczyciela, jak i dla ucznia. Nauczyciel może dostosować tempo i zakres pracy do potrzeb ucznia, a uczeń i po części rodzic uzyskuje prawo wyboru, sam decyduje o tym, jak często i czego chce się nauczyć. Buduje to w uczniach postawę samodzielności i odpowiedzialności zgodnie z założeniami oceniania kształtującego.

Druga edycja raportu dotyczącego systemu szkolnego podstawowego i ponadpodstawowego tzw. K-12 wskazuje na istnienie pięciu kluczowych trendów, które silnie oddziałują na praktykę uczenia się, nauczania i kreatywność (L. Johnson i in.). W raporcie czytamy:

- Technologie są w coraz większym stopniu rodzkiem wspierania rozwoju uczniów, narzędziem komunikowania się i socjalizacji, a przede wszystkim czynnikiem życia wszystkich młodych ludzi.
- Technologie będą w dalszym ciągu głównie wpływać na metody pracy, współpracy, komunikacji i również na osobisty sukces. Technologie informacyjne mają olbrzymi wpływ na to, jak ludzie pracują, uczą się, socjalizują i współpracują.
- Coraz większą wartość ma innowacyjność i kreatywność. Innowacyjność jest oceniana jako jedna z najbardziej pożądanych cech w biznesie i na nią powinien być kładziony nacisk już w szkołach. Oczywiście, jeśli zakładamy, że uczniowie mają odnieść sukces także w życiu zawodowym, a nie tylko zdobyć dobre oceny.
- Rolę zainteresowania edukacją nieformalną, alternatywną, w każdym czasie i miejscu - tym należy tłumaczyć popularność e-learningu, mentoringu czy zapisywania się na zajęcia pozaszkolne.

- Zmienia się również nasze myślenie o środowisku edukacyjnym - stajemy się bardziej społecznie otwarte, interdyscyplinarne i wspierane przez technologie, które prowadzą do wirtualnej komunikacji i współpracy.

Powszechnie trendy miały wpływ na decyzję o kształcie obudowy dydaktycznej programu „Zaczarowany Ołówek”. Zawiera ona między innymi 4250 quizów interaktywnych, 480 prezentacji oraz 50 gier interaktywnych. Daje to nauczycielowi możliwość dobierania różnych rodzajów informacji, oddziaływania wielozmysłowego na dzieci potrzebujące w tym wieku mocnych bodźców. Aktywności te mogą być wykonywane indywidualnie, grupowo lub zespołowo. Program przewiduje wykorzystanie narzędzi i aplikacji TIK nie tylko na zajęciach komputerowych, ale również we wszystkich pozostałych edukacjach. Rolą interaktywnych ćwiczeń jest powtarzanie oraz utrwalanie materiału przerabianego na lekcjach. Ćwiczenia interaktywne oferują naukę w oparciu o wykorzystanie animacji, zdjęć, dźwięków, obrazów pochodzących z dźwiękiem, które często kojarzą się z zabawą, a przez to budują pozytywne emocje. Przygotowane w programie quizy mają różny stopień trudności. Pozwala to na indywidualizację procesu nauczania, co ma szczególne znaczenie w pracy z dziećmi sześciu- i siedmioletnimi. Na lekcjach Internet oraz platforma internetowa będą wykorzystane jako narzędzie komunikacji, służące do wymiany pomysłów i materiałów przy pracy metodą projektu.

Autorzy programu wykorzystują nowoczesne narzędzia technologii informacyjnej do skutecznego i efektywnego komunikowania się nauczycieli, uczniów i rodziców. Zasady i założenia tej trójpodmiotowej komunikacji zostały szczegółowo opisane w module trzecim.

d. Rozwój kompetencji społecznych, inteligencji emocjonalnej oraz zdolności uczniów.

Rozwijanie kompetencji społecznych sprzyja sukcesom szkolnym, szybszej i łatwiejszej adaptacji oraz budowaniu efektywniejszych strategii uczenia się. Niestety w codziennej rzeczywistości szkolnej, koncentracji nauczycieli na realizacji treści poszczególnych edukacji, nie są one kształtowane w zaplanowany i zorganizowany sposób. Często pokutuje przekonanie, że uczniowie rozwijają te kompetencje wraz z wiekiem i niejako przy okazji zdobywania wiedzy i innych umiejętności. Autorzy programu widzą potrzebę systemowego działania i planowania treningu kompetencji społecznych, inteligencji emocjonalnej oraz rozpoznawania i rozwijania uzdolnień. Stąd przedstawiona w module pierwszym koncepcja 16 szablonów diagnostycznych, dzięki którym nauczyciel poszerzy perspektywę patrzenia na każde dziecko i dostosuje sposób komunikacji i metody pracy tak, aby jak najlepiej wspierać go w rozwoju. Narzędzia te wykorzystują znane i przyjazne dzieciom sytuacje: gry, zabawy, interakcje, które nauczyciel może zastosować w codziennej pracy w ramach różnych edukacji. Autorzy programu nie chcą obciążać nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej dodatkowym obowiązkiem, a jedynie wykorzystać i tak stosowane interakcje do rozwijania takich cennych kompetencji jak: radzenie sobie ze stresem, kontrola emocji, autoprezentacja, elastyczność myślenia, radzenie sobie z porażką czy umiejętność współpracy. Zaproponowane przez psychologów i psychometrów wskaźniki określające poziom posiadania danej kompetencji, są sformułowane w sposób jasny i łatwy do zastosowania dla każdego nauczyciela. Szablony oparte są o schemat: interakcja - obserwacja - diagnoza problemu - sposób oddziaływania.

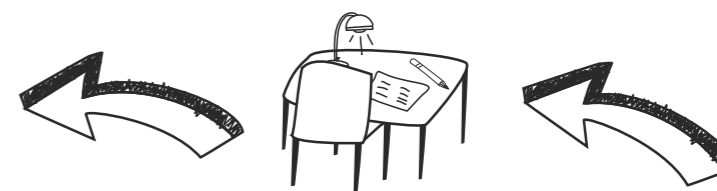
Obserwacja, planowanie i przeprowadzenie działań jest szczególnie ważne w klasie I, w przypadku dzieci sześciolletnich, które różni się najbardziej w sferze rozwoju emocjonalnego od dzieci siedmioletnich. Przepisy prawa o wiatowego nakładają na wychowawcę oddziału przedszkolnego obowiązek przygotowania informacji na temat gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole. Informacja ta przekazywana jest rodzicom, którzy mogą samodzielnie zdecydować o przekazaniu jej szkole. Diagnoza ta jest „podsumowaniem pracy z dzieckiem, opisującym opanowanie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, wskazuje również obszary, w których dziecko potrzebuje wsparcia w kolejnym etapie kształcenia ze względu na swoje uzdolnienia i trudności.” (Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008) Koncepcja programu „Zaczarowany Ołówek” zakłada również szersze spojrzenie na dziecko zarówno oczami rodzica, jak i nauczyciela. Nauczyciele realizujący ten program przyzwyczajają się do systematycznej i świadomej obserwacji dziecka w różnych sytuacjach szkolnych i wykorzystania wyników tych obserwacji do wieloaspektowego oddziaływania na rozwój społeczno-emocjonalny dziecka. Poprzez bieżącą analizę „Karty Rozwoju Ucznia” włączają rodziców lub opiekunów w proces wychowawczy i w ten sposób ujednolacają działania szkoły i domu rodzinnego. Rozwój kompetencji społecznych, inteligencji emocjonalnej oraz uzdolnień zaplanowany jest na cały etap edukacji wczesnoszkolnej. Nauczyciel, wykorzystując przygotowane szablony, może na bieżąco monitorować efektywność podejmowanych działań i adaptować je w zależności od potrzeb poszczególnych uczniów, np. jeżeli wyniki obserwacji interakcji dzieci wykazują, że jakaś grupa uczniów ma problemy z wystąpieniem na forum klasy i umiejętnością autoprezentacji adekwatną do swojego wieku, nauczyciel może tak modelować zachowania grupy oraz swój sposób oddziaływania, aby minimalizować konflikty społeczne i stopniowo budować odpowiednie kompetencje.

Opisany powyżej system diagnozy wpisuje się w nadrzędną koncepcję programu - ocenianie kształtujące. Model ten zakłada codzienne wzmacnianie kompetencji społecznych w sytuacjach szkolnych. Dzieci, które często otrzymują pisemną lub ustną informację zwrotną z czasem same uczą się jej udzielania. Sam nauczyciel stosuje te zasady oceniania kształtującego, często prosi uczniów o informacje zwrotne na temat swojej pracy. Pokazuje więc dzieciom, że nie boi się „oceny” swojej pracy przez uczniów, a nawet potrzebuje jej do dalszego rozwoju. Dzięki temu uczniowie w tak wczesnym wieku nabywają podstawowe umiejętności, które będą ich cennym zasobem w przyszłym życiu zawodowym.

Podsumowując, powyższe założenia stwarzają szansę przygotowania dzieci do życia w świecie, który się dynamicznie zmienia. Rodzice często już na etapie edukacji wczesnoszkolnej myślą o przyszłości swoich dzieci, zadają sobie pytania czego warto im uczyć, jakie umiejętności im kształtować, jakie zawody będą dla nich źródłem satysfakcji i spełnienia. Trudno jest stworzyć listę pewnych zawodów przyszłości. Rozwijanie myślenia matematycznego, umiejętności postępowania z językami obcymi oraz osvajanie młodego ucznia z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi to zdaniem autorów programu krok w dobrą stronę. Edukacja prowadzona w duchu oceniania kształtującego stwarza doskonałą podstawę do budowania motywacji, wiary w siebie, samodzielności i otwartości na ciągły rozwój. Dzieci nauczane w takiej atmosferze myślą w kategorii wyzwań, a nie problemów, wychowane są w duchu szacunku, współpracy i osobistego zaangażowania.

MODUŁ VI

Dziecko nie odczuwa zmęczenia przy takiej pracy, która związana jest z jego życiem i jest niejako funkcjonalna (C. Freinet).

Program zwraca uwagę na istotne wykorzystanie w pracy z dzieckiem w wieku wczesnoszkolnym, jednej z metod aktywizujących - metody projektu. Jest on szczególnie efektywną i skuteczną metodą nauczania, ponieważ kształtuje wiele umiejętności oraz tę czy wiedzę z różnych przedmiotów, przenika przez wszystkie rodzaje edukacji. Opiera się na samodzielnej pracy uczniów służącej realizacji określonego zadania. Zakłada organizowanie procesu dydaktycznego w sposób ciekawy i wspierający rozwój dziecka. Poprzez pracę metod projektów uczniowie uczą się także poznawać zjawiska dostające im się w najbliższym otoczeniu. Praca metodami projektu jest idealnym sposobem na indywidualizację nauczania, np. wykonywanie zadań, w których dzieci wietnie sobie radzą. Dzieci w młodszym wieku szkolnym podczas realizacji projektu mają możliwość rozwijać swoje zdolności, ponieważ tematyka zawsze związana jest z tym, co je interesuje. Ponadto uczniowie poprzez pracę metodami projektów rozwijają samodzielność, umiejętność współdziałania w grupie równie dobrze, rozwijają zainteresowania, uzdolnienia i twórcze myślenie, a przede wszystkim uczą się prezentować wyniki własnej pracy.

⇒ Naczym polega praca metodami projektu edukacyjnego?

Projekt edukacyjny według B. D. Gołbniaka jest metodą stosowaną w procesie nauczania opartą na przekonaniu, że uczniowie najlepiej uczą się tego, co wykonają praktycznie, dlatego jego istotą jest praktyczne działanie dotyczące realizacji jakiegoś projektu (Gołbniak 2002). Zgodnie z ideą programu „Zaczarowany Ołówek” niezmiernie ważne jest również to, aby temat projektu nie był narzucony z góry tylko wynikał z zainteresowań i potrzeb poznawczych dzieci. Realizacja tematu projektu powinna być rozłożona w czasie, a praca dzieci nad nim może trwać kilka dni lub tygodni.

Nauczyciel decydując o pracy metodami projektów powinien stworzyć szczegółowy harmonogram działań. Pracując nad projektem powinniśmy rozpocząć od wyboru tematu, którego dokonujemy, zgodnie z założeniami metody projektów, uczniowie realizują go. Należy pamiętać, aby tematyka była bliska dziecku i bardzo interesująca. Powinna też odpowiadać potrzebom, zainteresowaniom i możliwościom rozwojowym uczniów. Przy wyborze tematu warto też wziąć pod uwagę potrzeby środowiska lokalnego oraz zasoby osobiste nauczycieli.

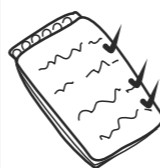
Następnie należy określić cel projektu, który powinien uwzględniać cele programu nauczania. Cele projektu należy jasno sformułować. Powinny być zapisane i uporządkowane w taki sposób, aby określały kolejno czynności związane z planowaniem i realizacją zadań. Cele powinny również zawierać informację dotyczącą konkretnych działań uczniów, czego się dowiedzą, jakie umiejętności zdobędą i gdzie je będą mogli wykorzystać. Zalecane jest, aby przy formułowaniu celów pracowali nauczyciele jak i uczniowie, ponieważ współdziałanie w opracowywaniu celów motywuje uczestników do efektywnej pracy. Łatwiej jest również opracować cele w języku ucznia.

Kolejnym etapem jest przygotowanie kontraktu - umowy pomiędzy nauczycielem, a uczniem - określającego zobowiązania obu stron. Spisaniem kontraktu, który powinien zawierać: temat, cele, osoby realizujące projekt, czas realizacji projektu, zadania do wykonania dla poszczególnych osób, zespołów, źródła informacji, terminy spotkania z nauczycielem, sposób podsumowania i prezentacji, czas prezentacji, kryteria oceny, zajmuje się nauczyciel. Aby praca przynosiła zamierzone efekty, dzieci muszą wiedzieć, co i jak mają wykonać. W fazie planowania należy też zapoznać uczniów z kryteriami i sposobem oceny projektu. Według zasad oceniania kształtującego będzie to nacobezu. Warto w nacobezu, obok pracy merytorycznej dzieci, oceniać prace zespołów i w ten sposób uczyć ich, a czasami to współpraca, a nie tylko korekty efektów wartości projektu. Jeśli nauczyciel planuje zastosować ocenę koleżeńską, musi poświęcić czas na dokładne omówienie nacobezu oraz wyjaśnienie zasad oceniania koleżeńskie.

Po dokonaniu wyboru tematu projektu i określeniu zadań, które będą realizowane przez poszczególne zespoły, uczniowie w swoich grupach, pod kierunkiem nauczyciela określają szczegółowe cele do realizacji. Następnie opracowują harmonogram działań zawierający: nazwę zespołu, szczegółowe zdania, lidera grupy, sposób realizacji, określenie czasu, sposobu prezentacji i efektów pracy.

Kolejny etap pracy nad projektem polega na poszukiwaniu źródeł, przeprowadzeniu wywiadu, gromadzeniu materiałów do wyznaczonego tematu. Uczniowie na tym etapie rozwijają umiejętności związane z pracą w zespole, grupie, planują pracę, uczą się słuchać, są dociekliwi, starają się być odpowiedzialnie za powierzone zadanie. Rola nauczyciela sprowadza się do dyskretnej obserwacji ich działania.

Podczas realizacji projektu uczniowie wykonują działania zgodne z wcześniej przygotowanym planem. Samodzielna praca dzieci skupia się na zbieraniu, analizowaniu i selekcjonowaniu informacji z różnych źródeł, a następnie zastosowaniu zdobytej wiedzy i umiejętności w praktycznym działaniu. Praca uczniów polega będzie również na dokumentowaniu efektów pracy. Wszystkie te działania i zgromadzone materiały posłużą do opracowania sprawozdania oraz prezentacji pracy całego zespołu.

W następnym etapie dzieci prezentują i komentują efekty swojej pracy. Uczestnicy wspólnie decydują o formie prezentacji, która jest ostatnią fazą projektu. Bardzo istotne jest, aby w prezentacji wzięli udział wszyscy uczestnicy zespołu. Aby prezentowali się w sposób prosty, zrozumiały, a jednocześnie nie wzbudzały zainteresowanie słuchaczy, którymi mogą być: poszczególne klasy, etapy edukacyjne lub wszyscy uczniowie danej szkoły, a także nauczyciele, rodzice, przedstawiciele samorządu lokalnego, sponsorzy, uczniowie innych szkół.

Prezentowanie wyników pracy zespołów może odbywać się w klasie lub w innym wyznaczonym miejscu. Ze względu na możliwość publicznej prezentacji efektów oraz temat prac, projekty dzielimy na badawcze i działania lokalnego.

Projekt badawczy opiera się na zebraniu i uporządkowaniu wiadomości na dany temat. Program „Zaczarowany Ołówek” proponuje, aby rezultatem pracy uczniów nad projektem badawczym było przygotowanie i przedstawienie koleżance prezentacji w formie różnego rodzaju rysunków, plakatów, albumów, map, komiksów, gazetek, kronik, gier dydaktycznych, inscenizacji, folderów, twórczości literackiej, prezentacji multimedialnych.

Program zakłada również realizację projektów działania lokalnego polegających na podjęciu akcji w środowisku lokalnym lub w szkole. Efektem pracy w tym projekcie będzie zmiana w otaczającym nas środowisku - sprzątanie okolicy szkoły w ramach akcji „Sprzątnięcie wiatu”, posadzenie roślin w ogródku szkolnym, zorganizowanie kiermaszu środowiskowego, festynu. Autorzy programu proponują, aby na zakończenie tego typu projektu w placówce przedstawiono relację z wykonanych zadań udokumentowaną rysunkami, zdjęciami pokazującymi zmiany, jakie zaszły w wyniku podjętych działań.

Ostatnim etapem jest ocena projektu. Zgodnie z założeniami programu autorzy proponują się odejść od typowego oceniania na rzecz oceniania kształtującego, w którym uczeń otrzymuje więcej informacji zwrotnej od nauczyciela i kolegów. Takie ocenianie w znacznym stopniu podnosi efektywność pracy. Podczas rozmowy uczniowie mogą dokonać samooceny, która będzie uwzględniała, co zespół realizujący projekt zrobił dobrze, wskazywała, co można było zrobić inaczej i w jaki sposób.

Pracując metodami projektu, należy pamiętać o ewaluacji, polegającej na zbieraniu, analizowaniu i interpretowaniu danych związanych z oceną efektywności realizowanych przedsięwzięć, w tym wypadku w ramach projektów edukacyjnych. Można stosować dwa rodzaje ewaluacji: ewaluację kształtującą, która jest ściśle powiązana z ocenianiem kształtującym. Dokonuje się jej w trakcie realizacji projektu - na bieżąco, dzięki czemu można wprowadzać zmiany w działaniu, a wyniki stanowią informację zwrotną dotyczącą prawidłowego przebiegu projektu. Ewaluację zbiorczą dokonuje się na zakończenie realizacji projektu. Dostarcza ona informacji, które należy uwzględnić planując następne projekty edukacyjne. Ewaluacja może być prowadzona w formie słownej, dokonywanej na podstawie obserwacji interakcji między poszczególnymi uczestnikami grup zadaniowych, ich działaniami oraz wypowiedzi. Ewaluację można przeprowadzić także w formie pisemnej. Zgodnie z istotą programu „Zaczarowany Ołówek” ewaluacja zawsze będzie spełniała wymogi oceniania kształtującego.

Jakie korzyści daje dziecku sześciu- i siedmioletniemu praca metodami projektu edukacyjnego w edukacji wczesnoszkolnej?

Praca metodami projektu edukacyjnego, którą proponujemy w programie „Zaczarowany Ołówek” naszym zdaniem przyczynia się do wspomagania wielostronnego rozwoju ucznia. Aktywność jest naturalnym elementem rozwoju dziecka, ponieważ zadaje ono wiele pytań, a także wyszukuje problemy i poszukuje ich rozwiązania.

Stosowanie metod aktywizujących jest najskuteczniejszym sposobem kształtowania umiejętności kreatywnego rozwiązywania problemów, a ponadto ułatwia uczenie się i jednocześnie trwałe zapamiętywanie.

Stosując metody projektów, kształtujemy i rozwijamy u uczniów następujące umiejętności:

- dobierania się w grupy, dzielenia zadaniami, planowania pracy,
- wspólnego przewidywania trudności w realizacji projektu i radzenia sobie z nimi,
- dyskusowania na temat projektu,
- indywidualnego i grupowego podejmowania decyzji,
- poczucia odpowiedzialności,
- oceniania i samokontroli,
- korzystania z różnych źródeł informacji i selekcji informacji,

- wyrażania własnych opinii i słuchania opinii innych osób,
- komunikowania i innych umiejętności interpersonalnych,
- rozwiązywania konfliktów - szukania kompromisu,
- zapisywania i prezentowania zebranych materiałów,
- prezentowania siebie, własnych dokonań i dokonań podejmowanych przez grupę.

⇒ Jakie formy realizacji metody projektu edukacyjnego warto stosować w edukacji wczesnoszkolnej?

Najbardziej efektywne formy oraz metody pracy z dziećmi w młodszym wieku szkolnym to takie, które zapewniają dziecku możliwość emocjonalnego przeżywania podczas nauki, które dają mu szansę na własną aktywność i zaangażowanie. Metodą, która pod względem poznawczym, kształtującym i wychowawczym stanowi cenną formę dydaktyczną w edukacji wczesnoszkolnej jest praca w grupie. Polega ona na wspólnym wykonywaniu przez kilkusobowe grupy uczniów określonych zadań.

Program „Zaczarowany Ołówek” zakłada dostosowanie form i metod pracy do możliwości dzieci. Proponuje przygotowanie wychowanków do uczenia się w grupie, rozpoczynając najpierw od pracy w parach, następnie przechodząc do pracy w trójkach i większych zespołach. Właściwy dobór uczniów do poszczególnych grup jest podstawowym warunkiem prawidłowego funkcjonowania zespołów uczniowskich. Wzrost edukacyjne nakazuje, aby poszczególne grupy działające w klasie były mniej więcej jednolite pod względem postępu w nauce. Dlatego należy organizować grupy tak, by znalazły się w nich uczniowie o zróżnicowanym poziomie pod względem osiągnięć szkolnych.

Grupa, w której dobór uczniów jest przemyślany, zdolna jest do właściwych interakcji między jej członkami oraz z osobami spoza grupy - nauczycielem i innymi uczniami. W takiej grupie każdy uczestnik ma czynny udział w projekcie, który jest przez grupę realizowany, utożsamia się z efektami pracy. W programie „Zaczarowany Ołówek” proponujemy, aby dobór grup był różnorodny, czasem kierowany przez nauczyciela, a w innych sytuacjach spontaniczny.

Praca grupowa stanowi cenną formę dydaktyczną aktywizującą uczniów w młodszym wieku szkolnym w procesie nauczania. Nie może jednak być to jedyny typ pracy wychowanków. Różnicowanie sposobu pracy jest czynnikiem niezbędnym do prawidłowego rozwoju. Nauczyciel powinien stosować zarówno pracę zbiorową, indywidualną i różnicowaną. Odpowiednią harmonizację między tymi metodami zapewni najwłaściwiejsz efektywność nauki.

⇒ Propozycje tematów projektów.

Metoda projektów zakłada, że to uczniowie powinni decydować o tematyce projektu. W programie „Zaczarowany Ołówek” przedstawiamy kilka ciekawych i bliskich dziecku tematów projektów, z uwagi na to, że jest adresowany dla dzieci sześciolletnich i siedmioletnich. W klasach starszych o doborze tematów zdecydują sami uczniowie.

Szkoła noc

Szkoła noc to projekt, w którym dzieci pracują w grupach zadaniowych, samodzielnie przygotowują i przeprowadzają zabawy dla kolegów, ucząc się współpracy, wzajemnej pomocy i koleżeństwa. Wszystko to odbywa się w niecodziennych warunkach, co nadaje przedsięwzięciu niepowtarzalny klimat, a dzieciom dostarcza niezapomnianych wrażeń.

Uczniowie zachęcani przez nauczyciela opracowują plan spędzenia nocy w szkole i przygotowują szczegółowy harmonogram działań. Określają, co ze sobą przyniesie, jak się ubrać i spędzić nocny czas. Następnie dzielą się na grupy zadaniowe, które przygotowują zabawy tematyczne dla pozostałych kolegów. Przykłady zadań do opracowania w grupach:

- grupa I – przygotowanie matematycznych łamigłówek, np. zagadek zapalczanych,
- grupa II - przygotowanie 4-5 ilustracji (np. kapelusz, drzewo, latawiec, mysz, pierogi), które należy uporządkować według własnego pomysłu i ułożyć ciekawą opowieść z wykorzystaniem zaproponowanej sekwencji,
- grupa III – krótki quiz muzyczny „Jaka to melodia?” oparty na znajomości piosenek poznanych w szkole,
- grupa IV – plan dotarcia z określonego punktu do miejsca ukrycia „skarbu” z użyciem zwrotów: w prawo, w lewo, w górę, w dół, pod, nad itp. Skarbem mogą być różnorodne materiały, z których następnie każda grupa przygotowuje modny strój na nocny pokaz mody.

Realizacja każdego zadania odbywa się w innej sali lekcyjnej, dzięki czemu uczniowie poznają teren całego obiektu szkolnego. Nad realizacją zadań w poszczególnych salach czuwają wybrani rodzice. Celem podniesienia atrakcyjności przedsięwzięcia dzieci poruszają się po budynku pogrążonym w ciemności. Posiadają jedynie jedną latarkę na grupę. Następnie dzieci spotykają się w macierzystej sali i przedstawiają efekty swoich prac grupowych: pokaz strojów, odsłuchanie nagrania ułożonych opowieści, prezentacja rozwiązań łamigłówek matematycznych. Na bieżąco dokonują dokumentacji swoich działań, którą to dokumentację po zakończeniu projektu umieszczają na stronie internetowej szkoły. Zamknięciem projektu jest ocena indywidualnej i grupowej pracy nad projektem, wymiana wrażeń i spostrzeżeń: co się najbardziej podobało, czego się nauczyły, co można było zrobić inaczej, lepiej.

Tangramowe opowieści

„Tangramowe opowieści” to projekt, który pokazuje dzieciom alternatywny, w stosunku do komputera czy telewizora, sposób spędzania czasu wolnego, polecany dla ludzi w różnym wieku. Tangram to kwadrat, który składa się z 7 części (tanów): 2 duże trójkąty, 1 średni trójkąt, 2 małe trójkąty, 1 kwadrat, 1 równoległobok. Zabawa polega na budowaniu z tych 7 części figur zgodnie ze wzorem przedstawionym na rysunku. Jest to doskonałe wiczenie dla umysłu, rozwija wyobraźnię w zakresie geometrii płaskiej, kształci logiczne myślenie, rozbudza wyobraźnię, wyrabia sprawną manualność oraz kształci umiejętności analizy wzrokowej. Uczniowie zainspirowani przez nauczyciela starają się znaleźć informacje na temat tangramu, poznają jego historię, czym dzielą się z innymi na forum klasy. Następnie zostają podzieleni na grupy i zapoznani z celem projektu i jego efektem końcowym: przygotowanie fascynującej opowieści o Tangramii zilustrowanej historyjkami obrazków wykonanymi z tanów. Uczniowie wspólnie z nauczycielem planują działania:

- nauka układania figur zgodnie ze wzorem przedstawionym na rysunku (wzór ukazuje kontury ka dego tanu oddzielnie);
- nauka układania figur według wzoru, który ukazuje jedynie kontury zewn trzne danego obrazu;
- tworzenie wzorów poprzez budowanie własnych obrazów z tanów i obrysowywanie konturów zewn trznych, wymiana mi dzy grupami samodzielnie wykonanych wzorów celem doskonalenia umiej tno ci układania figur;
- tworzenie historyjki obrazkowej zbudowanej z tanów (naklejanie obrazów na kartonie, uzupełnianie rysunkiem, uło enie opowie ci o Tangramii według własnego pomysłu) i prezentacja przygotowanej opowie ci z podziałem na role dla ka dego członka grupy.

Na tym etapie pracy nauczyciel podaje uczniom nacobezu, uczniowie dziel si prac w grupie i wykonuj zadanie zgodnie z instrukcj . Nast pnie prezentuj efekty swojej pracy przed zespołem klasowym, zapraszaj na pokaz uczniów innych klas lub rodziców. Takie spotkanie mo e by okazj do zainteresowania i upowszechniania zabaw z tangramem. Podsumowaniem pracy nad projektem jest ocena pracy grupowej i indywidualnej, wymiana uwag i spostrze e na temat napotkanych trudno ci, wybór najciekawszej opowie ci o Tangramii, przygotowanie ksi eczki z wzorami figur do układania stworzonymi przez dzieci. Z wykonanych prac plastycznych uczniowie tworz wystaw na szkolnym korytarzu.

Podró do Krainy Marze .

Projekt polega na przygotowaniu k cika w klasie, w którym znajd si globusy, przewodniki, ksi ki podró nicze, mapy, pocztówki, ulotki dotycz ce ró nych miejsc, katalogi, filmy. Nauczyciel mo e od czasu do czasu zaprasza dzieci do aktywno ci w biurze podró y poprzez wykorzystanie karteczek z napisem „BILET do ...” Uczniowie mog tu, np. wpisywa miejsca prawdziwych lub wymarzonych podro y. Mog te rezerwowa je innym uczniom na konkretny czas, np. na staro , na randk , na popraw humoru. Innym razem dzieci mog napisa bilety do ciekawych ich zdaniem miejsc uczenia si na całym wiecie. Mog szacowa , jak długo trzeba by w danym miejscu, aby si czego konkretnego nauczy , ile to mo e kosztowa , ile mo e trwa nauka (inspiracja na podstawie: Uszy ska-Jarmoc, 2014:139).

Warsztat specjalistów od reklamy.

Dzieci zbieraj ró ne ulotki na temat kursów (np. ta ca, judo, baletu), materiałów o szkołach. Robi w klasie wywiad z kolegami i kole ankami o tym, czego si kto nauczył i tego, czego kto si chce nauczy . Uczniowie na podstawie dost pnych materiałów i rozmów z innymi tworzą własne ulotki (w wersji papierowej lub multimedialnej) na temat tego czego i gdzie mo na si nauczy , jak mo na zdobywa wiedz w ró nym wieku i w ró nych miejscach. Uczniowie mog zorganizowa targi edukacyjne dla innej klasy.

Inne propozycje tematów na ciekawe projekty, cz ciowo zainspirowane materiałami wypracowanymi przez szkoły bior ce udział w projektach „Szkoły odkrywców Talentów” i „Miejsca Odkrywania Talentów” to:

- Przytulna biblioteka - wyposa ona w kanapy, mi kkie siedziska, gdzie uczniowie mog czyta , zdobywa informacje, odrabia zadania domowe lub po prostu si zrelaksowa .
- Wspólne malowanie szkolnych korytarzy - uczniowie mog rozwija swoje talenty i poczu si współgospodarzami szkoły.

- Organizowanie pokazu talentów, gdzie ka dy mo e co zaprezentowa : piosenka, taniec, break dance, onglowanie piłk , akrobatyka, gra na gitarze w zale no ci od swoich naturalnych talentów.
- Organizowanie pokazów mody, gdzie uczniowie mog poczu si młodymi projektantami i wykonywa „co z niczego” wg. podanych kategorii (strój wieczorowy, strój supermana, strój ludowy, w stylu ameryka skim itp.) – z naciskiem na prac zespołów i kreatywne wykorzystanie otrzymanych materiałów (np. worki na mieci, gazety, ta ma).
- Kształtowanie wra liwo ci wielokulturowej - praca metod projektu: jak yj dzieci w ró nych cz ciach wiata, pomysł na cudowna wysp , gr komputerow , której bohaterami s dzieci ze wszystkich kontynentów.
- Dzie nieograniczonych mo liwo ci – „Co by zrobił, gdyby był supermanem?” - promowanie dzieci cejkreatywno ci oraz poszerzenie perspektywy.

W programie zało one równie realizacj projektów długoterminowych. Szczegółowe scenariusze tych projektów dla klasy pierwszej, drugiej i trzeciej znajduj si poni ej.

Klasa I

Tytuł projektu: Zdrowe od ywianie zaczarowanego ołówka

Nacobezu:

- starannie wykonanamy „talerz zdrowia” - zachowamy kształt i u yjemy odpowiedniego koloru,
- odpowiednio umie cimy produkty na stopniach piramidy,
- zachowamy zasady higieny przy przygotowaniu posiłku (fartuszek, opaska na włosy, umycie r k),
- zadbamy o zach caj cywygl d przygotowanych potraw,
- b dziemy aktywnie uczestniczy w zabawach ruchowych na wie ym powietrzu.

PLAN DZIAŁA PROJEKTU

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Sformułowanie problemu i celów projektu.	<ul style="list-style-type: none"> • Poznanie piramidy pokarmowej i zasad zdrowego ywienia, rozró nianie ywno ci zdrowej i niezdrowej. • Zach canie do spo ywania ró norodnych posiłków i aktywno ci fizycznej dla zachowania dobrego zdrowia i prawidłowego rozwoju. 	Marzec - kwiecie

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Planowanie działań.	<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie uczniów w tematykę projektu. Zbieranie przez uczniów informacji na temat zdrowego odżywiania z wykorzystaniem różnych źródeł: <ul style="list-style-type: none"> rozmowa z rodzicami, spotkanie z panią pielęgniarką szkolną, rozmowa z lekarzem rodzinnym lub stomatologiem, czasopisma, ulotki reklamowe, etykiety na produktach, Internet. 	
Działania.	<ul style="list-style-type: none"> Zbieranie informacji na temat zdrowych i niezdrowych produktów żywnościowych. Praca plastyczna wykonana na papierowym talerzu „Zdrowie na talerzu”. „Czarodziejska skrzynia” przydział wyznaczonych produktów żywnościowych do przyniesienia przez dzieci. Dziecko opisuje przedmiot z zawiązanymi oczami. Przygotowanie plakatu piramidy pokarmowej w wersji papierowej oraz multimedialnej w oparciu o podany wzór. Nauczyciel może stworzyć kształt piramidy za pomocą taśmy na podłodze lub w otwartej szafie z półkami. Zorganizowanie spotkania dla kolegów i koleżanek z produktów umieszczonych na piramidzie - przygotowanie sałatki owocowej, koktajlu mlecznego, zdrowych kanapek. Zorganizowanie wspólnych gier i zabaw ruchowych na boisku szkolnym. Utrwalenie obrazu piramidy żywnościowej przy pomocy rozsypanki-puzzli jako wyczenia. Na tablicy interaktywnej puzzle i gry dydaktyczne o zdrowym odżywieniu, wyczenie spostrzegawczości, wyszukiwanie różnic na obrazkach. 	

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Prezentacja.	<ul style="list-style-type: none"> Zaprezentowanie piramidy zdrowego żywienia z prawdziwych produktów. Spotkanie dla kolegów i koleżanek. Wystawa prac plastycznych „Zdrowie na talerzu”. 	
Podsumowanie, refleksja.	<ul style="list-style-type: none"> Dzielenie się wrażeniami i spostrzeżeniami o projekcie. Omówienie prac dzieci wystawie pn. „Zdrowie na talerzu”, który talerz wygląda najbardziej apetycznie. Co w realizacji projektu sprawiło ci najwięcej przyjemności, a z czym miało /-a trudno ci? 	

Klasa II

Projekt edukacyjny: Zabawy i zabawki naszych dziadków i rodziców.

Nacobeżu:

- terminowo wywiążemy się z powierzonych zadań,
- właściwie dobierzemy materiały do tematyki projektu: eksponaty, zdjęcia, nagrania audio i wideo,
- będziemy razem pracować w zespole i rozwiązywać problemy w grupie pod kierunkiem nauczyciela,
- przeprowadzania zabaw,
- wcielimy się w rolę instruktora, trenera danej zabawy a także jej uczestnika oraz przewodnika po wystawie „Zabawki z przeszłości”,
- wykorzystamy eksponaty z wystawy klasowego muzeum do tworzenia zabaw matematycznych i językowych.

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Cele projektu.	<ul style="list-style-type: none"> Poznanie przez uczniów zabaw i zabawek sprzed lat poprzez udzielenie odpowiedzi na pytanie kluczowe: Jak bawili się nasi dziadkowie i rodzice? Promowanie komunikacji międzypokoleniowej. Budzenie szacunku do osób starszych. Rozwijanie umiejętności prezentacji. Rozwijanie umiejętności matematycznej i językowej. 	Luty

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Planowanie działań	<ul style="list-style-type: none"> Wprowadzenie uczniów w tematykę projektu. Zbieranie przez uczniów informacji na temat dawnych zabaw i zabawek z wykorzystaniem różnych źródeł wiedzy: <ul style="list-style-type: none"> * rozmowy z członkami rodziny, * korzystanie z literatury, * korzystanie z multimedialnych źródeł przekazu. 	Marzec
Działania	<ul style="list-style-type: none"> Przygotowanie scenariusza wywiadu z dziadkami. Słuchanie w klasie przeprowadzonych wywiadów (audio, wideo, prezentacja ustna). Stworzenie książki „Księga dawnych zabaw” w oparciu o materiały pozyskane od uczniów (zasady gier i zabaw z rysunkami, zdjęcia archiwalne). Organizowanie zabaw pod kierunkiem nauczyciela oraz przez samych uczniów. Zorganizowanie klasowego muzeum „Zabawki z przeszłości” i wzbogacanie jej przez cały czas trwania projektu (podpisywanie eksponatów, przeliczanie ich, tworzenie zbiorów, układanie i rozwiązywanie zadań tekstowych, zagadki tematyczne, układanie wierszyków, opowiadania twórczych itp.) Zaprojektowanie zabawki przyszłości według pomysłu dzieci na bazie podanych materiałów i nacobezu. 	Marzec
Prezentacja	<ul style="list-style-type: none"> Zaprezentowanie podjętych działań na forum szkoły: <ul style="list-style-type: none"> * zaproszenie uczniów z innych klas do obejrzenia wystawy „Zabawki z przeszłości”, * przeprowadzenie wybranych zabaw dla uczniów z innych klas lub w świetlicy szkolnej, 	Kwiecień

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
	<ul style="list-style-type: none"> * udostępnienie propozycji zabaw nauczycielom edukacji wczesnoszkolnej poprzez opublikowanie książki „Księga dawnych zabaw”, * zaproszenie dziadków i rodziców do obejrzenia wystawy „Zabawki z przeszłości”. <p>Zorganizowanie wyjazdu edukacyjnego dla dzieci do Muzeum Wsi Lubelskiej i umożliwienie udziału w lekcji muzealnej, np.:</p> <p>Zabawki moich dziadków</p> <ul style="list-style-type: none"> • Czym bawiły się dzieci z różnych warstw społecznych w okresie międzywojennym? Jak mógł wygląda ukochany mi pradziadek? Do czego służył tarapat? Jakie włosy miała lalka prababci? • Utrwalenie i poszerzenie wiadomości na zakończenie projektu. 	Maj
Podsumowanie, refleksja.	<ul style="list-style-type: none"> Opracowanie i przeprowadzenie quizu w celu uzyskania odpowiedzi na pytania: <ul style="list-style-type: none"> • Co wiem o zabawach i zabawkach moich dziadków i rodziców? • Która zabawa i zabawka zainteresowała mnie najbardziej? • Która z poznanych zabaw i zabawek jest popularna do dziś? • Dzielenie się wrażeniami, uwagami i spostrzeżeniami na temat zrealizowanego projektu. • Porównanie sposobów spędzania wolnego czasu przez dzieci dawniej i dziś z uwzględnieniem ulubionych zabaw i zabawek. • Samoocena: jak oceniasz swój wkład pracy w realizację projektu? • Jak oceniasz pracę swoich kolegów i koleżanek? • Co zrobiłbyś inaczej, a który moment realizacji projektu podobał ci się najbardziej? 	Maj/ czerwiec

KLASA III

Tytuł projektu: Zaczarowany Ołówek poznaje świat.

Nacobezu:

- terminowo wywiemy się z powierzonych obowiązków,
- wyszukamy informacje stosowne do tematyki projektu: środki transportu wykorzystane w celu dotarcia do wybranego miejsca, pogoda, przyroda, charakterystyczny strój, tradycje, język, waluta, kuchnia, ciekawe miejsca do zwiedzania,
- będziemy wspólnie pracować w zespole i rozwiązywać problemy w grupie,
- uwzględnimy w przygotowanych przewodnikach dane matematyczne tj.: odległości między miastami, różnice czasowe, przeliczenia walutowe, zakupy, jakie możemy zrobić w danym miejscu za określone kwoty,
- zaprezentujemy się na forum klasy, zadbamy o głos i wyraźny wymowę tak, aby zainteresować słuchaczy.

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
Sformułowanie problemu i celów projektu.	<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudzenie wiadomości wielokulturowej. • Poznanie kultury i zwyczajów ludzkości na różnych kontynentach. • Kształcenie umiejętności przeliczania odległości między miastami na różnych kontynentach, zamiany walut, obliczanie różnic czasowych, rozwiązywanie zagadek matematycznych. • Zapoznanie z budową przewodnika turystycznego. • Rozwijanie umiejętności prezentacji. 	Październik
Planowanie działań.	<ul style="list-style-type: none"> • Wprowadzenie uczniów w tematykę projektu. • Zbieranie przez uczniów informacji na temat kultury i zwyczajów ludzkości na różnych kontynentach z wykorzystaniem różnych źródeł wiedzy: korzystanie z przewodników oraz z multimedialnych środków przekazu. 	Październik
Działania.	<ul style="list-style-type: none"> • Wybór kontynentu ze wskazanym miastem - stworzenie grup zadaniowych. • Przydział zadań w grupie. • Poszukiwanie informacji i zdobywanie wiedzy o kulturze i zwyczajach ludzkości na wybranych kontynentach. • Analizowanie treści przewodników przyniesionych przez dzieci - stworzenie spisu treści do własnych 	Listopad/ grudzień

ETAP PROJEKTU	OPIS DZIAŁANIA	CZAS REALIZACJI
	<p>przewodników (sposób dotarcia do wskazanego miejsca, pogoda, przyroda, ciekawe miejsca, charakterystyczny strój, tradycje, język, waluta, kuchnia).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzenie własnych przewodników na podstawie przygotowanych informacji - wersja papierowa książki przewodnika w formacie A3 lub prezentacja <i>Power Point</i>. • Zaprezentowanie opracowanych przewodników przez poszczególne grupy na forum klasy. • Przeprowadzenie międzynarodowych zagadek matematycznych przygotowanych przez nauczyciela lub uczniów (rozwiązywanie zagadek lub zadań matematycznych, np. określanie odległości między miastami, przeliczanie walut - zakupy, obliczanie różnic czasu między wybranymi miejscami np. Warszawa - Londyn). 	
Prezentacja.	<ul style="list-style-type: none"> • Zaprezentowanie przygotowanych przewodników na forum klasy. • Przekazanie przewodników do biblioteki szkolnej. • Opublikowanie przewodników na stronie internetowej szkoły lub na platformie Moodle szkoły. 	Styczeń
Podsumowanie i refleksja.	<ul style="list-style-type: none"> • Dzielenie się wrażeniami, uwagami i spostrzeżeniami z realizacji projektu. • Opracowanie i przeprowadzenie testu lub krzyżówki celem sprawdzenia zdobytych wiadomości. • Opracowanie quizu wskazującego ciekawsze miejsca na Ziemi, najmniej dotychczas znane. • Samoocena: Jak oceniasz swój wkład pracy w grupie? oraz ocena kolegi/sk: Który przewodnik podobał Ci się najbardziej i dlaczego? Które miejsce chciałbyś odwiedzić i dlaczego? • Zaproponuj zmiany w przewodniku innej grupy. 	Styczeń

Rozdział II

Cele ogólne i szczegółowe

Program „Zaczarowany Ołówek” realizuje cele ogólnie zgodnie z założeniami Podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych, w założeniach której: „celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym i estetycznym. Ważne jest również takie wychowanie, aby dziecko, w miarę swoich możliwości, było przygotowane do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi i naturą. Należy zadbać o to, aby dziecko odróżniało dobro od zła, było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o naturę. Jednocześnie nie dążyć do ukształtowania systemu wiadomości i umiejętności potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach IV-VI szkoły podstawowej” (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych określona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół*).

Dla realizacji tych celów podstawa programowa określa osiem zadań szkoły:

- 1.) realizowanie programu nauczania skoncentrowanego na dziecku, na jego indywidualnym tempie rozwoju i możliwościach uczenia się,
- 2.) respektowanie trójpodmiotowości oddziaływań wychowawczych i kształcących: uczeń - szkoła - dom rodzinny,
- 3.) rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka,
- 4.) kształtowanie u dziecka pozytywnego stosunku do nauki oraz rozwijanie ciekawości w poznawaniu otaczającego świata i w dążeniu do prawdy,
- 5.) poszanowanie godności dziecka; zapewnienie dziecku przyjaznych, bezpiecznych i zdrowych warunków do nauki i zabawy, działania indywidualnego i zespołowego, rozwijania samodzielności, odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie, ekspresji plastycznej, muzycznej i ruchowej, aktywności badawczej, a także działalności twórczej,
- 6.) wyposażenie dziecka w umiejętności czytania i pisania, w wiadomości i sprawności matematyczne potrzebne w sytuacjach życiowych i szkolnych oraz przy rozwiązywaniu problemów,
- 7.) dbałość o to, aby dziecko mogło nabywać wiedzę i umiejętności potrzebne do rozumienia świata, w tym zagwarantowanie mu dostępu do różnorodnych źródeł informacji i możliwości korzystania z nich,
- 8.) sprzyjanie rozwojowi cech osobowości dziecka koniecznych do aktywnego i etycznego uczestnictwa w życiu społecznym.

Każde z tych zadań znajduje odzwierciedlenie w programie „Zaczarowany Ołówek” i jego obudowie dydaktycznej:

1.

Zastosowanie 16 rozbudowanych szablonów diagnostycznych ma na celu określenie stylów uczenia się poszczególnych uczniów, ich rozwoju emocjonalnego oraz adekwatnych do wieku kompetencji społecznych; regularne stosowanie obserwacji poprzez proponowane zabawy i interakcje oraz powtarzanie diagnozy na początku i na końcu klasy 1, na końcu klasy 2 oraz na końcu klasy 3 pozwoli nauczycielowi na dostosowanie swoich oddziaływań do potrzeb i możliwości ucznia oraz świadome rozwijanie jego naturalnych predyspozycji. Włączenie rodziców w proces obserwacji poprzez budowanie portretu swojego dziecka (kwestionariusz: „Jakie jest moje dziecko?”, szablon nr 15) oraz bieżące wspólne z nauczycielem analizy „Karty rozwoju ucznia” czyni z nich równorzędnych partnerów procesu edukacyjnego.

2.

Wykorzystanie koncepcji oceniania kształtującego ma na celu budowanie atmosfery sprzyjającej uczeniu się, wewnętrznej motywacji oraz bezpiecznej dla dziecka przestrzeni. Ocenianie kształtujące wspiera podmiotowe traktowanie dziecka i jego domu rodzinnego, a przez to prowadzi do budowania w dziecku wiary w siebie, poczucia sprawczości oraz odpowiedzialności za proces uczenia się. Zastosowanie pisemnej i ustnej informacji zwrotnej i odejście od różnych form ocen sumujących (cyfry, litry, znaczki) kształtuje pozytywny stosunek do nauki i zapobiega porównywaniu czy postrzeganiu się dziecka jako gorsze czy mniej zdolne od innych. Stosowane przez nauczycieli nacobezu to nic innego jak operacjonalizacja celów szczegółowych poszczególnych lekcji i odpowiedź na pytanie: *po czym poznam, a cel został osiągnięty*.

3.

Komunikacja nauczyciel-uczeń-rodzic - realizowana poprzez współpracę z rodzicami w procesie diagnostycznym oraz w ramach oceniania kształtującego (nacobezu, informacja zwrotna), poszerzanie kanałów komunikacji poprzez zastosowanie nowoczesnych technologii ma na celu wzajemne wspieranie działań wychowawczych szkoły i rodziny.

4.

Bogata zróżnicowana obudowa dydaktyczna pozwala na indywidualizację procesu nauczania, regulowanie tempa pracy, odwołanie się do zainteresowań dziecka, wykorzystanie różnych źródeł informacji, kształtowanie kompetencji społecznych, w tym umiejętności pracy w grupie.

Program „Zaczarowany Ołówek” podkreśla realizację następujących celów edukacyjnych:

- uczeń rozbudzi ciekawość, poznawczą i zainteresowanie otaczającym go światem,
- uczeń nauczy się przezwycieżyć bariery i realizować własne pomysły,
- uczeń kształtuje umiejętność wyrażania uczuć i krytyki, staje się bardziej otwarty na odmienne opinie,
- uczeń lepiej pozna siebie i swoje możliwości oraz dokonuje ich samooceny,
- uczeń buduje wewnętrzną motywację do uczenia się,
- uczeń dostrzeże związki pomiędzy różnymi fragmentami zdobywanej wiedzy,
- uczeń rozwinie umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie,
- w zakresie edukacji matematycznej uczeń przełamie potencjalne obawy i będzie postrzegał matematykę jako przedmiot przyjazny, praktyczny i przydatny w codziennym życiu,
- poprzez zastosowanie narzędzi technologii informacyjno-komunikacyjnych uczeń związkowo efektywno uczenia się oraz nabytej umiejętności odpowiedzialnego korzystania z Internetu, samodzielnego pozyskiwania informacji do realizacji zadań i projektów,
- uczeń rozwinie myślenie i działania, umiejętność prezentacji i uzasadnienia własnego zdania, argumentowania, samooceny oraz udzielania oceny kolegom,
- uczeń rozwinie umiejętność pracy zespołowej.

Punktem odniesienia do tworzenia szczegółowych treści programowych (załącznik do programu) były treści nauczania - wymagania szczegółowe na koniec klasy III szkoły podstawowej określone w podstawie programowej (*Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych* określona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół). Rezultatem końcowym edukacji wczesnoszkolnej jest osiągnięcie następujących celów szczegółowych:

➔ Edukacja polonistyczna. Uczeń kończący klasę III:

- 1) korzysta z informacji:
 - uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji,
 - czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski,
 - wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym,
 - zna formy użytkowe: życzenie, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki, potrafi z nich korzystać.
- 2) analizuje i interpretuje teksty kultury:
 - przejawia wrażliwość estetyczną, rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi,
 - w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji,
 - wskazuje głównych bohaterów,
 - czyta teksty i recytuje wiersze, z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji,

- ma potrzeb kontaktu z literatur i sztuk dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela ksi ki, wypowiada si na ich temat,
- pod kierunkiem nauczyciela korzysta z podr czników i zeszytów wicze oraz innych rodków dydaktycznych.

- 3.) Tworzy wypowiedzi:
- w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniow wypowied , krótkie opowiadanie i opis, list prywatny, yczenia, zaproszenie,
 - dobiera wła ciwe formy komunikowania si w ró nych sytuacjach społecznych,
 - uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,
 - dba o kultur wypowiedzania si ; poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i wła ciw intonacj w zdaniu oznajmuj cym, pytaj cym i rozka- zuj cym; stosuje formuły grzeczno ciowe,
 - dostrzega ró nic pomi dzy liter i głosk , dzieli wyrazy na sylaby, oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tek cie,
 - pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawno gramatyczn , ortograficzn oraz interpunkcyjn ,
 - przepisuje teksty, pisze z pami ci i ze słuchu; w miar swoich mo liwo ci samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe.

➔ J zyk obcy nowo ytny. Ucze ko cz cyklas III:

- 1.) wie, e ludzie posługuj si ró nymi j zykami i abys i z nimi porozumie , trzeba nauczy si ich j zyka (motywacja do naukij zyka obcego),
- 2.) reaguje werbalnie i niewerbalnie na proste polecenia nauczyciela,
- 3.) rozumie wypowiedzi ze słuchu:
 - rozró nia znaczenie wyrazów o podobnym brzmieniu,
 - rozpoznaje zwroty stosowane na co dzie i potrafi si nimi posługiwa ,
 - rozumie ogólny sens krótkich opowiada i ba ni przedstawianych tak e za pomoc obrazów, gestów,
 - rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (tak e w nagraniach audio i video),
- 4.) czyta ze zrozumieniem wyrazy i proste zdania,
- 5.) zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów, recytuje wiersze, rymowanki i piewa piosenki, nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, bierze udział w mini przedstawieniach teatralnych,
- 6.) przepisuje wyrazy i zdania,
- 7.) w nauce j zyka obcego nowo ytnego potrafi korzysta ze słowników obrazkowych, ksi eczek, rodków multimedialnych,
- 8.) współpracuje z rówie nikami w trakcie nauki.

➔ Edukacja muzyczna. Ucze ko cz cyklas III:

- 1.) W zakresie odbioru muzyki:
 - zna i stosuje nast puj ce rodzaje aktywno ci muzycznej:
 - piewa w zespole piosenki ze słuchu (nie mniej ni 10 utworów w roku szkolnym);
 - piewa z pami ci hymn narodowy,
 - gra na instrumentach perkusyjnych (proste rytmy i wzory rytmiczne) oraz melo- dycznych (proste melodie i akompaniamenty),
 - realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne, reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje),
 - ta czy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego, prostego ta ca ludowego,
 - rozró nia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysoko d wi ku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyr a ruchowo czas trwania warto ci rytmicznych, nut i pauz),
 - aktywnie słucha muzyki i okre la jej cechy: rozró nia i wyr a rodkami pozamuzycznymi charakter emocjonalny muzyki, rozpoznaje utworywykonane: solo i zespołowo, na chór i orkiestr ; orientuje si w rodzajach głosów ludzkich (sopran, bas) oraz w instrumentach muzycznych (fortepian, gitara, skrzypce, tr bka, flet, perkusja); rozpoznaje podstawowe formy muzyczne - AB, ABA (wskazuje ruchem lub gestem ich kolejne cz ci).
- 2.) W zakresie tworzenia muzyki:
 - tworzy proste ilustracje d wi kowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
 - improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad,
 - wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcj .

➔ Edukacja plastyczna. Ucze ko cz cyklas III:

- 1.) W zakresie percepcji sztuki:
 - okre la swoj przynale no kulturow poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycj w rodowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w yciu kulturalnym tych rodowisk, wie o istnieniu placówek kultury działaj cych na ich rzecz,
 - korzysta z przekazów medialnych, stosuje ich wytwory w swojej działalno ci twórczej (zgodnie z elementarn wiedz o prawach autora).
- 2.) W zakresie ekspresji przez sztuk :
 - podejmuje działalno twórcz , posługuj c si takimi rodkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczy nie i w prze- strzeni (stosuj c okre lone materiały, narz dzia i techniki plastyczne),
 - realizuje proste projekty w zakresie form u ytkowych, w tym słu ce kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w rodowisku szkolnym (stosuj c okre lone narz dzia i wytwory przekazów medialnych),

3) W zakresie recepcji sztuki:

- rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografika, film) i przekazy medialne (telewizja, Internet), a także rzemiosło artystyczne i sztuk ludowych,
- rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).

➔ Edukacja społeczna. Uczeń kończy cykl III:

- odróżnia dobro od zła, stara się być sprawiedliwym i prawdomównym; nie krzywdzi słabszych i pomaga potrzebującym,
- identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że trzeba do niej dostosować swoje oczekiwania,
- wie, jak należy zachowywać się w stosunku do dorosłych i rówieśników (formy grzecznościowe); rozumie potrzebę utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami w miejscu zamieszkania; jest chętny do pomocy, respektuje prawo innych do pracy i wypoczynku,
- jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej itp.; wie, że wszyscy ludzie mają równe prawa,
- zna prawa ucznia i jego obowiązki (w tym zasady bycia dobrym kolegą), respektuje je; uczestniczy w szkolnych wydarzeniach,
- zna najbliższą okolicę, jej ważne obiekty, tradycje; wie, w jakim regionie mieszka; uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność,
- zna symbole narodowe (barwy, godło, hymn narodowy) i najważniejsze wydarzenia historyczne; orientuje się w tym, że są ludzie szczególnie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, dla Polski i świata,
- wie, jak wygląda praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonuje jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz,
- zna zagrożenia ze strony ludzi; potrafi powiadomić dorosłych o wypadku, zagrożeniu, niebezpieczeństwie; zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, straży pożarnej, policji oraz ogólnopolski numer alarmowy 112.

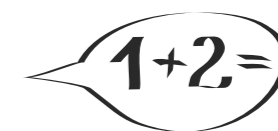
➔ Edukacja przyrodnicza. Uczeń kończy cykl III:

- obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wie przyczynę skutku,

- opisuje życie w wybranych ekosystemach: w lesie, ogrodzie, parku, na łące i w zbiornikach wodnych;
- nazywa charakterystyczne elementy typowych krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego;
- wymienia zwierzęta i rośliny typowe dla wybranych regionów Polski; rozpoznaje i nazywa niektóre zwierzęta egzotyczne;
- wyjaśnia zależności zjawisk przyrody od pór roku;
- podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku; wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek (wypalanie łąk, żucie trawy, nadmierny hałas, kłusownictwo);
- zna wpływ przyrody nieożywionej na życie ludzi, zwierząt i roślin:
 - wpływ wiatła słonecznego na cykliczne zmiany na Ziemi,
 - znaczenie powietrza i wody dla życia,
 - znaczenie wybranych skał i minerałów dla człowieka (np. w gładzie i glinie),
- nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi (np. serce, płuca, otętność),
- zna podstawowe zasady racjonalnego odżywiania się; rozumie konieczność kontrolowania stanu zdrowia i stosuje się do zaleceń stomatologa i lekarza,
- dba o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych (w miarę swoich możliwości); orientuje się w zagrożeniach ze strony roślin i zwierząt, a także w zagrożeniach typu burza, huragan, śnieżyca, lawina, powódź itp.; wie, jak trzeba zachować się w takich sytuacjach.

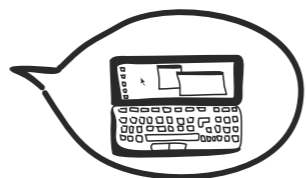
➔ Edukacja matematyczna. Uczeń kończy cykl III:

- liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1, dziesiątkami od danej liczby w zakresie 100 i setkami od danej liczby w zakresie 1000,
- zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000,
- porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków <, >, =),
- dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100 (bez algorytmów działań pisemnych); sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania,
- podaje z pamięci iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia; sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia,
- rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka (bez przenoszenia na drugą stronę),

- 7.) rozwi ązuje zadania tekstowe wymagaj ące wykonania jednego działania (w tym zadania na porównywanie ró żnicowe, ale bez porównywania ilorazowego),
- 8.) wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagaj ących takich umiejętności,
- 9.) mierzy i zapisuje wynik pomiaru długości, szerokości i wysokości przedmiotów oraz odległości; posługuje się jednostkami: milimetr, centymetr, metr; wykonuje łatwe obliczenia dotyczące tych miar (bez zamiany jednostek i wyrażenie dwumianowanych w obliczeniach formalnych); używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych, np. jechaliśmy autobusem 27 kilometrów (bez zamiany na metry),
- 10.) waga przedmioty, używa określeń: kilogram, półkilogram, dekagram, gram; wykonuje łatwe obliczenia, używa tych miar (bez zamiany jednostek i bez wyrażenie dwumianowanych w obliczeniach formalnych),
- 11.) odmierza płynne różnymi miarkami; używa określeń: litr, półlitra, wieź litra,
- 12.) odczytuje temperaturę (bez konieczności posługiwania się liczbami ujemnymi, np. 5 stopni mrozu, 3 stopnie poniżej zera),
- 13.) odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII,
- 14.) podaje i zapisuje daty; zna kolejno dni tygodnia i miesiące; porządkuje chronologicznie daty; wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych,
- 15.) odczytuje wskazania zegarów: w systemach: 12- i 24-godzinnych, wyświetlanych cyfry i ze wskazówkami; posługuje się pojęciami: godzina, pół godziny, kwadrans, minuta; wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny),
- 16.) rozpoznaje i nazywa koła, kwadraty, prostokąty i trójkąty (również nietypowe, położone w różny sposób oraz w sytuacji, gdy figury zachodzą na siebie); rysuje odcinki o podanej długości; oblicza obwody trójkątów, kwadratów i prostokątów (w centymetrach),
- 17.) rysuje drugą połowę figury symetrycznej; rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu; kontuuje regularnie w prostych motywach (np. szlaczki, rozety).

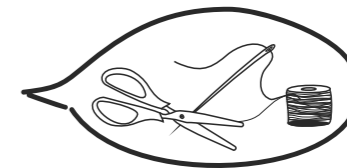
➔ Zajęcia komputerowe. Uczeń kończy cykl III:

- 1.) umie obsługiwać komputer:
 - posługuje się myszą i klawiaturą,
 - poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego.
- 2.) posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijać swoje zainteresowania; korzysta z opcji w programach.

- 3.) wyszukuje i korzysta z informacji:
 - przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe (np. strony swojej szkoły),
 - dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie,
 - odtwarza animacje i prezentacje multimedialne.
- 4.) tworzy teksty i rysunki:
 - wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania,
 - wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur.
- 5.) zna zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimediiów:
 - wie, że praca przy komputerze może szkodzić wzrokowi, nadwiera kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne,
 - ma wiadomości o niebezpieczeństwach wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu,
 - stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimediiów.

➔ Zajęcia techniczne. Uczeń kończy cykl III:

- 1.) zna środowisko techniczne na tyle, że:
 - orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku („jak to zrobiono?”): meble, domy, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego,
 - rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń: transportowych (samochody, statki, samoloty), wytwórczych (narzędzia, przyrządy), informatycznych (komputer, laptop, telefon komórkowy); orientuje się w rodzajach budowli (budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe, mosty, tunele, wieże) i urządzeń elektrycznych (latarka, prądnicą rowerowa),
 - określa wartość urządzeń technicznych z punktu widzenia cech użytkowych (łatwa lub trudna obsługa), ekonomicznych (tanie lub drogie w zakupie i użytkowaniu), estetycznych (np. ładne lub brzydkie).
- 2.) realizuje „drogę” powstawania przedmiotów od pomysłu do wytworu:
 - przedstawia pomysły rozwiązań technicznych: planuje kolejne czynności, doбира odpowiednie materiały (papier, drewno, metal, tworzywo sztuczne, materiały włókiennicze) oraz narzędzia,
 - rozumie potrzebę organizowania działania technicznego: pracy indywidualnej i zespołowej,
 - posiada umiejętności:
 - odmierzenia potrzebnej ilości materiału,
 - cięcia papieru, tektury itp.,
 - montażu modeli papierowych i z tworzyw sztucznych, korzystając z prostych instrukcji i schematów rysunkowych, np. buduje latawce, makiety domów, mostów, modele samochodów, samolotów i statków,
 - w miarę możliwości, montażu obwodów elektrycznych, szeregowych i równoległych z wykorzystaniem gotowych zestawów.

- 3) dba o bezpieczeństwo własne i innych:
- utrzymuje ład i porządek w miejscu pracy,
 - włada umiejętnościami zaradczymi i urzędowymi technicznymi,
 - wie, jak należy bezpiecznie poruszać się po drogach (w tym na rowerze) i korzysta ze środków komunikacji; wie, jak trzeba zachować się w sytuacji wypadku.

➔ Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna. Uczniowie klasy III:

- 1) W zakresie sprawności fizycznej:
 - realizuje marszobieg trwający co najmniej 15 minut,
 - umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę giętkości dolnego odcinka kręgosłupa.
- 2) W zakresie treningu zdrowotnego:
 - przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń oraz wykonuje przewrót w przód,
 - skacze przez skakankę, wykonuje przeskoki jedno- i obunóż nad niskimi przeszkodami,
 - wykonuje ćwiczenia równowagi bez przyboru, z przyborem i na przykładzie.
- 3) W zakresie sportów całego ciała i wypoczynku:
 - posługuje się piłką: rzuca, chwytą, kołuje, odbija i prowadzi,
 - jeździ np. na rowerze, wrotkach; przestrzega zasad poruszania się po drogach,
 - bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych,
 - respektuje reguły i podporządkowuje się decyzjom sędziego,
 - wie, jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości.
- 4) W zakresie bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej:
 - dba o higienę osobistą i czystość odzieży,
 - wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna,
 - wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem,
 - dba o prawidłowe postawy, np. siedząc w ławce, przy stole,
 - przestrzega zasad bezpiecznego zachowania się w trakcie zajęć ruchowych; posługuje się przyborami sportowymi zgodnie z ich przeznaczeniem,
 - potrafi wybrać bezpieczne miejsce do zabaw i gier ruchowych; wie, do kogo zwrócić się o pomoc w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia.

➔ Etyka. Uczniowie klasy III:

- 1) rozumie, że ludzie mają równe prawa, niezależnie od tego, gdzie się urodzili, jak wyglądają, jak religię wyznają, jaki mają status materialny; okazuje szacunek osobom starszym,

- 2) zastanawia się nad tym, na co ma wpływ, na czym mu zależy, do czego może dążyć i nie krzywdzi innych; stara się nie pomóc potrzebującym,
- 3) wie, na czym polega prawdomówność i jak ważna jest odwaga przeciwstawiania się kłamstwu i obławie; potrafi z tej perspektywy ocenić zachowania bohaterów baśni, opowiada bajki, legendy, komiksów,
- 4) wie, że nie może zabierać cudzej własności i stara się tego przestrzegać; wie, że należy naprawić wyrządzone szkody; dostrzega, kiedy postaci z baśni, opowiada bajki, legendy, komiksów nie przestrzegają reguły „nie kradnij”,
- 5) starannie dobiera przyjaciół i pielęguje przyjaźń w miarę swoich możliwości,
- 6) wie, że jest częścią przyrody, chroni i szanuje; nie niszczy swojego otoczenia.

Formułując szczegółowe treści nauczania w klasach I-III (załącznik do programu) autorzy odnosili się do powyższych wymagań podstawy programowej. Zaproponowano podział treści na poszczególne lata, edukację oraz obszary. Nawiązując do oceniania kształtującego autorzy zastosowali nacobezu, przekazując w języku ucznia, jakie są szczegółowe kryteria sukcesu w zakresie wiedzy, umiejętności i postaw. W ten sposób, nie tylko nauczyciel, ale również rodzice i uczniowie stają się odbiorcami dokumentu. Na podstawie tak wyrażonych treści rodzice mogą sobie wyobrazić czego uczą się ich dzieci w szkole, jakie stawia im wymagania oraz jaki jest efekt końcowy danego etapu. W programie uwzględniono również aspekt przenikania się edukacji, ze szczególnym uwzględnieniem przenikania edukacji matematycznej do innych obszarów. Założeniem to znajduje swoje odzwierciedlenie w materiałach obudowy dydaktycznej: karty pracy oraz quizy interaktywne. W edukacji język obcy nowożytny położyło szczególne nacisk na kształtowanie kompetencji komunikacyjnej, a co z tego wynika słownictwo, funkcje językowe oraz uczenie języka obcego w kontekście życia codziennego. W tym założeniem programu jest kształcenie kompetencji społecznych oraz informatycznych. W tabeli „Materiały dydaktyczne” nauczyciele znajdą odniesienia do szablonów diagnozujących uzdolnienia, inteligencje emocjonalną czy umiejętności społeczne, które mogą zastosować w zaproponowanych przez autorów programów obszarach lub uwzględniając indywidualne potrzeby uczniów.

Rozdział III

Sposoby osiągania celów ogólnych i szczegółowych

We wspomnianej w wstępie księce „Duch klasy” Merrill Harmin pisze:

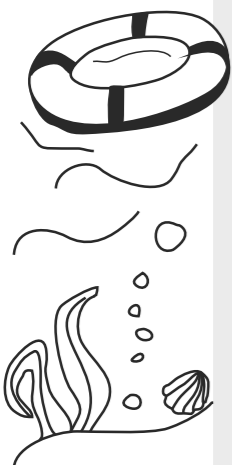
„Każdego ucznia - niezależnie od tego, jak słaby może się wydawać - należy postrzegać jako potencjalnie gotowego (i to by może już w tej chwili) do wykonania zdecydowanego kroku naprzód. Nie należy rezygnować nawet z tych najslabszych, bo nigdy nie możemy mieć całkowitej pewności, czy nie nastąpi wreszcie moment, w którym zaczną oni robić szybkie postępy. W każdym człowieku są ukryte znacznie większe możliwości, niż się na ogół sądzi - zdecydowanie większe niż on sam przypuszcza. Nauczyciel powinien dążyć, do jak najszybszego uruchomienia w uczniu chociaż części tego potencjału” (2008:18-19).

Zdaniem autorów będzie to możliwe dzięki codziennej realizacji założonych w programie celów edukacyjnych. Aby to osiągnąć, należy bazować na:

- budowaniu atmosfery bezpieczeństwa i zadbanie o udany proces adaptacji dziecka sześciu- i siedmioletniego do rzeczywistości szkolnej,
- systemowym rozpoznaniu i rozwijaniu kompetencji społecznych, inteligencji emocjonalnej i uzdolnień – szczegółowo opisanym w rozdziale 1., module II.,
- piramidzie efektywności nauczania Edgara Dale’a,
- technikach wykorzystywanych w ramach oceniania kształtującego oraz proponowanych przez Merrilla Harmina,
- wykorzystaniu obudowy dydaktycznej programu, w tym kart pracy, quizów i gier interaktywnych, prezentacji, szablonów diagnostycznych, szablonów ocen kształtujących oraz testów,
- budowaniu kompetencji kluczowych: szczególnie umiejętności myślenia matematycznego, komunikacji w języku obcym, wdrażania do odpowiedzialnego i efektywnego korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych.

1. Budowanie atmosfery bezpieczeństwa i proces adaptacji dziecka szceniocisiedmioletniego do rzeczywistości szkolnej.

W artykule „Mentalność, organizacja, współpraca, czyli jak zakończy sukcesem przyjęcie sześciolatków do społeczności szkolnej” prof. Anna Izabela Brzezińska pisze: „Dzisiaj, gdy uświadomiamy sobie, że „gotowość szkolna”, moje myślenie zmierza ku podejściu interakcyjnemu i to w ujęciu dynamicznym. Mówi zatem o gotowości całego systemu do przyjęcia dziecka młodszego do szkoły” (2014:4). System rozumiany jest jako gotowość samej szkoły, gotowość nauczycieli, gotowość instytucjonalna, gotowość samego dziecka i przygotowanie rodziny na przyjęcie nowych obywateli. „Mały uczeń, któremu towarzyszy niepokój jego rodziców, dziadków i nauczycieli, nie będzie cieszył się z tego, że pani jest w porządku, koledzy są fajni, że dowiedział się wielu ciekawych rzeczy” (2014:5). Autorka zauważa naturalny niepokój rodziców, który udziela się dzieciom i wyraźnie podkreśla, że „nie trzeba się spotkać, dogadać, poznać, trochę sobie zaufać. Wtedy po obu stronach ten niepokój się trochę zmniejsza.” Pisze ona: „To dobrze, że rodzice głośno mówią o tym, że zależy im na tym, aby szkoła brała pod uwagę możliwości ich dzieci, aby się lepiej dostosowała, aby nauczyciele lepiej te dzieci rozumieli” (2014:5). W programie „Zaczarowany Ołówek” współpraca z rodzicami jest ważnym elementem, który ma wspomóc adaptację najmłodszych uczniów w szkole. Jeden z szablonów diagnostycznych został całkowicie poświęcony rodzicom - mogą oni przedstawić nauczycielowi swoje dziecko, tak jak je widzą na co dzień w domu - jego zainteresowania, mocne strony czy potrzeby.

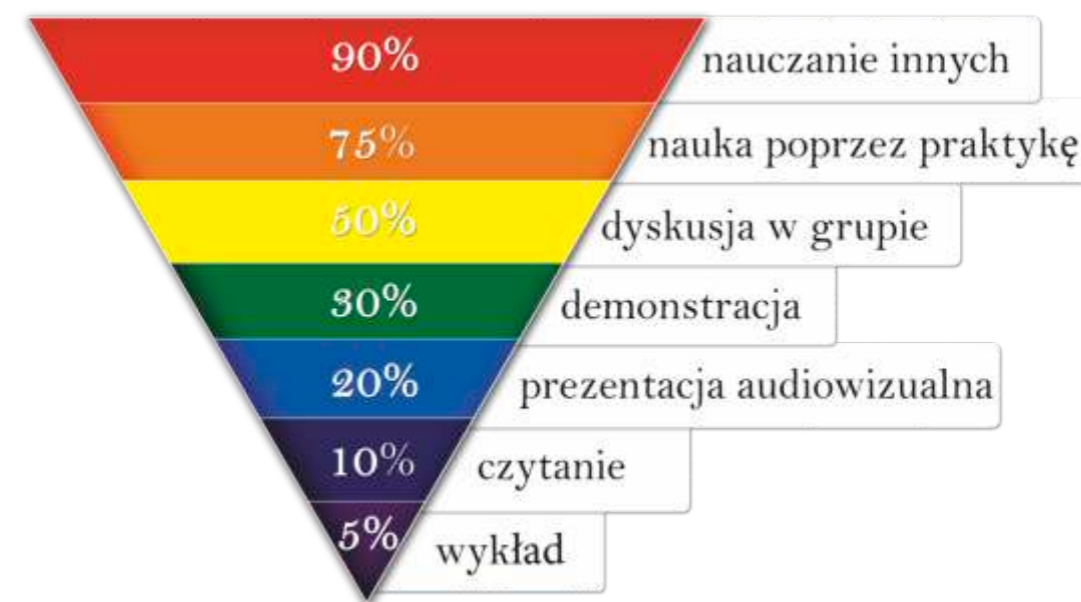
W budowaniu poczucia bezpieczeństwa najmłodszych uczniów ważne jest również odpowiednie przeorganizowanie przestrzeni szkolnej. Warto zadbać o rzeczy na pozór prozaiczne, takie jak: wybranie sali lekcyjnej pierwszoklasistów blisko łazienki, zmniejszenie dzwonków, aby mali uczniowie nie znaleźli się w tłumie starszych kolegów w szatni, na korytarzu czy stołówce szkolnej, włączenie rodziców w urządzenie szkolnej sali. Liczne quizy i gry interaktywne przygotowane w ramach edukacji społecznej mają na celu zapoznanie dzieci z rolami różnych osób w szkole (dyrektor, pani w kuchni, kucharka, pielęgniarka, bibliotekarka, konserwator), orientację w budynku szkoły i wokół niej.

Wielu nauczycieli najczęściej stosuje tradycyjny sposób usadzania dzieci przy stolikach jedno- lub dwuosobowych. Tymczasem korzystne wydaje się usadzanie dzieci w małych grupach, przy połączonych stolikach. Czują się wtedy bezpiecznie, uczą się pracować w zespole, realizować projekty i integrować z kolegami i koleżankami w klasie. Co jakiś czas dobrze jest zmieniać składy grup, tak aby dzieci uczyły się pracować z różnymi osobami.

Dzieci, szczególnie w klasie pierwszej odczuwają niezwykle silną potrzebę ruchu. Załóżmy w programie interakcje i wyczerpanie promuj „wyjście dzieci z ławek szkolnych” i wykorzystanie naturalnej ruchliwości dzieci do celów edukacyjnych. Wiele kart pracy stanowi podsumowanie działań dzieci, służy do wyciszenia i zachęca dzieci do refleksji nad tym, czego doświadczyły.

2. Piramida efektywności nauczania Edgara Dale’a.

Jak wynika ze znanej w edukacji od dawna piramidy efektywności, najwięcej uczymy się w trakcie uczenia innych oraz poprzez działanie. Dzieci zapamiętują najwięcej, kiedy aktywnie uczestniczą w procesie nauczania i uczenia się, odgrywając role, zapamiętują cenne wiedzę w celu przekazania jej innym, angażując wielu zmysłów, wchodząc w interakcje z innymi uczniami i nauczycielem. Wnioski te stały się podstawą opracowanych w ramach programu wicze i interakcji. Poniżej przedstawiono schemat piramidy Dale’a:

Źródło: Edgar Dale, Cone of experience, 1969.

Piramida pokazuje w procentach efektywność wykorzystywanych w klasie metod pracy. Uczucie się poprzez nauczanie innych oraz nauka poprzez praktykę to najbardziej skuteczne sposoby na przyswajanie wiedzy, jak również przyswojenie jej na zasadzie długoterminowej. Założenia piramidy Dale’a są realizowane w programie poprzez:

- szerokie zastosowanie pracy metod projektu (rozdział 1, moduł VI),
- tutoring również w formie:
 - klasowych korepetytorów - to uczniowie, którzy dobrze rozumieją dany temat i chcą pomóc innym lepiej go zrozumieć, uczniowie sami decydują, w jakich tematach czują się ekspertami i mogą zapisać się na listy korepetytorów. Metoda ta zakłada przeszkolenie uczniów - korepetytorów przez nauczyciela. „Jest to znakomita okazja do wyczerpania w nich umiejętności wychowawczych, na przykład: unikania dominacji podczas rozmowy, starania o jej konstruktywny charakter, uważnego słuchania innych.” (Harmin, 2008:133),
 - praca w parach - wspólne rozwiązywanie problemów lub uzgadnianie stanowiska - dzieci w parach nie boją się mówić, ich wypowiedzi są coraz dłuższe i coraz bardziej precyzyjne, uczą się bronić swojego stanowiska, a przez to wyczerpanie postaw asertywnych, z drugiej strony uczą się, jak dochodzi do porozumienia, interakcje

pomiędzy dziećmi są bardziej naturalne i wartościowe dla rozwoju poznawczego niż pomiędzy dziećmi i dorosłymi,

- sprawdzanie pracy domowej w grupach - uczniowie porównują swoje odpowiedzi i w przypadku niezgodności wspólnie ustalają poprawną odpowiedź, jeżeli para nie jest w stanie dojść do porozumienia, może poprosić o pomoc inną parę;
- wspólne tworzenie i sprawdzanie testów - na podstawie podanego nacobezu dzieci tworzą zadania i quizy lub sprawdzają gotowe testy z zastosowaniem samooceny oraz oceny koleżeńskie;
- wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnej - uczniowie samodzielnie poszukują źródeł informacji w zasobach Internetu, dokonują ich selekcji, prezentują wykonane przez siebie projekty, angażują się w quizy i gry interaktywne.

3. Metody wykorzystywane w ramach oceniania kształtującego oraz techniki proponowane przez Merrilla Harmina.

Na szczególną uwagę zasługuje nie wspomniana dotychczas metoda „sygnalizacji wietnej”. Polega ona na ocenie wykonanego zadania. W zależności od stopnia poprawności uczniowie oceniają pracę własną lub pracę kolegi/koleżanki za pomocą odpowiednich wiatel (kolorowe kartki w metodniku). Jeżeli praca została wykonana bezbłędnie jest oznaczona kolorem zielonym, słabsza praca żółtym, a najslabsza czerwonym. Takie działanie motywuje uczniów do refleksji nad własną nauką. Przyjmowanie oceny od kolegi lub koleżanki powoduje mniej stresu niż od nauczyciela. Ocena za pomocą wiatel oznacza nieskomplikowany sposób komunikowania samooceny. W tym zadaniem nauczyciela jest zachęcenie ucznia do uzasadnienia wyboru oceny i wyjaśnienie dlaczego jego zdaniem jest ona adekwatna do wykonanego zadania. Pomocą w tym może być stopniowo rozwijane potrzebne nawyki obiektywizmu.

„Sygnalizacja wietlna” w innej wersji może polegać na sprawdzeniu stopnia zrozumienia danego zadania, a w konsekwencji może stać się sposobem wzajemnego uczenia się uczniów. Po zasygnalizowaniu przez uczniów odpowiednimi kolorami, na ile rozumieją dane zagadnienie, nauczyciel może poprosić uczniów o dobranie się „wiatłami” przeciwnymi. W tym momencie może nastąpić dobranie się ucznia wspaniale rozumiejącego zadanie (kolor zielony) z tym, który ma trudności (kolor żółty lub czerwony). Uczniowie mogą wytłumaczyć zadanie uczniowi słabszemu, przy czym praktyka pokazuje, że uczeń słabszy w danym obszarze może być ekspertem w innym (tutoring rówieśniczy).

Technika „wiatel” może być również pomocna podczas powtórzenia lub przygotowania do sprawdzianu. Nauczyciel czyta kolejne hasła materiału, który będzie sprawdziany, a kontrolowa za pomocą sygnalizacji wietnej, indywidualnie pokazanej przez ucznia, stopień przygotowania do sprawdzianu. Zorientuje się, z jakimi zadaniami uczniowie mają jeszcze problemy. Kolory wiatel całej klasy dają nauczycielowi wskazówki, co należy jeszcze przed sprawdzianem powtórzyć i ile czasu poświęcić na powtórzenie.

Technika „sygnalizacji wietnej” jest wspaniałym sposobem do zaktywizowania ucznia nie tylko do lekcji, ale również do formułowania obiektywnej samooceny lub oceny koleżeńskie.

Uczniowie mogą również udzielać informacji zwrotnej nauczycielowi. „Jeżeli chcesz wiedzieć, jak masz dobrze uczyć, to musisz zapytać najlepszych specjalistów, czyli twoich uczniów” (Sterna, 2008:110). W ten sposób nauczyciel może dowiedzieć się, na ile udało mu się osiągnąć założone cele i jak skutecznie są stosowane przez niego metody. Pokazuje również uczniom, że nie obawia się informacji zwrotnej, a jest ona cennym źródłem informacji jak by jeszcze lepszym. Nauczyciel może wykorzystać technikę zdań podsumowujących: *Najciekawszym wyczeniem było..., Najlepiej czułem się, gdy pani..., Zapamiętałem..., Trochę przeszkadzało mi..., Zaskoczyło mnie...* (Sterna, 2008:115). Innym pomysłem na pozyskanie informacji zwrotnej na temat lekcji jest metoda kosz i walizka. Nauczyciel rysuje na tablicy kosz na miarki i walizki. Uczniowie na karteczkach samoprzylepnych rysują lub zapisują to, co im się podobało, przydadzą im się i przypinają do walizki, do kosza przyczepiają rzeczy, których nie rozumiały lub im się nie podobały.

Podobne metody mają na celu zaangażowanie uczniów w proces uczenia się w naturalny sposób, bez stosowania nagród i kar oraz promowanie uczenia się od siebie nawzajem szczegółowo opisuje Merrill Harmin (2008). Metody te:

- pozwalają na zwiększenie tempa pracy zarówno z uczniami uzdolnionymi, jak i słabymi,
- sprawiają, że uczniowie z zaangażowaniem zajmują się pracą,
- sprzyjają kształceniu w uczniach odpowiedzialności i samodzielności,
- pomagają nauczycielom w sprawnym prowadzeniu lekcji,
- budują ducha współpracy – uczniowie chętnie ze sobą współpracują, nie rywalizują ze sobą,
- pozwalają na czerpanie satysfakcji z uczenia się poprzez wewnętrzne zadowolenie, a nie dzięki nagrodom zewnętrznym.

Poniżej przedstawiamy wybrane metody, które są spójne z założeniami naszego programu i mogą być wykorzystane w edukacji wczesnoszkolnej:

- Praca w parach lub małych grupach (3-4 osobowych) - ważne jest, aby stosować systematycznie, przyzwyczajając uczniów do tej metody, podawać jasne instrukcje i utrzymywać dobre tempo pracy. Uczniowie mogą rozmawiać w ławkach, odwrócić się do uczniów z tyłu, osoby z danego rzędu przesiadać się o jedno miejsce, mogą wykonać zadanie na stojąco i dobrać się w pary na podstawie podanego klucza (np. synonim - antonim, pytanie - odpowiedź, ta sama cyfra, litera alfabetu itp.) - ważne jest, aby zmieniać pary. W ten sposób pracujemy nad integracją grupy, wspieramy osoby nie miały, którym trudno wypowiedzieć się od razu na forum klasy i przygotowujemy uczniów do płynnej odpowiedzi przed większymi grupami. Minimalizujemy czas mówienia nauczyciela i maksymalizujemy aktywność wszystkich uczniów w klasie. Nauczyciel przez cały czas monitoruje pracę w parach/grupach i zawsze organizuje podsumowanie zadania na otwartym forum. Czasami nauczyciele obawiają się, że dzieci będą rozmawiały nie na temat - rozwianiem jest losowe wybieranie uczniów, którzy podzielą się wypracowanymi pomysłami, zastosowanie „żółtej kartki” jako znak ostrzegawczy oraz uwaga na obecność nauczyciela, który przysłuchuje się poszczególnym parom.

- Pytanie - wszyscy pisz /rozmawiaj w parach - jest dobra na początku lekcji, w celu nawiazania do materiału z poprzedniego dnia oraz na innych etapach, kiedy chcemy nawiazac do tego, co uczniowie już wiedzą. Nauczyciel zadaje uczniom pytanie lub zadanie, które zmusi ich do zastanowienia, np. Jak zwierzęta przygotowują się do przetrwania zimy? Co wszyscy wiemy o planetach i gwiazdach? Jakie pamiętasz wyrazy z „ó” niewymiennym? Uczniowie rozmawiają w parach - ważne jest utrzymanie tempa. Nie chodzi o to, aby powiedzieć o wszystkim, o czym się pomyślało – ale o zaangażowaniu uczniów od pierwszych chwil lekcji w celu uruchomienia wiedzy, którą uczniowie już posiadają. Następnie nauczyciel zachęca kilka osób, aby podzieliły się z klasą swoimi przemyśleniami.
- Zasada niepodnoszenia ręki - to ciekawa technika proponowana w ramach oceniania kształtującego, która może być stosowana jako stała zasadą lub w wybranych zadaniach czy momentach lekcji. Często w klasie zgłaszają się stale te same osoby, dzieci bardziej nie mają odwagi na podniesienie ręki lub potrzebują więcej czasu i „zawsze ktoś je wyprzedzi.” Nauczyciel losowo wybiera uczniów, stosując na przykład patyczki z imionami. W ten sposób pobudza dzieci do gotowości i aktywnego udziału w lekcji. Ważne jest, aby nie karać dzieci za błędne odpowiedzi. Nauczyciele – praktycy oceniania kształtującego proponują także tradycyjne „zgłaszanie się” z zasadą niepodnoszenia ręki, „małe dzieci są spontaniczne i często nie mają cierpliwości, aby wysłuchać innych, ale jest to okres, kiedy uczymy je współdziałania, aktywnego słuchania i liczenia się z potrzebami innych.” (Ocenianie kształtujące - Zeszyt 6:10).
- Powtarzanie chórem - w przygotowanych przez autorów ćwiczeniach, szczególnie w edukacji języka nowożytnego zaproponowano różne zaangażujące sposoby wykorzystania tej metody. Można ją wykorzystać do nauki nowych słówek, tabliczki mnożenia, trudnych zwrotów czy ortografii. Polega ona na ciekawym wykorzystaniu kart obrazkowych i wspólnym powtarzaniu.
- Zdania podsumowujące - zachęcaj uczniów do czujności oraz refleksji nad tym, czego się nauczyli. Nauczyciel może je wykorzystywać każdego dnia, np. w formie plakatu w klasie lub specjalnie do tego przygotowanej strony na tablicy interaktywnej. Zadaniem dzieci jest dokończyć zdania np.: *Dzisiaj nauczyłem się*, *e.... Wiem, e..... Zdziwiło mnie, e.... Myślałem, e....*
- Runda bez przymusu - daje wszystkim możliwość wypowiedzenia się, wymaga zainteresowania, dzięki niej może być wprowadzony element humoru. Nauczyciel zachęca wybranych grup słowami: *„Teraz wypowiedz się po kolei osoby z rzędu pod oknem. Co najbardziej zapamiętałeś z dzisiejszej lekcji. Jeśli ktoś nie chce odpowiadać, mówi: „Pasuję”. Zaczynamy!”* (Harmin, 2008:29). Można wykorzystać zabawne kryteria wyboru np. *Teraz wypowiedz się wszyscy, którzy mają białe skarpetki, długie włosy, nie lubi zupy grochowej...*
- Zapytaj kolegę - w młodszych klasach uczniowie często pytają nauczyciela: *Na której jesteś stronie?, Co mam zapisać?, Czym mogę zapisać?* Nauczyciel umawia się z nimi, zanim zwróci się o pomoc do niego, zapytaj dwie inne osoby. Sposób ten odciąga nauczyciela od powtarzania instrukcji, umożliwia uczniom, a także może być „kolegą” lub „koleżanką” oraz buduje atmosferę współpracy (2008:37).

- Krok po kroku - zwana też myleniem sterowanym - polega na prowadzeniu uczniów od łatwych i znanych przykładów do zrozumienia coraz trudniejszych, np. tworzenie regularnej liczby mnogiej w języku angielskim lub zadania matematycznych. Nauczyciel pisze na tablicy jeden przykład, unika rozwlekłego tłumaczenia i prosi uczniów o samodzielne powtórzenie danego kroku na innym przykładzie. Uczniowie uczą się, jak radzić sobie z problemami, w razie potrzeby mogą skorzystać z technik „zapytaj kolegę.”
- Sentencje - to zdania, które nauczyciel może zaprezentować w formie plakatu, mają na celu zbudowanie otwartego i odpowiedzialnego stosunku do uczenia się. Warto włączyć uczniów w przygotowanie plakatu i często do niego odwoływać się. Przykładowe zdania/sentencje: *Każdy uczy się na swój własny sposób i we własnym tempie. Błędów zdarzają się każdemu – w ten sposób się uczymy. Kiedy próbujemy czegoś po raz pierwszy, zazwyczaj popełniamy błędy. Można prosić o pomoc. Nikt nie musi radzić sobie sam. Można myśleć, że jesteś przygotowany do ryzykownego.* (Harmin, 2008:53)
- Pochwały i nagrody dla wszystkich - warto szukać okazji, aby jak najczęściej chwalić całą zespół klasowy, kiedy grupa uczniów na taki komunikat zapracowała. Wzmacnia to więzi między uczniami i zapobiega wykluczaniu uczniów. Nauczyciel może powiedzieć: *wielkie dzięki wam wszystkim. Jesteście jak jedna drużyna. Zrobiliście to w bardzo dobrym czasie. Z przyjemnością dzisiaj z wami pracowałem. Ciekawie to wymyśliłeś. Dobrym pomysłem jest również komunikat skierowany do konkretnego ucznia, ale w kontekście całej grupy: „Jestem dumny z tego, że jeden z naszych kolegów, zdobył pierwsze miejsce. Jestem dumny z tego, że tak wspierali go wspaniale. Tak więc na jego cześć przyniosłem dla wszystkich pojabłku.”* (Harmin, 2008:67).

Miłym zwyczajem jest nagradzanie wszystkich dzieci, np. z okazji zakończenia roku szkolnego drobnymi nagrodami książkowymi. Ten upominek jest oznaczeniem wkładu pracy i zaangażowania dziecka, ale również jego rodziców w proces dydaktyczno-wychowawczy na pierwszym etapie edukacyjnym. Nagradzanie wszystkich dzieci buduje atmosferę motywacji do dalszej pracy, wzmacnia pozytywne emocje zarówno dzieci jak i rodziców, ponieważ nikt nie czuje się wykluczony lub szczególnie wyróżniony (prymus klasowy). Sukces dziecka w młodszym wieku szkolnym jest wypadkową jego zdolności, dojrzałości społecznej i emocjonalnej oraz zaangażowania rodziców i nauczycieli w pomoc przy pokonywaniu trudności.

- Propozycja: wybierz sobie pracę domową - to okazja do ćwiczenia się w podejmowaniu odpowiedzialnych decyzji, możliwość wyboru pracy domowej zachęca zdolnych czy zainteresowanych tematem uczniów do wykonania większej pracy. Pozwalamy uczniom wcielić się w rolę nauczyciela, uczniowie mogą wymienić pomysły na prace domowe w parach. Warto zapisać wszystkie pomysły i zorganizować szybkie.
- Podniesienie ręki - to sposób na szybkie przyciągnięcie uwagi uczniów pracujących w grupach. Nauczyciel umawia się z uczniami, że jego podniesiona ręka będzie sygnałem do zakończenia pracy w grupach. Każdego, kto zauważy podniesioną rękę nauczyciela, koło który mówi i podnosi swoją – w ten sposób można wyciszyć klasę przed podsumowaniem pracy w grupach (Harmin, 2008:82).

4. Wykorzystaniu obudowy dydaktycznej programu, w tym kart pracy, quizów i gier interaktywnych, prezentacji, szablonów diagnostycznych, szablonów ocen kształtujących oraz testów.

Program „Zaczarowany Ołówek” wyposażony jest w rozbudowaną obudowę dydaktyczną. W ramach klas 1-3 nauczyciel może wykorzystać:

	Edukacja	Klasa 1	Klasa 2	Klasa 3	Ł cznie
KARTY DYDAKTYCZNE DO KOPIOWANIA	polonistyczna	78	78	78	234
	matematyczna	78	78	78	234
	przyrodnicza	78	78	78	234
	społeczna	46	46	46	138
	plastyczna	16	16	16	48
	muzyczna	16	16	16	48
	j. angielski	134	134	134	402
	komputerowa	19	19	19	57
	techniczna	19	19	19	57
	w-f	16	16	16	48
QUIZY INTERAKTYWNE	polonistyczna	220	220	220	660
	matematyczna	220	220	220	660
	przyrodnicza	220	220	220	660
	społeczna	120	120	120	360
	plastyczna	50	50	50	150
	muzyczna	50	50	50	150
	j. angielski	460	460	460	1380
	komputerowa	30	30	30	90
	techniczna	30	30	30	90
	w-f	15	15	15	50
PREZENTACJE (FILMY EDUKACYJNE, POWER POINT, INNE)	polonistyczna	20	20	20	60
	matematyczna	20	20	20	60
	przyrodnicza	20	20	20	60
	społeczna	7	6	6	20
	plastyczna	6	7	7	20
	muzyczna	7	6	6	20
	j. angielski	60	60	60	180
	komputerowa	5	5	5	15
	techniczna	5	5	5	15
	w-f	10	10	10	30
GRY INTERAKTYWNE	polonistyczna	2	2	2	6
	matematyczna	2	2	2	6
	przyrodnicza	2	2	2	6
	społeczna	1	1	0	2
	plastyczna	1	1	0	2
	muzyczna	1	0	1	2
	j. angielski	6	6	6	18
	komputerowa	1	1	1	3
	techniczna	1	1	1	3
	w-f	0	1	1	2

Tak bogata obudowa dydaktyczna pozwala nauczycielowi na indywidualne podejście do klasy oraz poszczególnych uczniów: umożliwia różnicowanie materiału ze względu na potrzeby dzieci sześciu- i siedmioletnich, pracę z uczniem zdolnym czy potrzebującym dodatkowego wsparcia. Nauczyciel sam decyduje, z czego i w jakim wymiarze będzie korzystał. Warto w ten proces decyzyjny zaangażować uczniów - ponad 4500 quizów interaktywnych stwarza możliwość pracy domowej dla uczniów, dzieci mogą wybierać tematy, którymi się szczególnie interesują i poświęcać im więcej czasu. Materiał edukacyjny jest w dużym stopniu oparty na wykorzystaniu nowoczesnych technologii informacyjno-komunikacyjnych. Mali uczniowie są na co dzień otoczeni multimediami, a ich sukces w dalszej edukacji i życiu będzie uzależniony od poziomu kompetencji informatycznych. Stąd jednym z celów programu jest oswojenie dzieci z pracą przy komputerze, uczenie ich odpowiedzialnego korzystania z multimedialnych oraz wykorzystanie możliwości TIK do efektywnego nauczania. Autorzy programu zdają sobie sprawę z różnego podejścia rodziców do pracy dzieci przy komputerze, szczególnie w zakresie ilości czasu, który uczniowie spędzają przed ekranem. Dlatego też ważną jest komunikacja nauczyciel - uczeń - rodzic oraz wspólne ustalenie sposobów wykorzystania interaktywnych materiałów dydaktycznych.

wiczenia zaproponowane w ramach kart pracy oparte są o piramidę efektywności Dale'a - w dużej mierze zakładają pracę w parach, grupach oraz poznawanie przez doświadczenie. Pozwalają na wielokrotne zastosowanie zdobytej wiedzy w powtarzalnym działaniu: poprzez efektywne strategie powtórzenia, budowaniu na tym, co uczniowie już wiedzą oraz uczenie oparte na grach i interakcji (95% skuteczności przyswajania wiedzy). Szczegółowe opisy procedury wykonywania poszczególnych ćwiczeń znajdują się w poradnikach metodycznych dla klasy pierwszej, drugiej oraz trzeciej. W załączniku do programu „Szczegółowe treści nauczania” zamieszczone są również dokładne odniesienia do kart, quizów, prezentacji, testów oraz szablonów diagnostycznych, które nauczyciel może wykorzystać analizując dany obszar.

5. Budowanie kompetencji kluczowych: szczególnie umiejętności myślenia matematycznego, komunikacji w języku obcym, wdrażania do odpowiedzialnego i efektywnego korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych.

W programie położono szczególny nacisk na kształtowanie umiejętności w zakresie edukacji matematycznej oraz języka obcego. Treści matematyczne zostały podkreślone w innych edukacjach, szczególnie przyrodniczej, społecznej, języka angielskiego oraz komputerowej. Proponowane zadania są oparte o techniki: „krok po kroku,” pracę w grupie oraz wykorzystanie najbliższego otoczenia, przedmiotów codziennego użytku do kształtowania analitycznego myślenia oraz odkrywania zależności różnymi zmiennymi. Ciekawym rozwinięciem jest również zastosowanie bajek matematycznych, które wprowadzają matematykę poprzez świat bohaterów znanych dzieciom - uczniowie przeliczają godziny, odległości, a z czasem sami przekształcają znane im historie w bajki matematyczne. Bajki to doskonały sposób na zainteresowanie tematem, wytworzenie motywacji wewnętrznej dziecka do podjęcia aktywności badawczej w celu rozwiązania określonego problemu (Uszyńska-Jarmoc, 2014:137). Obudowa dydaktyczna w obszarze matematycznym zawiera odpowiednio przygotowane karty pracy połączone z ideą bajek matematycznych. Poniżej zamieszczamy przykładową bajkę matematyczną oraz przykładowe karty pracy do edukacji matematycznej.

Wkrólestwie Ambro ego

Dawno, dawno temu, za siedmioma górami, za siedzioma lasami w zamku zbudowanym na wysokiej skale król Ambro y i królowa Leokadia zorganizowali przyj cie z okazji czterdziestej rocznicy panowania króla wkrólestwie. Ambro y został królem w wieku 23 lat. Ile lat ma król?

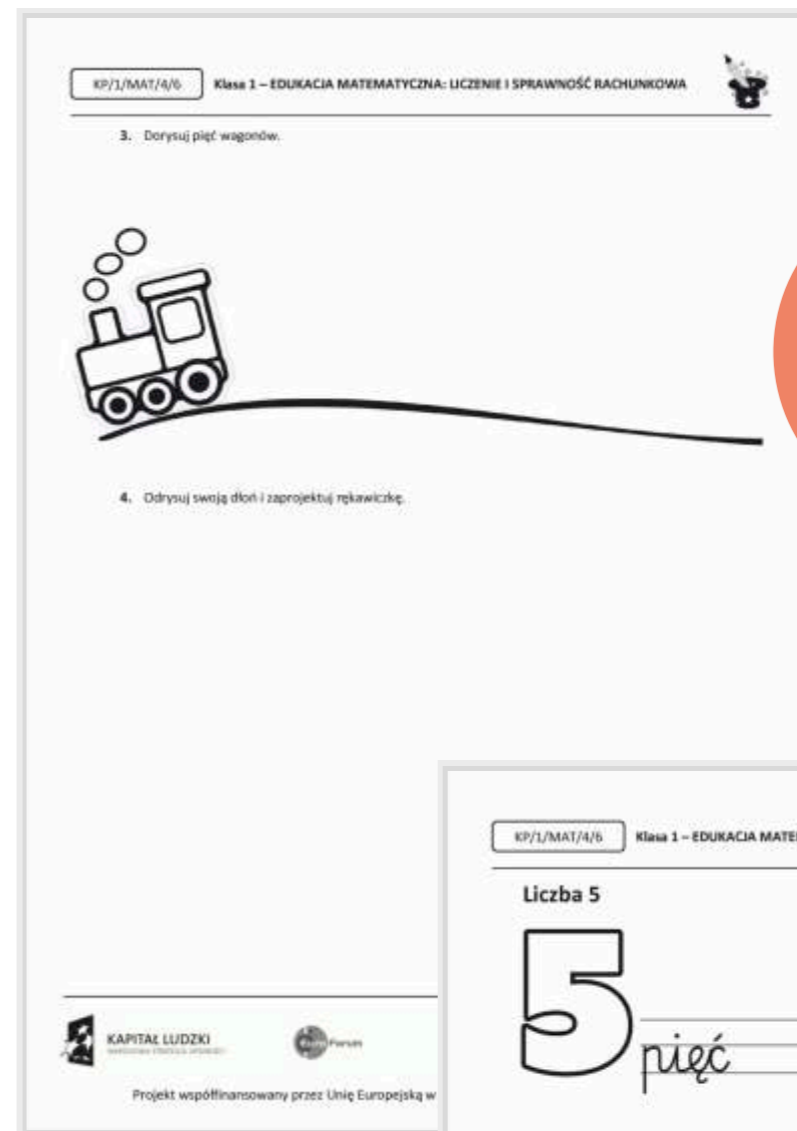
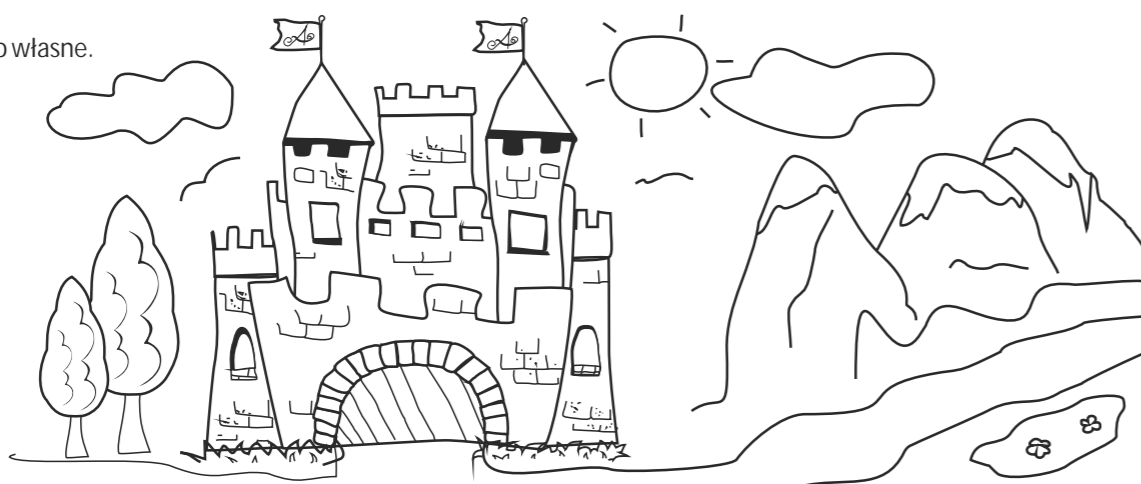
Na bal zjechało si dwustu wspaniałych, wytwornie ubranych go ci z okolicznych zamków. Sala balowa była wspaniale przygotowana, stoły były zastawione pi kn porcelan , a na półmiskach były smaczne dania. Lokaj Zygmunt dzie wcze niej ustawiał stoły i krzesła. Przy ka dym stole siedziało 8 osób. Ile stołów i ile krzeseł musiał ustawi lokaj? Ile to ł cznie sztuk mebli? Na ka dym stole stał kryształowy wazon z czterema czerwonymi ró ami. Ile kwiatów musiał ci Zygmunt w królewskim ogrodzie?

Sala balowa była ustrójona czerwonymi i złotymi balonami. Przy wieszaniu balonów pracował lokaj Zygmunt oraz pi ciu pomocników. Ile osób pracowało przy przygotowywaniu sali balowej? Ka da osoba nadmuchała i powiesiła 20 balonów. Ile balonów wisiła na sali balowej? W rogu sali stał du y stół z owocami. Jabłek było dwa razy wi cej ni liwek, liwek było 30, a pomara czy 10 mniej ni jabłek. Ile było wszystkich owoców?

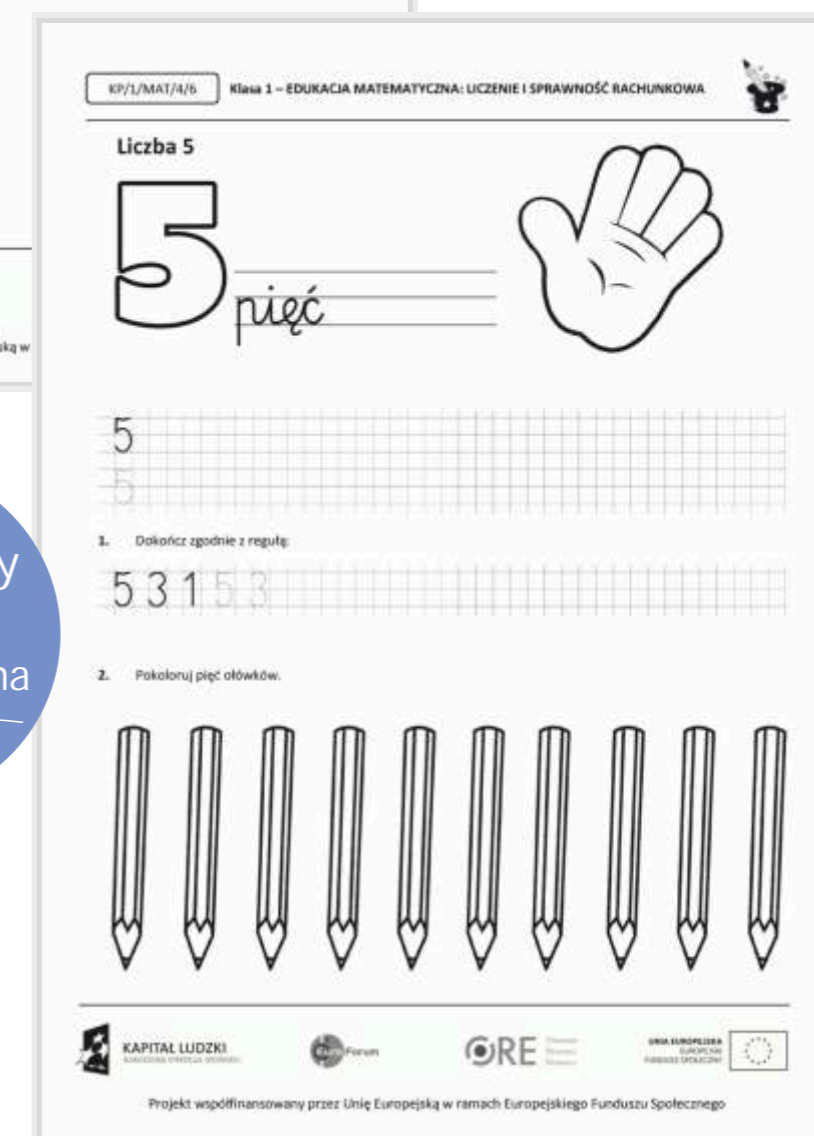
Kucharka Marcelina przygotowała przepyszne czekoladowe ciasteczka. Dla ka dego go cia musiała upiec 3 ciasteczka. Ile wszystkich ciastek upiekła Marcelina? Przystrajaniem ciastek zajmowało si 10 kuchcików. Ka dy z nich przystroił tyle samo ciastek. Ile ciastek przystroił ka dy z kuchcików?

Zabawa była wy mienita. Ta czono do białego rana, zacz ło si o 19:15, a sko czyło o 5:30 nast pnego dnia. Ile godzin trwało przyj cie? Ile to minut? Królowa Leokadia planuje ju kolejne przyj cie.

ró dło własne.

karta pracy
edukacja
matematyczna
klasa 1

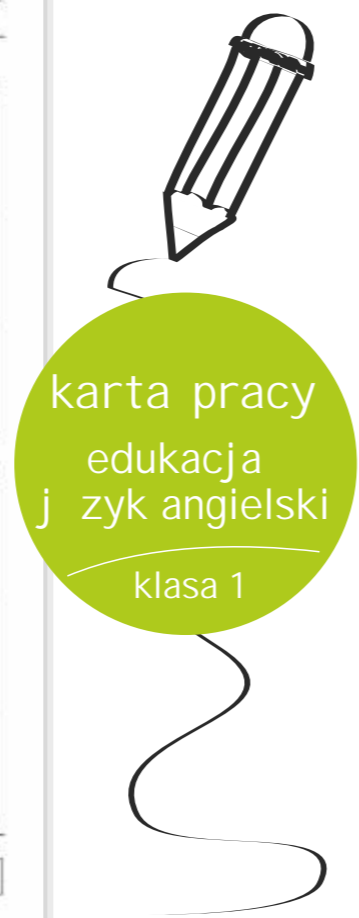
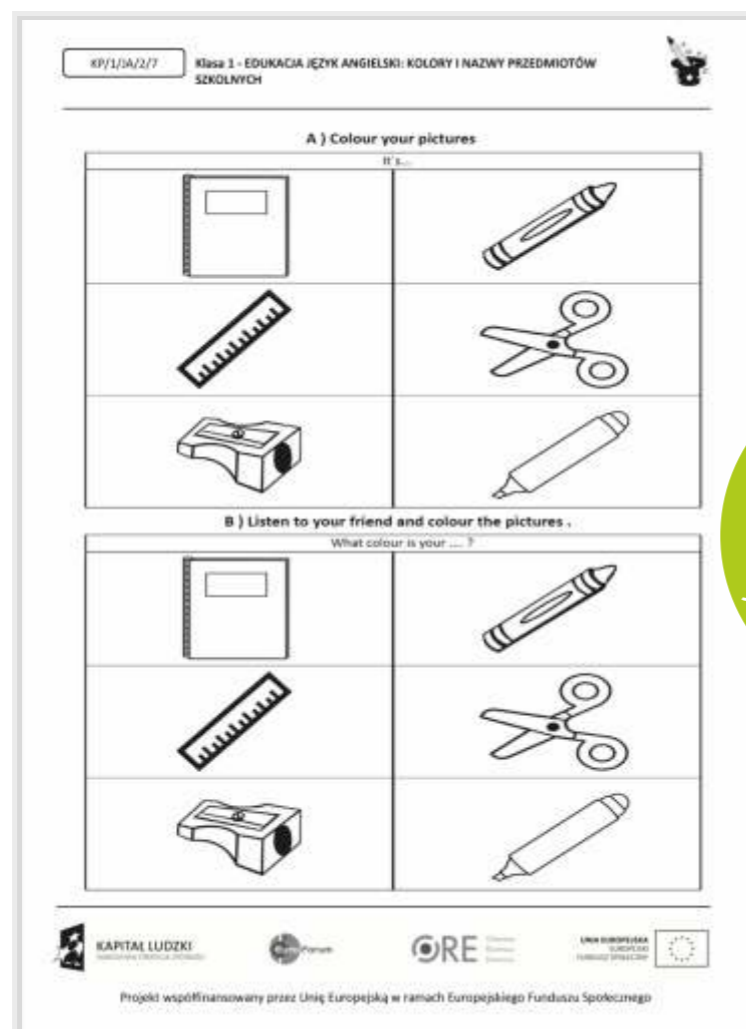
karta pracy
edukacja
matematyczna
klasa 1

W module 5. dotyczącym innowacyjności programu omówione zostały sposoby kształcenia w zakresie języka angielskiego oparte o metodę Claire Selby. Tu pragniemy podkreślić zastosowanie w codziennej pracy omówionych wyżej technik Merilla Harmina oraz innych znanych technik aktywizujących (burze mózgów, promyczkowe uszeregowanie, kapelusze De Bono i inne). Wykorzystując przygotowane w ramach obudowy dydaktycznej karty pracy, łatwo zauważyć nacisk na powtarzanie i utrwalanie materiału w różnych kontekstach, pracę w parach jako stały element lekcji, komunikację ustną i uczenie się od siebie nawzajem. Materiał edukacyjny realizowany na podstawie dowolnego podręcznika do języka angielskiego do klas I-III może być konsolidowany i dodatkowo różnicowany za pomocą odpowiedniego doboru kart, quizów interaktywnych, prezentacji oraz gier. W ten sposób nauczyciel dociera do uczniów o różnych stylach uczenia, wykorzystując różnicowane bodźce oraz dostosowuje poziom trudności.

Edukacja z języka nowożytnego, jak również wszystkie pozostałe edukacje połączone są z materiałami interaktywnymi w postaci quizów, prezentacji oraz gier. Pozwala to budować kompetencje informatyczne wśród uczniów, wskazuje na edukacyjny aspekt pracy przy komputerze, a przez to uczy odpowiedzialnego korzystania z technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Poniżej przedstawiono przykładową kartę pracy z edukacji język obcy nowożytny - język angielski, klasa I.

Wszystkie omówione powyżej sposoby realizacji celów szczegółowych dają szerokie możliwości działania edukacyjno-wychowawczych. Autorzy mają nadzieję, że będą one praktyczne i pomocne w codziennej pracy. Pozwól wszystkim nauczycielom realizującym program „Zaczarowany Ołówek” nie tylko na osiągnięcie widocznych i mierzalnych rezultatów pracy w klasie, ale również zwikszyć motywację wewnątrz do nauki wśród dzieci. Wierzymy, że systematyczne wdrażanie zaproponowanych metod sprawi, że uczeń edukacji wczesnoszkolnej będzie miał w sobie dużo optymizmu, wiary w siebie, a dzięki wysokiej samoakceptacji zbuduje pozytywny stosunek do samego siebie, do innych ludzi i do całego świata.

Rozdział IV

Ocenianie i monitorowanie pracy ucznia i nauczyciela

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 roku w sprawie warunków oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. 2007, nr 83, poz. 562 wraz z późniejszymi zmianami) ocenianie wewnątrzszkolne ma na celu:

- informowanie ucznia o poziomie jego osiągnięć edukacyjnych i jego zachowaniu oraz o postępach w tym zakresie,
- udzielaniu uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju, motywowaniu ucznia do dalszych postępów w nauce i zachowaniu,
- dostarczania rodzicom (prawnym opiekunom) i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach w nauce, zachowaniu oraz specjalnych uzdolnieniach ucznia,
- umożliwianie nauczycielowi doskonalenia organizacji i metod pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W przypadku edukacji wczesnoszkolnej, według wspomnianej ustawy, klasyfikacja roczna polega na podsumowaniu osiągnięć edukacyjnych z zajęć edukacyjnych i zachowania ucznia w danym roku szkolnym oraz ustalenia jednej rocznej oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych i rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania (Dz. U. 2007, nr 83, poz. 562, §11 ust.4), przy czym półroczne i roczne oceny klasyfikacyjne są ocenami opisowymi (§13 ust.3).

Analiza celów wymienionych w rozporządzeniu wskazuje wyraźnie na potrzeby oceniania, które pomogą uczniowi uczyć się, a nie tylko podsumuje jego wiedzę za pomocą oceny sumującej, czy nawet opisowej. W programie „Zaczarowany Ołówek” system oceniania oparty jest na omówionym już szczegółowo ocenianiu kształtującym.

Bardzo ważne jest takie przygotowanie zajęć edukacyjnych, szczególnie tych integracyjnych, aby zachęcać uczniów do podejmowania nowych zadań i stworzyć atmosferę sprzyjającą współdziałaniu w grupie, a nie rywalizacji. Takie podejście do oceniania sprzyja rozwojowi dziecka, zmniejsza stres związany z ocenianiem i buduje atmosferę współpracy. Zmiana systemu oceniania z ocen sumujących na kształtujące w edukacji wczesnoszkolnej okazała się niezwykle trudna. Przyzwyczajenie nauczycieli do tego systemu, brak należytej motywacji do zmiany oraz presja ze strony rodziców, dla których oceny sumujące są zrozumiałe spowodowało, że w praktyce tylko nieliczne szkoły odstąpiły od ocen wyrażonych cyframi (stawianych np. w zeszytach lub zeszytach wicze, a czysto w dziennikach) i zastąpiły je ocenami kształtującymi.

Nie sposób przeceni wag systemu oceniania w nauczaniu. Jest ono papierkiem lakmusowym ukazującym przemienienie nauczyciela na temat celów i stosowanych metod pracy z uczniami. Ocena postępowania ucznia jest w dużej mierze oceną skuteczności zastosowanych metod nauczania, organizacji zajęć czy efektywnego wykorzystania czasu na lekcji. Ocenianie kształtujące zakłada zrozumienie i współpracę w każdym aspekcie pracy szkoły: nauczyciel - uczeń, nauczyciel - rodzice oraz nauczyciel - inni nauczyciele w szkole. Ocenianie kształtujące skierowane jest na poprawę jakości nauczania, a nie współzawodnictwo. W tej kwestii ocena kształtująca spełnia swoje zadanie znacznie lepiej, ponieważ w przeciwieństwie do oceny wyrażonej stopniem, która automatycznie zachęca do porównywania i dzielenia uczniów na grupy (uczniowie piątkowi, trójkowi, itd.), ocena opisowa pozwala na indywidualne podejście do każdego i jednocześnie nie jest wyrazem profesjonalizmu, zaangażowania i wiary w ucznia.

Program „Zaczarowany Ołówek” proponuje następujące metody sprawdzania i oceniania rozwoju i osiągnięć uczniów oraz monitorowania efektywności pracy nauczyciela:

1. Systematyczne sprawdzanie na ile założone przez nauczyciela cele zostały zrealizowane poprzez: formułowanie celów lekcji w języku ucznia, stosowanie techniki zdania podsumowującego, rundek bez przymusu oraz czystej samooceny pracy nauczyciela. Autorzy programu zachęcają nauczycieli do refleksji i odpowiedzi na pytanie: jak pozyskujesz informację zwrotną od uczniów/rodziców dotyczącą sposobu, w jaki uczysz oraz jak reagujesz na pozyskaną informację zwrotną. Warto regularnie wykorzystywać znane metody ewaluacji, takie jak: kosz i walizeczka, rybi szkielet, czy sygnalizacja „wiałek drogowych” przy pomocy metodnika. Źródłem cennych informacji na temat tego, jakie metody pracy czy sposoby organizacji zajęć pomagają uczniom w uczeniu się, są rodzice. Wykorzystanie nowoczesnych technologii - platformy Moodle pozwala na szybkie przygotowanie ankiet i uzyskanie informacji zwrotnych.

2. Regularne stosowanie nacobezu („na co b d zwracała/zwracał uwagę”) - ustalenie jasnych kryteriów oceniania wyrażonych w języku ucznia.

3. Czyste stosowanie ustnej i pisemnej informacji zwrotnej formułowanej według zasad oceniania kształtującego. Ważne jest nie traktowanie oceny sumującej z oceną kształtującą, tzn. oceny cyfrowej z komentarzem. W edukacji wczesnoszkolnej, jeśli to konieczne, element sumujący może występować, np. wyliczenie w określonym procentowym wykonanego sprawdzianu lub testu. W poprawnym formułowaniu ustnej i pisemnej informacji zwrotnej warto, szczególnie w przypadku nauczycieli rozpoczynających swoją przygodę z ocenianiem kształtującym, odnosić się do listy sprawdzających poprawno formułowanego komunikatu zaproponowanej przez Danutę Stern (108):

- Czy napisała /powiedziała na początku jak pochwał /komplement?
- Czy zwracała się do ucznia po imieniu?
- Czy Twój komentarz dotyczył pracy ucznia, a nie samego ucznia?
- Czy w Twojej ocenie jest więcej uwag pozytywnych czy negatywnych?
- Czy do każdej krytycznej uwagi dodała wskazówkę - jak powinna wyglądać prawidłowa odpowiedź?
- Czy zadała pytanie zachęcające do refleksji?
- Czy użyła języka zrozumiałego dla ucznia?
- Czy wskazała uczniowi pomoc w pokonaniu trudności.

- Czy zasugerowała uczniowi, w jakim kierunku powinien dalej pracować?
- Czy zaproponowała uczniowi (wraz z pewnością siebie) omówienie Twoich komentarzy?

Obudowa dydaktyczna programu zawiera 200 szablonów ocen kształtujących, które nauczyciel może wykorzystać w codziennej pracy, przy czym część szablonów dostępna jest w wersji interaktywnej. Poniżej przedstawiamy elementy przykładowego szablonu, który pozwala na stworzenie różnych wariantów ocen kształtujących dotyczących umiejętności głoskowania. Nauczyciel wybiera stwierdzenia, które pasują do założonych przez siebie celów.

Nacobezu:

- Dziel słowo na głoski, np. [sz-a-f-a, si-e-d-e-m, m-u-ch-a, ch-l-e-b] (Nauczyciel podaje przykłady, które wykorzystuje na lekcjach.).
- Licz głoski w słowie.
- Wskazuj miejsce głoski w słowie (umiem zamalować odpowiedni kwadracik pod obrazkiem).
- Podaj głoskę, od której rozpoczyna się dane słowo.
- Wykonuj polecenia nauczyciela, np. „Podskocz, kiedy usłyszysz głoskę [...] w słowie”, „Stań na prawej nodze, jeśli usłyszysz głoskę [...] na początku słowa/ w środku słowa/ na końcu słowa.”
- Otaczaj piktogramy/obrazki/wyrazy, które rozpoczynają się głoską [...].

Informacja zwrotna

(Rysunek słońca jest symbolem pierwszego elementu informacji zwrotnej, czyli tego, co uczeń robi dobrze. Nauczyciel może wzmocnić swój komunikat słowami typu: *ciesz się, doceniam, podoba mi się, jestem dumna, e...*)

- Poprawnie dzielisz/podzieliłeś krótkie słowa na głoski, np. ul, dom, kot.
- Poprawnie dzielisz/podzieliłeś słowa na głoski.
- Poprawnie zaznaczasz/zaznaczyłeś miejsce głoski w słowie, zamalowując odpowiedni kwadracik pod obrazkiem.
- Podskakujesz/poskoczyłeś, kiedy usłyszysz głoskę [...] w słowie.
- Stajesz/staniesz na prawej nodze, gdy usłyszysz głoskę [...] na początku słowa/ w środku słowa/na końcu słowa.
- Podajesz/podałeś słowo, które zaczyna się od głoski [...].
- Podajesz/podałeś kilka słów, które zaczynają się od głoski [...].
- Podajesz/podałeś dużo słów, które zaczynają się od głoski [...].
- Poprawnie liczysz/policzyłeś głoski w słowie.
- Prawidłowo podałeś, jaka jest pierwsza głoska słowa w dwóch przykładach.
- Podzieliłeś na głoski trzy spośród pięciu słów.
- Policzyłeś głoski w trzech spośród pięciu przykładów.

(Rysunek słońca za chmurą z deszczem jest symbolem drugiego elementu informacji zwrotnej, czyli tego, z czym uczeń ma trudności. Nauczyciel może to dodać sformułowania typu: *masz trudno ci z..., nie zauważyłam, żeby..., mylisz..., niepoprawnie podajesz...*)

Masz (du e) trudno ci w:

- Podaniu pierwszej głoski słowa,
- Poprawnym policzeniu wszystkich głosek w słowie,
- Podaniu liczby głosek w dłu szych słowach,
- Podzieleniu słów na głoski,
- Podzieleniu dłu szych słów na głoski.

Nie zawsze/ Zwykle nie:

- Podskakujesz, kiedy słyszysz głosk [...] w słowie, Stajesz na prawej nodze, gdy słyszysz głosk [...] na pocz tku słowa/ w rodku słowa/ na ko cu słowa,
- Poprawnie zaznaczasz miejsce głoski w słowie, zamalowuj c odpowiedni kwadracik pod obrazkiem.

(Rysunek słońca na tle chmurki w tabelce jest symbolem trzeciego elementu informacji zwrotnej, czyli tego, jak ucze mo e pracowa , eby pokona swoje trudno ci.)

Nauczyciel mo e wykorzysta nast puj ce propozycje:

- Okre l pierwsz głosk w słowach: Ola, Ula, Ewa, Iza, Ala, które b dzie wypowiada twoja mama lub tata.
- Po wicz w domu gloskowanie nast puj cych słów: [...].
- Gloskuj c słowa, licz głoski na palcach.
- Podaj trzy słowa, w których głoska [...] jest w rodku/ na ko cu słowa.

(Rysunek tarczy jest symbolem czwartego elementu informacji zwrotnej, czyli tego, w jakim kierunku pracowa nad rozwijaniem wiczonych umiej tno ci.)

Nauczyciel mo e wykorzysta nast puj ce propozycje:

- Przez najbli sze dwa tygodnie, ka dego dnia przegloskuj rodzicom imiona ulubionych bohaterów kreskówek/nazwy potraw/ imiona kolegów.
- Przygotuj zadanie dla rodziców, np. wykonaj rysunki ulubionych bohaterów kreskówek, zwierzt, pod rysunkiem umie ilo kwadracików, odpowiadaj c liczbie głosek w nazwie obrazka i popro rodziców o zamalowanie kwadracika przy głosce, któr wska esz.
- Wyszukaj w swoim pokoju jak najwi cej przedmiotów, których nazwy zaczynaj si od [...].
- Zapro rodziców do gry „ła cuch słów”. (Pierwsza osoba mówi słowo, nast pna podaje słowo, zaczynaj ce si od ostatniej głoski poprzedniego słowa itd.)

Przykładowa pełna informacja zwrotna skierowana do konkretnego ucznia mo e wi c wygl da nast puj co:

Nacobezu:

- Dziel słowo na głoski,
- Licz głoski w słowie.

Marku!	
 <p>Gratuluj Ci! Poprawnie podzieliłe krótkie słowa na głoski i policzyłe głoski w trzech spo ród pi ciu przykładów.</p>	 <p>Widz , e masz jeszcze trudno ci w dzieleniu dłu szych słów na głoski i podaniu liczby głosek w dłu szych słowach.</p>
 <p>Po wicz w domu gloskowanie nast puj cych słów: woda, zegar, stołek. Gloskuj c słowa, licz głoski na palcach.</p>	 <p>Przez najbli sze dwa tygodnie, ka dego dnia, przegloskuj rodzicom imiona ulubionych bohaterów kreskówek lub nazwy potraw.</p>

4. Diagnozowanie post pów edukacyjnych uczniów oraz efektów działa dydaktyczno-wychowawczych poprzez wdronienie systemu testowania (patrz moduł IV). Analiza wyniku testów pozwoli na okre lenie luk w zakresie wiedzy, umiej tno ci i postaw oraz pozwoli nauczycielowi wyci gn odpowiednie wnioski dotycz ce dalszej pracy z cał klas lub poszczególnymi uczniami.
5. Gromadzenie i analizowanie informacji o rozwoju społeczno-emocjonalnym uczniów poprzez wykorzystywanie wybranych szablonów diagnostycznych oraz bie ce prowadzenie Karty Rozwoju Ucznia (patrz moduł I.).
6. Wł czenie uczniów oraz rodziców w proces oceniania poprzez kształtowanie umiej tno ci samooceny oraz oceny kole e skiej (uczniowie/rodzice).
7. Ustalenie w porozumieniu z dyrekcj szkoły sposobu bie cego opisywania przyrostu wiedzy, umiej tno ci oraz zachowania ucznia, (adnotacje w dzienniku, portfolio ucznia lub inne), pami taj c przy tym, e nauczyciel ocenia osi gni cia indywidualne ucznia w porównaniu do stanu poprzedniego, nie porównuj c ich jednak z osi gni ciami innych uczniów. Przykładowym zapisem w dzienniku mo e by system plusów i minusów, gdzie plus oznacza: popraw w stosunku do stanu wcze niejszego, nauczyciel ocenia post p wiedzy lub umiej tno ci, ale równie wkład pracy, wysiłek i zaangażowanie dziecka; minus oznacza brak poprawy w stosunku do stanu wcze niejszego i wymaga okre lenia, nad czym ucze powinien popracowa i jak ma to zrobi (informacja zwrotna). Innym sposobem adnotacji mog by znane w ocenianiu kształtuj cym symbole stosowane do informacji zwrotnej, które mo na zaadoptowa na potrzeby adnotacji w dzienniku, np. (++) oznacza: spełnia kryteria nacobezu, (-) nie spełnia kryteriów nacobezu, (/) oznacza: czesciowo spełnia kryteria nacobezu.

Ocenianie kształtuj ce wzmacnia ró norodne metody pracy, zwi ksza ich zakres i celowo wykorzystania. Jest to sposób oceniania, który pozwala na stałe i bie ce monitorowanie post pów oraz poziomu zrealizowania zał onych celów. Jedyne czego wymaga to zmian w dotychczasowych przyzwyczajeniach nauczycieli i zwrócenia uwagi rodzicom na korzy ci z takiej formy oceniania.

Zakończenie

Lektura programu dobiega końca. Mamy nadzieję, że główne założenia Innowacyjnego Programu Edukacji Wczesnoszkolnej „Zaczarowany Ołówek” przekonały Państwa, że codzienna praca z programem i cała infrastruktura dydaktyczna to krok w kierunku szkoły przyszłości, o której pisaliśmy we wstępie. Przyjmujemy zasady oceniania kształtującego jako fundament działań edukacyjno-wychowawczych, wzmacnianie umiejętności społecznych, matematycznych oraz informatycznych, jak również językowych to budowanie kluczowych kompetencji uczniów zarówno w kolejnych etapach edukacyjnych jak i całym życiu.

Bibliografia

Argyle M., Zdolności społeczne, [w:] Moscovici S. (red.), Psychologia społeczna w relacji ja-inni, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1998.

Black P., Harrison Ch., Lee C., Marshall B., William D., Jak ocenia aby uczy, CEO, Warszawa 2006.

Bogdanowicz M., Leworczność u dzieci, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1992.

Boraczyńska M., Dzierzgowska I., Pasich L., Łysak K., Sadzińska B., Uczeń zdolny-metody pracy, Wydawnictwo Raabe, Warszawa 2012.

Brzezińska A.I., Mentalność, organizacja, współpraca, czyli jak zakończy sukcesem przyjęcie sześciolatków do społeczności szkolnej, „Trendy” 2014, nr1.

Kaczan R., Rycielski P., Co wiemy o sześciolatkach w szkole na podstawie badań?, Instytut Badań Edukacyjnych 2014.

Dryden G., Vos J., Rewolucja w uczeniu, Zys i S-ka, Poznań 2003.

Dudel B., Partnerzy edukacyjnej interakcji a wizja zaspokojenia potrzeb uczniów klas młodszych, [w:] Karpińska A. (red), Teoria i praktyka kształcenia w dialogu i perspektywie, Trans Humana, Białystok 2003.

Dzierzgowska I., Rodzice w szkole, Warszawa 2000.

Freinet C., Niezmienne prawdy pedagogiczne, PSAPF, Otwock 1993.

Gołbniak B.D. (red), Uczenie metodami projektów, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2002.

Grondas M., Psychologiczne aspekty oceniania. Poradnik nauczyciela, Wyd. RAABE, Warszawa 2000.

Harmin M., Duch klasy, Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2008.

Izard, C. E., Emotional intelligence or adaptative emotions? Emotion, 1, 249-257, 2001.

Johnson L., i in., 2010 Horizon Report: K-12 Edition, Austin, Texas, The New Media Consortium, 2010, <http://www.nmc.org/pdf/2010-Horizon-Report-K-12.pdf> (dostęp: 28.07.2014).

Kalinowska, A., Pozwólmy dzieciom działać - mity i fakty o rozwijaniu myślenia matematycznego, CKE, Warszawa 2010.

Kłoda M., Włączanie rodziców w edukację dzieci, ORE, Warszawa, http://www.ore.edu.pl/stronaore/index.php?option=com_phocadownload&view=category&download=1661:wczanie-rodzicw-w-edukacj-dzieci&id=82:zarzadzanie-i-organizacja-w-szkole-i-placowce&Itemid=1650 (dostęp: 10.08.2014).

Knopp, K., Inteligencja emocjonalna i możliwości jej rozwijania u dzieci i młodzieży, UKSW, Warszawa 2010.

Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, Developing Key Competences at School in Europe: Challenges and Opportunities for Policy. (Rozwijanie kompetencji kluczowych w szkołach w Europie. Wyzwania i możliwości tworzenia polityki edukacyjnej) Raport Eurydice. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2012.

Kotarba-Kaczugowska M., Sześciolatek na zajęciach z języka obcego. Poradnik dla nauczycieli, ORE, Warszawa 2014.

Landau E., Twoje dziecko jest zdolne, Pax, Warszawa 2003.

Limont W., Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować, GWP, Sopot 2012.

Niemierko B., Między ocenami szkolnymi a dydaktyką. Bliżej dydaktyki, WSiP, Warszawa 1997.

Matczak, A., Kwestionariusz kompetencji społecznych. Podręcznik, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2001.

Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy! Zeszyt 1: Cele lekcji, red. Danuta Sterna, Anna Dojer, www.ceo.org/ok (dostęp: 23.06.2014).

Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy! Zeszyt 2: Nacobeżu, red. Danuta Sterna, Anna Dojer, www.ceo.org/ok. (dostęp: 28.06.2014).

Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy! Zeszyt 4: Współpraca z rodzicami, red. Danuta Sterna, Anna Dojer, www.ceo.org/ok (dostęp: 28.06.2014).

Ocenianie kształtujące: dzielimy się tym, co wiemy! Zeszyt 6: Techniki zadawania pytań. Pytania kluczowe, red. Danuta Sterna, Anna Dojer, s.10, www.ceo.org/ok (dostęp: 5.06.2014).

Oko W., Słownik pedagogiczny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1992.

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych określona w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 27 sierpnia 2012 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z 2012 r., Nr 51, poz. 977 z późniejszymi zmianami).

http://www.men.gov.pl/images/do_pobrania/Zalacznik_nr_2.pdf, (dostęp: 14.08.2014).

Roszkowska – Przetacznik M., Wrotkiewicz L., Ocenianie opisowe – diagnoza i motywacja, Kraków 2000.

Roszkowska – Przetacznik M., Poznajemy osiągnięcia swoich uczniów, Kraków 2000.

Rozporządzenie Ministerstwa Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych (Dz. U. 2007, nr 83, poz. 562) wraz z późniejszymi zmianami, <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20070830562> (dostęp: 26.07.2014).

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 grudnia 2008 w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. z dnia 15 stycznia 2009 r.).

Salcher A., Utalentowany uczeń i jego wrogowie, Wyd. Otwiatowe FROSZE, Rzeszów 2009.

Salovey, P. & Mayer, J. D., Emotional intelligence. Imagination, Cognition, and Personality, 9, 185-211, 1990.

Selby C., Jak pomóc Twojej klasie w nauce angielskiego?, Agora SA, Warszawa 2012.

Smółka, P., Kompetencje społeczne: Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych, Oficyna Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., Kraków 2008.

Piotrowska-Gromniak E., Rodzice-brakujące ogniwo i niewykorzystany potencjał polskiej edukacji, NPSEO, b.m.r.w.

Sterna D., Ocenianie kształtujące w praktyce, CEO, Warszawa 2008.

Strzemieczny J., Dlaczego ocenianie kształtujące? (O raporcie OECD: „Ocenianie kształtujące: poprawa uczenia w klasach szkoły średniej”, <http://www.ceo.org/pl/ok/news/jacek-strzemieczny-dlaczego-ocenianie-ksztaltujace-o-raporcie-oecd-ocenianie-ksztaltujace>, (dostęp: 10.07.2014).

Szczyrba D., Czynniki wpływające na poziom dojrzałości szkolnej, Tychy 2003.

Taracha, M., Inteligencja emocjonalna a wykorzystanie potencjału intelektualnego, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010.

Uszyńska-Jarmoc J., Kompetencje uczenia się, [w:] Uszyńska-Jarmoc J., Dudel B., Głowska-Sołdatow M. (red.), Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014.

<http://www.ceo.org/pl/ok/news/pytania-kluczowe-na-lekcjach-ksztalcenia-zintegrowanego> (dostęp: 12.06.2014).

Wygotski L.S., Wybrane prace psychologiczne, PWN, Warszawa 1971.

Ziemnicki S., Ocenianie po nowemu, Nowe w Szkole, 1/1999/2000.

NOTATKI

A vertical grey rectangular area representing a page from a spiral-bound notebook. On the left side, there is a white spiral binding with 15 visible loops. The main body of the page is grey and contains 15 horizontal black lines for writing, spaced evenly from top to bottom.